

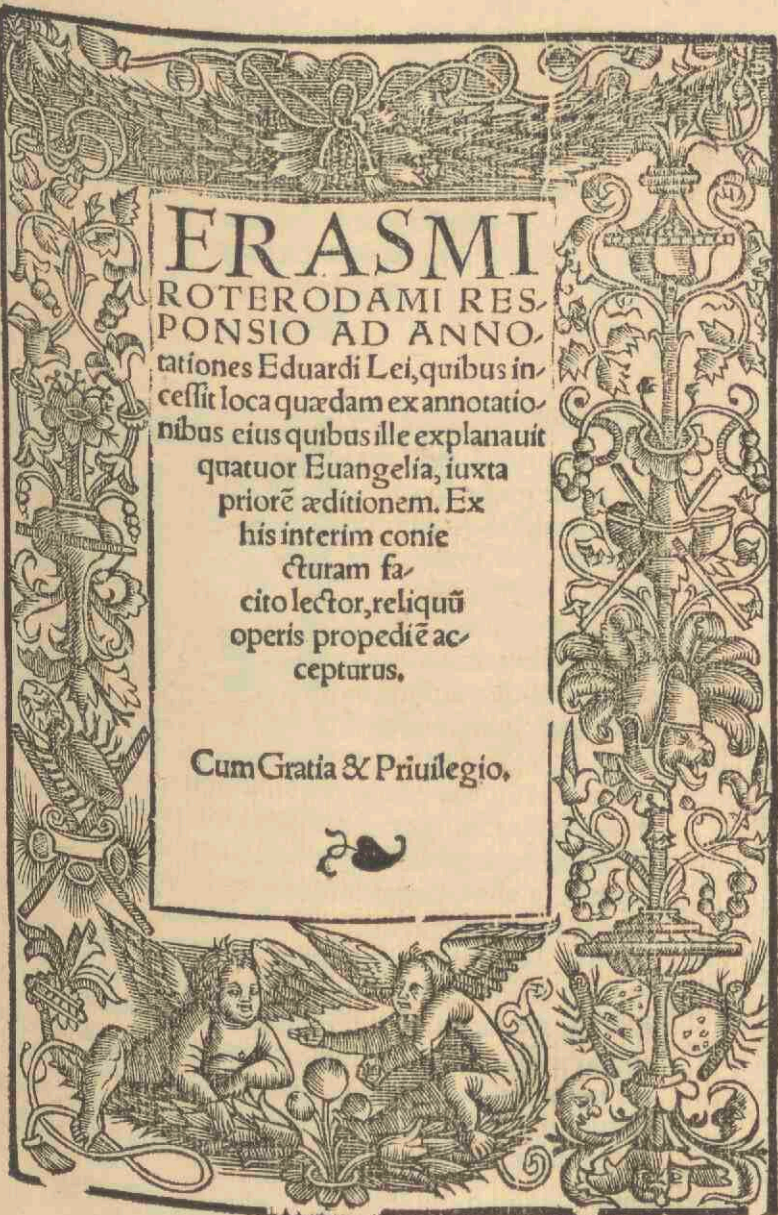

**Erasmi Roterodami Responsio ad annotationes Eduardi Lei,
quibus incessit loca quaedam ex annotationibus eius quibus
ille explanavit quatuor Euangelia, iuxta priore[m] aeditionem.
Ex his interim coniecturam facito lector, reliquu[m] operis
propedie[m] accepturus.**

<https://hdl.handle.net/1874/433096>

ERASMI
 ROTERODAMI RES-
 PONSIO AD ANNO-
 tationes Eduardi Lei, quibus in-
 cessit loca quaedam ex annotatio-
 nibus eius quibus ille explanauit
 quatuor Euangelia, iuxta
 priorē additionem. Ex
 his interim conie-
 cturam fa-
 cito lector, reliquū
 operis propediē ac-
 cepturus,

Cum Gratia & Priuilegio.

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

FRASMI

ERASMI ROTE

RODAMI LIBER SECVNDVS

quo respondet annotationibus Edouardi

Lei, quibus ille locos aliquot

taxare conatus est, in

quatuor Euan-

gelij.

Vm subito prodisset in lucem liber Edouardi Lei, ceu vocē adepturus nobis, qđ Lupus solet ijs quos prior viderit, variabant amicorum sententiæ. Quidam censebāt nihil omnino respondendum, quidam q̄ accuratissime respondendum. Atq; hos, quidē illa potissimum causa movebat, quod

crederent fore, vt si volumē hoc, cuius iam diu iactati tanta fuisset apud omnes expectatio, magnifice refelleretur, ceteri a simili temeritate tēperarent. Illos non vna movebat causa. Primū iudicabant totum librum eius esse generis, vt vel nemine respōdente facile lectori non omnino stupido venturum esset in mentem quid responderi posset. Id quod esse verissimū ex multorū litteris accipio. Deinde etiam si liber hic haberet mentē, haberet ingeniū, haberet eruditionem, iudicium, eloquentiam, festiuitatē, aliasq; dotes qbus solent eruditorum hominū lucubrationes cōmēdari lectoribus, tamen tam impotentē debacchationem, tam insignē virulentiam, nulli probo doctoue placituram affirmabant.

Itaq;

Itaq; fore, vt liber vltro vel reſceretur, vel negligeretur. Et
parū abſuit, vt in horū ſententiā pedibus irem. Tandē re p
ociū apud meū animū expēſa, placuit diuidi ſententiā, vt
neq; nihil reſpōderetur, nec tamē accurate reſpōderē. Cū
enim tam atrox rumor de hoc libello per orbē fere volitaſ
ſet etiā anteq; prodifſet, cūq; talis p̄diſſet, vt fumis ac preſti
gijs quibꝫ ſdā admirādis facile poſſet imponere lectori vel
imperito, vel ſimplici, vel parū attento, nō fuit cōſiliū pror
sus obticeſcere: præſertim cū ſint, quibus nihil tam ſtulte
aut indocte ſcribi poteſt, quod nō arrideat, modo bonis lit
teris aduerſetur, & diuerſam factionē adiuuet. Quoto au
tem cuiq; tantum ſit ocij, vt cōferat quid calūnietur Leus,
quid ego ſcripſerim, aut qua arte ille noſtra torqueat, q̄ vio
lente, imo q̄ *ἢ πρὸς τὴν νόσον* citet aduerſum me autorū testi
monia: Quis autē adeo præſenti animo eſt, vt prima ſpe
tie nō aliq̄ pacto cōmoueat *τοῖς λογίοις* illis, *πρὸς τοὺς* Tot
obiurgatiōibus, tot obteſtatiōibus, tot abominatiōibus, tot
indicijs, tā innūeris nūeris, qbus ille ſuas annotatiōes, ve
lut inſignē theſaurū, iterum atq; ſterum numerat. Quē nō
moueat libro nōdum perlecto, terribilis ille elēchus, quē
in operis frōiſpicio præponit, quo lectori, ceu Circes po
culo, ſtatim mētem adimat. Quid eo ſeditioſius, aut calū
nioſius excogitari potuit: Quoties illic temere muto le
ſtionem eccleſiaſtica: Quoties addo de meo, quoties ad
mo. Illic noto eccleſiā, Illic noto Euangeliftam, Illic impu
to interpreti hæreſim, Illic annoto quiddā eſſe hæreticum
autore Chryſoſtomo, Illic parum catholice ſentio de mari
monio, Illic petulantius ac laſciuus loquor de ſalutatione
Gabrielis, Illic mordeo Auguſtinū, p̄batiffimum eccleſiæ
doctore. Illic cū Marcionitis ſentio oēm coitū eſſe spurcū,
Illic patrocīnor Pelagianis, Illic faueo Arrianis, Illic labefa
cto ſacræ ſcripturę autoritatē, Illic renouo veteres hæreſes,
Illic irrideo ſermonem interpretis, quem Leus putat eſſe
ſp̄ritus ſancti, Illic irritantur in me theologorum ordines.
Illic

Illic prouocantur in me mendicantium quos vocant popu-
li. Illic haereses subinde inculcatur. Postremo quid illic non
facio? Porro ubi ventum erit ad ipsa loca, prudens lector
intelliget illa meros esse fumos, ac nihil minuisse, quod
hic index iactitat. Haec mihi persuaserunt, ut oino responde-
rem aliquid. Rursum ne multum operae collocarem in hoc
negocio, illa mihi fuerunt in consilio. Primum quod intel-
ligerem, & mihi plurimum fore toedij, & minimum fructus ad
lectorum esse reditum, ex ope plixio. Nam in immensum cres-
ceret volumem, si quod ille facit, primum recenserem quod refellerem, de
inde singula machinis oibus adgrederer. Praeterea diuinabam
id quod res est, huius generis libros tantisper esse in manibus,
donec feruerent hominum recerta studia, ea simul atque refrigerent
libri tineis rodendi relinquunt. Praesertim si talis est conflictatio,
ut nulla commendetur utilitate. Quis autem velit in
ca reneruos intendere, quam sciat non esse victu-
ram apud posteros, imo paucis annis intermorituram?
Denique stultum videtur accurate velle refellere, quod at-
te legisse, refellisse sit. Nam si mihi liberet numerare, quoties
non intelligit, neque quod reprehendit, neque quod loquitur
quoties palam caluniatur, quae nec dixi nec sensi: quoties atro-
cibus verbis exagitat, quod optime dictum est: quoties auto-
rum verba ad caluniandum detorquet, in diuersum sensum:
quoties auaritate carpendi scribit absurdissima: quoties mi-
ro suspicio docere conatur ea, quae profus non intelligit. quoties
tragedias excitat ubi nihil est causae, deum immortalē dicit
& quales mihi nascerentur elēchi, & isti ad quantam paucitatem
reciderent, illi toties iactati, toties numerati numeri. Atque
ita esse nolim mihi credas lector, nisi rem coopereris, adeo
manifesta, ut quod dici solet, vecoeco perspicuum sit, nisi videris,
nunc magis ineptire Leum, quam ubi suscitatur atrocissimos tumultus.
Proinde mihi longe diuersum studium erit in respon-
dendo, ac Leo fuit in taxando. Ille admissus est, ut quae maxime
cresceret volumem, ego dabo operam, ut quam paucissimis
rixandi

rixā di negociū absoluā. Quid enim aliud hic est, q̄ rixape
ne muliebris. Ille diligētissimus fuit in his quæ faciebāt ad
præstigiū. Ego diligētior futurus sum in explicā dare. Ille
totus est in cōuicijs. Ego quoad licebit in totū a conuicijs
abstinebo. Atq; utinā Leus sic versari maluisset in hac pale
stra litteraria, ut laudē captasset potius suā, q̄ exitiū aduer
sarij. Nūc illi magis placuit lex gladiatoria, aut occide, aut
morere. Et tamē intelliget prudēs lector, me pro virili vi
tasse, ne dum meū defendo caput, grauius ledā aduersariū
nō quod ille mereatur hanc ciuilitatē, sed quod mihi ma
gis placet, id quod homini Christiano magis est decorum
Tantū ne quid erret lector hospes, paucis ut res habet doce
bo. Adiderā nouū testamētū, ad græcorū codices versū ac
recognitū. In ea editione testatus sum nō eē fidē dū ijs quæ
proderē, nisi veterū codicū, nisi veterū interpretū cōsensus
accederet. Et pollicitus sum proxima editione me meliora
redditurū oīa. Inuitaui doctos, ut si quid haberent rectius,
adferrent in cōe. Atq; eū laborē susceperā hortatu S. D. N.
Leonis decimi. Leus anteq̄ prodisset opus, aut anteq̄ me
nosset, & priusq̄ græcas litteras attigisset, testatus est se re
perturum in opere meo quod carperet. Prodiit altera ædi
tio multo tum melior, tum emēdatior priore. Res ipsa do
cet. Et tamen in priorē tam atrociter scribit Leus, nō alia re
prouocatus, nisi quod schedulas quasdā, ut tum erant, exi
les ac ieiunas, minutias appellassem, idq; apud vnū dunta
xat amiculū, Leum interim laudans nō incessens. Hoc fa
ctum nō alio lēmate prætexit, nisi q̄ posterioris æditionis,
nō sit oibus copia, quasi liber ipsius latius sit volitaturus,
q̄ nostra posterior æditio, cū his nec typographū, nec le
ctorem reperturus fuerit, nisi scriptus esset aduersus Eras
mum. Iam ut donemus me alicubi lapsū insigniter, q̄ g lo
ria sit, hoc exagitare cōuicijs, qd̄ ipse mea spōte correxissem
Deinde q̄ inciuile, cū ex prioris æditionis lectione, & græ
ce didicerit & latine, cum tam multa cognouerit, quæ pri
ignora-

ignorabat nusquam agnoscere beneficium, sed animo plusquam ho-
stili, etiam illa arrodere, quae recte scripta sunt. Sed omnium im-
pudentissimum, quod verba quaedam mea, quae tum ex tempore
& aliud agens annotarā, & sic annotaram, ut admirer illum
potuisse legere, nunc ut rem serio scriptam euulget, & ad haec
nunc tandem respondeat orbi, ad quae tum ne verbo quidem unquam
respondit, praesertim cum ex aeditione posteriore, ex aliorum
admonitu, e suo studio locupletarit interim sua, quibus mea
oppugnat inermia. Ad haec quod opus sic aeditum, ut esset
vlti studiosis, non ita taxat, ut quidam improbet, sed ut totum
subuertat, quasi quisquam ante me scripserit opus, in quo non
alicubi desideres aliquid, quod ne ipse quidem praestitit Au-
gustinus, cui tantum tribuit Leus, posteaquam decreuisset illum
perlegere. Quod si labor hic quem suscepi, danandus est in
vniuersum, cum Leone res erit Leo, non mecum. Ille bis appro-
bavit, si non omnes operis partes, certe studium & institutum
meum, cuius iudicio, si malui fidere quam Lei, nemo mihi vi-
cio vertet opinor. Hactenus ita loquor, quasi locis complu-
culis errarim etiam periculose, quod mihi tantum commode fuisse cum
probatissimis nostrae religionis autoribus. Nunc dispeream
si reperientur annotationes Lei duae, quae sint alicuius mo-
menti. Et tamen illi largior eas quoque, quas illi docti quidam sup-
peditarunt. Porro stilum ita deieci, ut Leus quidem non possit
se facundiae praesidijs oppressum esse. Hoc unum orabo le-
ctorem, ne cui minus videar modestus, quod minus ambi-
tiose meam ostento modestiam. Immo hoc ipsum debet ad mo-
destiae laudem adiungi, quod maluerim aliquam huius glo-
riae iacturam admittere, quam cum incommodo aduersarii tueri in-
solidum ius meum. De opere Lei nihil adhuc pronuncio, prae-
ter illud unum, quod multis annis nullum legi librum, unde minus
didicerim, cum tamen obiurger passim. Sed quicquid interle-
gendum tibi veniet in mentem optime lector, etiam atque etiam
ter rogo ut si quid placet, imputes toti Britanniae, si quid dis-
plicet in unum Leum conijcias. Nam cum ea gens habeat tam
multos

multos, insigni prudētia, pbitate, modestia, doctrina, fide
q̄ p̄ditos, iniquū fuerit, ex vni⁹ hoīs ingenio totā estimare
gentē. Et tñ hoc facere solet hoīm vulgus, quo magis vi-
sum est admonere. Comperi non paulo plus negocij quā
putarā, non quod esset difficile refellere, quā ille sic obij-
cit, vt existimē nec ipsi placuisse, qui scripsit, sed quod bo-
na pars temporis in collatione locorum esset consumēda
presertim cum ille frequenter pessima fide citet, quā
citāt. Malueram totum sexennium infumere, in
rem publicis honorum studijs profuturā
quam vel vnum mensem talibus nā-
nijs refellendis
Sed prohemij iam satis.

SEQVVTVR NOTATIONES

Eduardi Lei, quibus conatus est taxare
nōnulla loca in annotationibus Erasmi
Roterodami, quibus emenda-
uit atq̄ explanauit quatuor
Euangelia, iuxta priorem editionem

AD PRIMAM

ANNOTATIONEM

Eduardi Lei.

VM IN PRIORI-
bus schedis, quas habebat
D. Ioan. Atenſis, quōdam
inſlytæ Louaniensſis Aca-
demie vicecæcellarius, pau-
cis dumtaxat verbis anno-
taſſem, vbi nos legimus,
Chriſti generatio ſic erat)
apud Græcos haberi, Ieſu
autē Chriſti generatio ſic
erat. Hic rem prolixa diſpu-

tatione dilatat, meq; meo, vt ait, iugulat gladio. Nam cum
annotans in caput epiſtole ad Corinthios poſterioris quar-
tū dixiſſem, neſas eſſe, ſi quis in diuinis litteris, vel vnum
apicem ſciens ac volens mutet, huius legis, quam & eccle-
ſia ſanxit, & ego meo calculo comprobauī, neglectæ reū
agit. Verum hic libens rogarim Leum, quid ſcribæ factu-
rus ſit, qui quod frequenter euenit, vnum aut alterum ver-
bum omiſerit in deſcribendis voluminibus ſacris? Num
hac lege vocabit ad pœnam violatæ maiestatis Euangeli-
cæ? An excuſabit, imprudens fecit, dormitās fecit. Quid
ſi Leus ipſe referens locum aliquem ex arcanis litteris per-
imprudẽtiam, aut obliuionem omiſerit, aut addiderit ver-
bum, Num agnoſcet legem Deuteronomij, aut Apocaly-
pſis? Non opinor, ſed excuſabit incuriam humanam, quæ
nulli non obrepiſt alicubi, quantūuis etiam cauerit. Et mi-
hi ceu graue piaculū vult imputari, ſi quid omiſſum ſit ab
operis Typographorum? Nā abſente me pars ea fuit ex-
cuſa.

eusa. Hæc opinor erat iusta defensio, etiã qđ cessatũ esset
in hac æditione, qua fere nũc vtitur ecclesia, cuius autorita-
tem Leus vult esse sacrosanctã, etiã non hac vtitur sola.
Quis em̃ hætenus tanta cura, tantaq; religione, vel scri-
psit calamo, vel formulis excudit sacros libros, vt non ali-
cubi deprehendatur aliquid immutatum. Nunc hac parte
nihil admissum est, tantum vnica vox, quæ in Græcis ex-
emplaribus redũdat a nostris, omissa est, qua quidem in re
nulla est facta iniuria lectioni ecclesiastica, imo potius ha-
bitus honos. Mihi primum erat in animo, Græcis addere
nostra Latina, sic vt habent, ac lectori relinquere studium
discipulandi, quæ congruerent, quæ dissiderent. Et facturũ
eram, ni quidam ex tempore dedissent diuersum consiliũ.
Proinde non eram tum admodum anxius in hoc, vt per õ-
nia, Græca quadrarent ad Latina, adeo vt aliquoties ne
contulerim quidem, præsertim in Luca, quod id temporis
valetudinis imbecillitas impar esset tam varijs laboribus,
quos si gustasset Leus, non ageret æditionis alienæ tam mo-
rosus censorum. Deniq; patiar vt hic vincat Leus, ni do-
ceãre ipsa in exemplari certe altero, in marginali spacio ma-
nu famuli ascriptũ lesu. Sed liberemus operas laboribus,
in huiusmodi, sit a me cessatum, & cessatum in vitæ ædi-
tione, quid aliud potest accusare Leus, quam per incuriã
fuisse additam? Nec est quod hic me stringat mea lege,
cum ego dixerim esse nefas, Si quis sciens ac volens, mu-
tet quicq;. Quid aut̃ hic causæ fuerat, cur sciens ac volens
omitterem, cum propositum esset, quicquid in Græcorũ
codicibus haberetur, Latine reddere. Quis autem sit tam
insanus, vt arbitrato suo mutet, quod est in arcanis volu-
minibus? Sinobis compertum esset, quid esset scriptum
ab Apostolis, & Euangelistis, impius profecto foret, qui
vel apicem conaretur immutare, Nunc quum nec Græco-
rum

rum codices, nec Latini satis inter se consentiant, quum co-
tidie depraentur a librarijs, velimus, nolimus, aliquid est
inmutandum nonnunq̄. Neque consequitur, si quis ad
hanc prouinciã idoneus, id tentet, continuo ius idem fo-
re quibuslibet, etiam coriarijs, id quod Leus ratiocinatur.
Si nefas est mutare quod legit ecclesia, cur in viroq̄ testa-
mento tam multa ausus est mutare Hieronymus? Cur in
commentarijs suis toties adfert, vel ex Hebræorum libris,
vel ex Græcorum exemplaribus, quod ab hac lectione,
quam Leus ecclesiasticã vocat, diuersum est, & sic adfert
vt quod Græci legunt, præferat nostræ lectioni. Id si cui du-
bium est, legat huius enarrationem in psalmos, in prophe-
tas, & in epistolam ad Ephesios. His me tueri poteram,
etiam si quid mutassem, & sciens mutassem, ex lectione re-
cepta. Si nemo deprauasset sacros libros, ociosus esset ca-
stigator, imo etiam impius esset. Si quis audebit dicere in
codicibus, quibus nũc vtitur ecclesia, nihil esse diminutũ,
nihil additum, nihil deprauatum, nihil male redditum, pa-
tari reijci quãtumu is eruditum castigatorem. Sin res adeo
manifesta est, vt negari non possit, non tollo quod legit
vltus ecclesiasticus, certe liceat admonere studiosos. Iam
quod ratiocinatur, si quicq̄ mutetur, ingens imminere pe-
riculum, ac breui vacillaturam autoritatem scripturæ diui-
næ, non mihi persuadeo Leũ esse tam stupidũ, vt hæc scri-
bat ex animi sui sententiã, Suspicio hanc canere cantionem,
vel in odiũ mei, vel in gratiã quorũdam, & vnus p̄cipue,
de q̄ vel absq̄ cribro, facile diuinabis lector. Quid fiet gre-
cis, q̄ ex Euangelico codice, p̄nunciant sacras lectiones, &
ea gratia nõnunq̄ addunt e superioribus repetitũ nomẽ Iesu,
aut vice, p̄nois, etius, ponũt nomen ip̄m. Quid nobis, cũ in
tẽplo solẽnter addim⁹. In illo tẽpore dixit Iesus discipulis
suis, qd̄ aliq̄t̄ies nõ habet in Euãgelij eo loco? Quid fiet
diuo Luca, q̄ p̄cationis dn̄ice partẽ omisit? qd̄ inter p̄ri La-
tino, q̄ coronidẽ, q̄ habet in Græcis libris omisit, nõ appro-

bante Leo. Sed ne iocari videamur in re seria, ætate Origenis variabant græcorum exemplaria, temporibus Ambrosij & Augustini variabant exemplaria, variant & hodie, non paucis in locis, nec vacillat tamē autoritas diuine scripturæ. Spiritus inquit sanctus autor est diuinae scripturæ. Atq; is non est autor dissensionis, ac mendacij. Non est igitur a spiritu sancto, quod variat, & quod cū illo non cōsentit, aduersatur Proinde velut inimicū spiritui sancto reijciendum. Hoc syllogismo labefactat Deus autoritatem oim sacrorum voluminum. Si quicquid variat reijciendum, & variat alicubi, tum hebræorum tum græcorum, tum latinorum sacri codices, nihil igitur non reijciendum. Ostendat nobis suo digito Deus, quæ sit illa lectio, quam dicitur uis spiritus sanctus, & hanc vnā amplexi, quicquid ab hac variat, reijciemus. Quod si ille non potest, ex collatione linguarum & exemplariorum, ex lectione, ex interpretatione celebriū autorum nobiscum scrutetur, quæ lectio sit maxime probabilis. Verū ad huiusmodi causificationes abunde respondimus in epistolis & Apologijs nostris, quas multis modis deprehēdo non legisse Leum. At qui legisse debuit, priusq; ad calumniandum accingere, tur Leus sic mecum agit, quasi cum quis volumen ex alia lingua vertit in aliam, ea interpretatio tribuenda sit spiritui sancto. Sed longe secus sentit diuus Hieronymus, multū interesse putans, inter vatem qui spiritu afflatus loquitur, & interpretem qui tantum reddit, quantum linguarum peritia, dicendiq; facultate potest assequi. Quod si quicquid e spiritu sancto non est, id aduersatur spiritui sancto, & si quicquid aduersatur reijciendum est, cum Hieronymo autore nulla interpretatio sit e spiritu sancto, qui nō dubitat & septuaginta interpretum cellulas, vt mendacio cōstructas, ridere, reijciēda est hæc interpretatio, quā Leus solam vult esse sacrosanctam. Iudex cum pronunciat sententiam, non pronunciat afflatu spiritus sancti, an ideo pro

protinus huius sententia aduersatur spiritui sancto? Imo
scriptores orthodoxi, frequenter inducunt interpretatio-
nem alienam a sententia eius, qui spiritus afflatu scripsit.
Argumento est quod sæpe pugnant inter se quæ adferunt
An protinus aduersatur spiritui sancto, quod vir pius pro
suo captu collegit e sacris verbis, etiamsi nõ assequitur ve-
rum sensum spiritus sancti? Præsertim cum pius sit quod
adfert, quæ non congruens ad eum locum, congruens ta-
men ad bonos mores? Ad hæc si nulla fides interpretatio-
ni varianti, nulla fides erit enarratoribus sacris, non infre-
quenter inter se dissidentibus Nulla fides Hieronymo, qui
nonnunquam secum ipse dissidet. Etiam atque etiam vide te quæ
fo lector, quibus dialecticorum argutijs mecum agit Le-
us, quibus laqueis me captat. Mox ceu rem adamantinis
rationibus enicisset, perorat ad hunc modum. Proinde po-
stea quæ inter nos conuenit, nihil esse mutandum expendam-
us, an hic locus in Capite annotationum obnoxius sit mu-
tationi Obsecro te inter quos conuenit? An isti iulimodi fri-
uolis lemmatis cuiusque persuaderi putat nihil esse mutandum
in codicibus sacris? Definire magis oportebat, quid esset
mutare sacram scripturam, si voluisset videri dialecticus.
Et eo constituto, proferre Chryssippeas illas *ἑταρῶν γὰρ*. Ve-
rum hæc qualis qualis est disputatio quæ ad hunc locum ni-
hil attinebat tamen auxit annotationem, perse pusillam ac
ieiunam. Quæ in proximam æditionem & hunc annota-
ram locum, Nec hunc solum, verum & alios nonnullos,
quos Leus non attigit, Hic ilico vociferabitur Leus me
mendacem, & ingratum. Patiar, nisi producam testes, qui
bus ostendi locos, in contextu paucos, in annotationibus
comptures mea manu vel correctos, vel locupletatos, po-
tissimum occasione paraphraseon: multa diligentius excu-
tienti. Porro quod ait Chrysoctomum consentire cum gre-
cis codicibus quod apud hunc quoque reperitur additum
nomen Iesu, posthac non clamabit opinor quicquid discre-
pat

pat in græcis voluminibus a latinis, ab hæreticis fuisse de-
prauatū, nisi forte Chrysoſtomus hæreticā lectionē ſequi-
tus eſt. Si probat, quod Chryſoſtomus addiderit Ieſu no-
men, adimit fidē noſtræ lectioni, Sin diffidit Chryſoſtomo
ne poſt hac vrgeat me illius autoritate. Sed quo tandem ar-
gumento probat Leus, quod Chryſoſtomus legerit Ieſu
Chriſti? An quia ſic habetur ſcriptū in codice? Quali ſcri-
be non ſubinde chartis illinant, nō quod reperiūt in exem-
plari, ſed quod impreſſum eſt memoriæ. Certe nullā conie-
cturam præbet interpretatio, vnde queas diuinare, quod
Chryſoſtomus addiderit nomen Ieſu. De Chriſto, hoc eſt
de Meſſia meminit, de Ieſu nō meminit. Vbi nūc eſt ille
cornutus ſyllogiſmus, quo me miſerū conſtringit. Si bene
habēt græca: cur omiſi ſit? Sin male, perperā adderetur &
latinis, Quasi vō hoc agatur, vt ſi qd in græcis codicibus
diſſideat a noſtris, protinus radantur latina. Iam qd ſequi-
tur non ſatis intelliſſo, Itaq; ex græcis libris, ſaltem hoc lo-
co, vt ne ſimpliciter dicam, niſi vbi talis locus occurrit, cor-
rumperentur potius, q̄ caſtigarentur exemplaria latina. Si
ſentit de græcis deprauatis, cur addit, ſaltem hoc loco? An
non quouis loco deprauarentur latini codices, ſi ad græ-
cos deprauatos mutarētur? Deinde quid ſentit hic ſermo,
vt ne ſimpliciter dicā, niſi vbi talis locus occurrit? Nō poſ-
ſum refellere quod nō intelliſſo, Et hic mihi tribuit eloquē-
tiam, ad inuidiā vſq; mirabilem, cum ipſe tanto dicat arti-
ficio, vt homo nō omnino rudis Romani ſermonis non af-
ſequar. Sed opinor hic ad manum illi nō fuiſſe, qui locis
aliquot addidit, nitorem ac mūdiciem vt ipſe vocat Eraſ-
micam. Tameſi diuino Leum hoc ſenſiſſe, ſi in codicibus
græcis occurrat locus incorruptus qui in latinis codicibus
ſit deprauatus, recte in noſtris emendari, quod viciatum
eſt. At vbi interim illa lex, quæ vetat quicq; immutari? Ad
hæc cū belle commentus eſt epitalim illam, hoc magis eſſe
nefarium omitti, quo ſacratius eſt nomen Ieſu, quali non
multo

multo sceleratius sit in litteris sacris omitti pusillum aduer-
biolum, non, aut addi, non suo loco, q̄ nomen Iesu, q̄uis
sacro sanctum. Ut ne dicā in Christi vocabulo & Iesu no-
mē cōprehendi, Deniq; negat se velle vt libris Latinis hic
addatur nomen Iesu, q̄uis sacrosanctum, quasi protinus
hoc futurum esset, ni Iesus fieri vetuisset. Hac est illa lex,
qua, sicuti testatur, perpetuo me stringet tota hac disputa-
tione. At ista lex non minus vrgebit interpretē hunc, cui
Iesus nihil nō tribuit, q̄ me. Cōstat nouū testamētum græ-
ce scriptū, & scriptū afflatu diuini spiritus. Hoc mihi cum
Iesu conuenit. At interpretes hic nō paucis locis addit aliqd
de suo, vel explicandæ rei gratia, vel coactus idiomate græ-
ci sermonis, non respondentis ad orationem latinam, vel
animi gratia. Cur ille non veretur infuriam facere spi-
ritui sancto? Sed harum naniarum plus satis. Atq; his aui-
bus feliciter auspiciatus, p̄git ad reliqua. Ad quæ priusq̄ res
pondeā, videor mihi meo iure facturus, q̄ Iesus vsq; adeo
inclemēter plumas suas a me reuellit, vt frequēter auferat
& meas, si vicissim hic in illo desyderē ingenuā animi gra-
titudinem. In schedula, quam ab Atensis scriba quidam in-
terceperat, prima erat annotatio, ex Chrysostomi lectio-
ne, scribendum in Matthæo, ad virginem desponsatam vi-
ro, cui nomen Ioseph, de domo & familia David, atq; hanc
clausulam existimabat vehemēter pertinere ad explican-
dam CHRISTI genealogiam, Verum hic errorem su-
um intellexit partim ex meo colloquio, partim ex annota-
tionibus posterioris additionis, ac prudenter omisit, quod
perperam scripserat, nec tamen agnoscit, cuius beneficio
vitauit eum lapsus. Siquidem quod Chrysostomus inter-
enarrandum retulerat, ex Euangelio Lucae, Iesus existi-
mabat addendum in Matthæo, quem explicabat Chryso-
stomus. Fateatur oportet hic quod addi volebat, non esse
in libris Latinis, & eos non patitur a quoq̄ emendari. Græ-
corum codices omnes habet suspectos. Et vnde volebat
hoc addi, nisi ex Græcorum codicibus? Sed nititur autori
tate

tate Chrysoſtomi. Quasi ego non passim nitar autoritate
 talium virorum. Postremo si fatetur alicubi deesse nostris
 voluminibus, detrahit illis omnem autoritatem, si modo
 recipimus ipsius ratiocinationem. Omisit & illam, quæ tū
 erat illi, nisi fallor, quarta, in qua me notat, quod ita putarim
 rectius vertendum, noli timere adiungere tibi &c. q̄ noli
 timere accipere coniugem, quod accipere coniugem La-
 tinis dicatur, qui ducit vxorem, At Ioseph iam duxerat. Et
 hic obiicit mihi Chrysoſtomum Latine versum, cum ego
 loquar de proprietate verbi Græci *καταλαβειν*. Atq; hac q̄
 de re illum admonui. Quod si mihi tum plures annota-
 tiones suas communicasset, fortasse lapsus esset in paucio-
 ribus, ac melius illi consuluissem inimicus, vt putat, q̄ ipse
 sibi nimium amicus consuluit, qui maluerit luce pariter ac
 meæ famæ labem aspergere, q̄ vtriq; bene consultum esse.

AD SECVNDAM

Annotaram ex Hieronymi comentarijs, quos scrip-
 sit in Matthæum colligi, quod is legerit, Ecce vir-
 go in utero habet. Atq; hanc rem ita perplexè tractat Leus
 vt existimem ipsum vix intellexisse quod scriberet. At ne
 multa repetendo nimium in his teram opere, relegere lector
 quæ congestimus hunc in locum in æditione posteriore,
 Obiicit mihi Chrysoſtomum qui legat habebit, quasi istuc
 negem, aut quasi non idem legam ipse. Obiicit, quod alijs
 locis Hieronymus citet in utero habebit, quasi vero sit in
 frequens Hieronymo, vti vulgata lectione, quam tamen
 alibi reprobet. Et fieri poterat, vt hic q̄q; librarius, pro ha-
 bet scripserit habebit. Atq; hic mihi Leus citat verba Hie-
 ronimi, quorum nulla erat mentio in schedis quas habe-
 bat Atenſis, videlicet vt lector ignarus, arbitretur me hæc
 ex huius annotationibus addidisse in æditione posteriore
 Deinde ex Hieronymi verbis colligit quædam ^{variosa,}
 quibus ipse offensus, etiã in priore æditione reieci Hiero-
 nymianã

nymianam annotationem. Habet, inquit, presentis est tē-
poris, quasi quisq̄ hoc ignoret. Sed rem norat præteriti tē-
poris, nempe concepisse. Cum enim habere in utero, nihil
aliud sit Græcis, q̄ esse gravidam, nec grævda dicitur, nisi
quæ concepit, iccirco Hieronymus meminît tēporis præ-
teriti. Sed Leus ne pereat præteritum, vult legi habuit, qd̄
id verbum sit præteriti temporis. Eadem opera legere po-
terat, habuerat, aut habuisset. Verū habuit, nō congruisset
cū eo qd̄ sequitur, & pariet filiū. Nam si credimus Hiero-
nymo, prophetiæ sermo partem alteram refert, tanq̄ præte-
ritam, alteram veluti futuram. Iam virgo est grævda, quæ
suo tempore pariet, quod in utero gerit. Existimat autem
Leus, rem pulchre posse consistere, si oia verba mutantur
in idem tempus. Virgo in utero habuit, peperit filiū, &
vocauerunt nomen eius Iesum. Negat eundē esse sensum:
quies mutatur tēpus, Atq̄ hoc frequēter fieri in pphetarū
oraculis docet Hieronymus, eum & Latinis vulgo vicisse
dicantur, quos certū affirmamus victuros, & perisse, quos
asseueramus perituros. Tempus diuersum, sed sensus idē.
Tandē huic consilio diffusus Leus, decernit hunc locum in
Hieronymi cōmentarijs esse subdititiū, eoq̄ radendū, me-
q̄ obiurgat, q̄ hoc neglexerim, cū in emēdando Hierony-
mo verlarer. Quasi ego totū Hieronymū emendandū su-
sciperim, etiāsi Amorbachijs adfui, si quādo hærebāt. Hic
nō hærebant, nec adfui semp̄ Basileæ. Deniq̄ quasi nouū
esset, si in his etiā voluminibus, quæ ppriæ mihi susceperā,
resedisset aliqd̄ mendax, vt nō dubito quin resederit. Si sub-
dititiū putat, cur iubet corrigi? Sed dispūgi mauult, etiam
nullis exēplaribus suffragātibus, Leus ilico vult expūgi,
in medijs Hieronymi cōmentarijs, si qd̄ nō satis approbat.
Quanto ego modestius, q̄ veritus mutilare cōmentarios,
q̄s autor agnoscit, indicaui qd̄ me offenderet. Qd̄ si semp̄
eēt eradendū, qd̄ in Hieronymi scriptis nō p̄bo, nemo me
ferret cū mea nouacula, Imo Le⁹ ipse falsariū clamitaret, q̄

tam sacrum auctorē mutilassem mea temeritate. Vides erudi-
dite lector, quanta sit hic iocandi materia, si tam iniquus es-
sem in Leum, quā ille in me. Ac post ubi mihi reuellit plu-
mas, demiratur quod adhuc persistam in sententia, videlicet tan-
periculosa. Sed in qua tandem sententia? An quod Hierony-
mus legisse videtur habet, pro habebit? Id negari non po-
test, ac ne Leus quidem negat. At hoc est, quod nos annota-
uimus, & tamen ab Hieronymo dissentimus, etiā in additi-
one priorē. Neque video, quid hinc glorię sibi veniat Leus.
Fatef, inquit, quod ego monui, hunc locum esse deprauatum, quē
utcumque restituit, ut pro habebit, legatur habet. Sic. Euāgel-
ista autē, quia non de futuro, sed de pręterito narrat historiā, muta-
uit accipiam, & posuit habet. Qui enim habet, nequaquam acce-
pturus est, Deinde subnectit verba mea ex posteriore addi-
tione. Certe ex hac clausula, Qui enim habet, nequaquam acce-
pturus est, palam est Hieronymum legisse habet, non habebit.
Mox Leus. Sic commodius cōnectit locum. Obsecro quid hic ad-
monuit Leus? An legendum esse, habet, in Hieronymo?
Appello eos, penes quos iam menses aliquot fuit exem-
plar Leucarum annotationum, relegant, & si quid huius-
modi compererint, credant Leum omnia vera dicere. Do-
cuit me legendum esse habet, At in hac ipsa annotatione,
quam excudit, conatur probare, non posse ferri verbum
pręsentis temporis, & contendit legendum habebit. An
hoc est admonere, in commentarijs esse legendum habet?
Nec aliud dico in posteriore additione, quam dictum erat
in prima, sed quod illic paucis perstrinxeram, fretus inge-
nio lectoris, hic explanatius refero, iam expertus tantum vi-
rum hac hallucinatum occasione. Si nesciebam in Hiero-
nymi commentarijs scribendum esse habet, quorum sum igitur
attinent illa verba mea prioris additionis, Cęterum di-
uus Hieronimus, hunc enarrans locum, legisse videtur
pręsentis temporis, non futuri. Cur non admo-
nebas, inquit, loci deprauati? An hoc non est satis admo-
nuisse

monuisse, rem oculis ostendisse? Nolebam esse incivili-
 lis, in opus, quod tum nondum exierat in lucem. Porro
 quod senserim verbo presentis temporis, intelligi rem pre-
 teriti temporis, vel illa verba declarant, quæ mox subijcio,
 quasi propheta cen futurum prædixerit, Evangelistare-
 spererit ad id quod erat factum. Sed hic non approbat
 meam rationem, quum non viquequaque sit idem, gravi-
 dam esse, & concepisse, quum concepisse dicatur & quæ
 posuerit utrum. Atqui, quum de eo loqueris, quæ sit pari-
 tura, quod gestat in utero, prorsum idem est concepisse,
 & gravidam esse. Sed quin eodem lemmate rejicit hoc en-
 thymema Hieronymi Qui enim habet, nequaquam acce-
 pturus est. An quæ semel concepit, non est postea conce-
 ptura foetum alterum? At commode inquires interpretan-
 dum, non conceptura est, quod iam concepit. At cur non
 æque commode interpretaris mea. Non arbitror hæc
 a Leo scripta serio, tantum vlcisci me voluit, qui ut ait, pro-
 uocarim ipsum aliquando ad palestram dialecticam.
 Scio rides iam dum lector, hæc pueriles naniæ, sed his
 urgeor ab ijs, qui me faciunt incendiarium ecclesiæ Chri-
 sti. Tandem perplexus, & æstuans inter has difficulta-
 tes, confugit ad Evangelium Hebraicum, quod ait male
 versum a nescio quo, quum mea sententia probabilis sit,
 Matthæum, Græce scripsisse, quam Hebraice, nec desint
 auctores, qui putent hoc Evangelium ab Ioanne Euange-
 lista versum in linguam Græcam, Seda quocunque ver-
 sum est, hæctenus eam translationem approbavit ecclesia
 catholica. Quod si ea translatio caret fide, nec est alia, un-
 de habemus nostram translationem, vides mi lector, quid
 consequatur. Atqui Hieronymus in catalogo testatur se
 vidisse Evangelium secundum Matthæum Hebraice scri-
 ptum, Cur igitur nusquã hinc petit præsidia, cum frequen-
 ter hæreat in Matthæo? Si quid vidit, vidit Evangelium
 Nazoreorũ, qd̄ quidam videri volebant ab ipso Matthæo

conscriptum. Ex hoc subinde citat testimonia, cū ex altero
nuncq̄ verbū adferat, alioqui vir in his rebus non incurio-
sus. Sed hac de re copiosius alias dicetur, quando ad hūc lo-
cum non admodum pertinet. Iam quod disceptat de voci-
bus hebraicis, quę sunt in prophetia, respōdeat loānes oco
lampadius, quo autore hoc admiscui meis commentarijs.
Cui vni nō Paulo plus tribuo q̄ multis Leis. Ille quātus sit
in linguarū peritiā, testant̄ illius æditæ lucubrationes. Hic
nuper cœpit hebraissare, idq̄ nullo pene præceptore. Neq̄
est, quod clamitet me mihi vindicare laudem alienam, cū
ingenue testatus sim, hac in parte me Theseo vsū, etiam
si in posteriore æditione pleraq̄ amputauimus. Et quod
in priore fuit admixtum, magis additum est in gratiā Ty-
pographi, q̄ ex animi mei sententia. Nam hoc agebatur il-
li, ne quis facile posset emulari, quod tum ppaucis essent
hebraicæ formula. Hanc opinor annotationem nemo sibi
vindicabit, cum sit Germanissima Lei.

AD TERTIAM.

Mathari. v. **Q**uod Christus vetuit suos omnino iurare, quoniā
negari non possit alicubi iurasse apostolos, & hodie inter
Christianos adeo receptum sit iusurandum, vt nihil habe-
atur fere ratum, nisi intercesserit iusurandum. Iurat popu-
lus principi, Iurat princeps populo. Iurant sacerdotes epis-
copo, Iurant Cardinales, & episcopi, Romano pontifici.
Hic igitur quatuor vjs, querebam exitum ex oblectio-
num laqueis. Primum vt distinguamus personam, deinde
causam. Præterea consideremus sermonis tropum, Postre-
mo mentem modumq̄ iurandi. Quod ad psonam at-
tinet, Iudæis vt imperfectis permissum est iusurandū, Chri-
stianis vt perfectę iusticię sectatoribus interdicitur. Quod
ad causam p̄tinet, hoc est materiā & argumentū iurandi
dī, propono iusurandū non esse vitandū, in his quę perti-
nent ad gloriā Christi, ac negociū pietatis fideiq̄ Christi-
anae

ana. In rebus leuioribus non item. Quod ad tropū oratio
nis attinet, ostēdo sermones huiusmodi nō exigēdos ad ar
gutationem sophisticā, sed ad rei summā. Quē admodum
em̄ Christus cū prohibet, ne peram aut baculū circumfera
mus, nō hoc agit, vt videatur Euangelij doctrinā violasse,
qui baculū aut peram circūferat, quod citra culpā faciūt &
ñ, q̄ profitētur institutū apostolicū, sed vt liberet suos præ
cones ea sollicitudine parandi cōmeatus, qua laborāt hoīm
legati. Quod ad mētem modūq; iurissurandi pertinet, etiā
si hoc quartū non est prorsus diuersum a superioribus, ad
moneo Christum nō simpliciter vetuisse, ne iuremus, sed
ne iuremus eo more, quo tū iurabat vulgus. Sic em̄ iura
bant Iudæi, vt existimarēt se non obligari ad prestāda pro
missa, nisi iureiurando aut voto essent obstricti, propterea,
quod simplici mēdacio nullam poenā præscriberet lex. Sic
vetuit salutare quemq; in via, sic vetuit dītescere, sic noluit
nos resistere malo, sic noluit nos appellari magistros, aut
patres in terris. Atq; hic quoq; Deus miscet dialogismos.
Nec satis cōmemini, nūquid responderim. Magis arbitror
nihil esse respōsum, sed hoc qd' dicit me respōdisse desum
ptum ex posterioribus annotationibus. Verū hac de re ni
hil pugno, tāetsi stultū sit ea vocare in seriam dīsputationē,
quæ sic ex tēpore notarim, vt vix crederē eū cui vni scribe
bantur esse lecturū. Fatetur Deus iurissurandū esse tributum
Infirmis. Infirmos aut vt opinor, vocat imperfectos. Cū idem
ego dicam, tamē negat internos cōuenire, quod pfectos
separem a vulgo. Imo pfectos separem a Iudæis. Atq; in eū
sensum accipio illud. Si vis pfectus esse, vade & vēde & ē
Bonus erat Iudæus, Seruarat præscripta Moysi, Si vis in
quit esse meus discipulus, hoc est pfectus, me sequere. Ad
oēs inqt Deus Christianos pertinet Christi canones. Hoc
cū illi nō sint donaturæ Theologorū centurię, neq; veterū,
neq; recentiorū tamē ego largior. Nō quod oēs Christia
ni pfecti sint, sed quod horum professio, collata ad Iudæo
rum

rum professionē sit perfecta: qui pro suis viribus, adnititur ad exemplar perfectū, quod est Christus Iesus. Quod si Christianos appellamus, quicūq; Christū profitentur, quis neget inter hos esse imperfectos, cū sint & parricidæ? Vt ne cōmemorem, quod Leifermo, secū ipse pugnat. Notat me, quod perfectos separē a vulgo Christianorū. Si Christiani suū habent vulgus, qui cōstat, vt nō habeant imperfectos? Sed ad rem, Quod hic flagitiū admissum est, si de monstravi rationes aliquot, fortasse nō tam absurdas, q̄ patat Leus, quibus huiusmodi difficultas possit dissolui? Sed illud impingit, quod reiecerim veterū opiniones, idq; colligit ex vnica cōiunctiūcula, verū que sit aduersaria. Vt illi largiar esse verū, quod colligit ex illa vocula, Verum, qui minus mihi liceat alicubi, quod ipse sibi sumit Leus, quod tuis cōmodum est. Nunc cū scripserim, verū opinor, quid aliud, q̄ meam opinionē illorū opinionibus admisceo, quod lector eligat, quod maxime probet? Atq; hic quoq; monet lectorem, me non cecinisse palinodiā: nimis in re tam periculosa. Quæro te lector, quid fructus est, ad hūc modū puerilibus argutationibus cōflictari. Atq; hæc nisi scripsisset Leus, religio Christiana vergebat in extremū periculū.

Matth. vi.

AD QVARTAM.

IN calce precationis dominicæ, greci codices addūt hanc Coronidem, qm̄ tuū est regnū & potentia, & gloria in sæcula sæculorū. Eam admoneo mihi videri sic additam ex solēni more cultus ecclesiastici, quo, apud Latinos in clausula psalmorū accinitur gloria patri, præsertim cū nullus interpretū attingat hanc clausulā, præter Theophylactū Bulgariensem episcopū. At Leus obiicit, Chrysoptomū interpretari, atq; ita cōperi in vulgatis codicibus, quos illius nomine legimus. Alioqui quicquid fere apud Græcos habetur cōmentariorū in scripturā sacram, Chrysostomo tribuitur. Adeo videtur huius nomē apud illos fuisse plausibile. Ferūtur autē huius cōmentarij in Matthæū, adeo diuersi, vt aliquo

aliquoties ex diametro pugnet inter sese. Preterea quid mi-
raris, si quis studiosus, quod putaret deesse in Chryostomo
adiicit aliunde, quemadmodum eximitus Theologus, Iodo-
cus clithoveus quod habet in Cyrilli commentarijs quos ad-
dit in Ioannē, scribit ex Augustino. Postremo, demus Chry-
ostomū interpretari voluisse, quod haberet solēnis vsus
ecclesie, nō cōtinuo docet hāc esse partē dominicę preca-
tionis, nō magis, q̄ si quis enarrato psalmo, nō nihil etiā cō-
mentetur in versus duos adiecticios gloria patri &c. Verū
quid tandē hoc loco sibi vult Deus? Placet addi, an nō pla-
cet? Si nō placet, mecū sentit, Si placet, cū nō possit addi ni-
si ex gręcis exemplaribus, his inq̄ quibus vtūtur hodie grę-
ci, vbi est, quod alibi vetat nostros codices, ad gręcorum
exemplaria corrigi? Atq̄ adeo si libet cauillari, si vult addi,
& nos addimus in cōtextu. Si nō placet addi, demonstrau-
mus nō addendū in annotationibus, Hieronymus, non est
dubiu quin cōsulerit gręcos codices, et Deus videri vult
hāc additionē ab Hieronymo fuisse castigatā, & tñ is ne in
commentarijs quidē meminisset huius coronidis, ne qd loquat
de Cypriano, q̄ peculiarē libellum huic preconi dicitur,
Admonet nos Deus esse tolerabilis, si quis p̄ imprudenti-
am subtrahat aliqd̄ de sacris voluminibus quā si quis addat.
Quod si Deus vtrobiq̄ ponat imprudentiam, non video,
quid intersit. Alioqui cur ante tantopere stomachabatur,
omissum esse Iesu nomen? Deniq̄ laudat hic me, qui tan-
tum tribuam auctoritati sanctorum & ecclesie catholice?
Vtinam inquit, idem semper fecisses, Sic non toties mutat
ses lectionem ecclesiasticam. Vix impero stomacho meo
Quid? an ego vsq̄ negligo auctoritatem ecclesie aut san-
ctorum? An vsq̄ mutō lectionem ecclesiasticam? Qui
palam testor, me mihi nihil tale sumere, sed totam eam pro-
vinciam relinquere primatibus ecclesie. Non hic querat
qd̄ rursus impingit mihi schedas meas, nunq̄ a me relectas
q̄bus si vult esse pondus, proferat vicissim & ipse suas illas
schedas

schedas rudes, ac puras p̄ntas, quas postea locupletauit se-
 poribus, ac myrothecijs rhetorum, quas elimauit, quas ad
 amissum absoluit. Arrodit obiter & hoc, quod Theophy-
 lactum appellarim abbreviatorem Chrystomi, cum in
 nonnullis a Chrystomo dissentiat. Quasi Florus ideo nō
 scripserit epitomen, in Titi Liuij historiam, quod aliquid
 addiderit de suo. Atq; hanc rem tanti momenti, pollicetur
 sese alibi annotaturum. Minus, inquit, est periculi in detra-
 hendo, q̄ in addendo. At non hic discrimen facit lex Deute-
 ronomij, aut Apocalypsis, qua me strigit, Ea nec addi vult,
 nec adimi quicq;. Deniq; Hieronymus, cū tam multa muta-
 ret in vetere pariter ac nouo testamento, an non defere-
 bat autoritati ecclesiasticæ? Ego quod muto in priuata le-
 ctione, non volo quicq; habere ponderis, nisi comprobet
 ecclesiastica autoritas. Iam Leonis iudicium habemus, an
 id nihil valebit, nisi subscribat Leus? Et contemnere vide-
 bor autoritatem ecclesiasticam, nisi ad huius regulam scri-
 psero, quicquid scribo? Tales annotationes scribit, qui tam
 to supercilio contemnit Erasmus, nihil illi tribuens præter
 eloquentiã, sibi sumens ex uditione, & acumen ingenij.

AD QVINTAM

Matth. viij. **N**oras, inquit Leus, Euangelistam, quod aliquanto
 coactius adduxerit autoritatem ex Esaia. Imo nota-
 di verbum, Lei est, nō meum. Siquidem hic idem ago, qd
 agit Chrystomus excusans Mathæum, quod prophe-
 te locum non nihil deflexerit ad suum negocium, quodq;
 illic dictum est de passione Christi, deq; sublati hominum
 peccatis, hic accōmodet, ad agrotos sanatos. Sed idem, in-
 quit Leus, facit reuerētius multo Hieronymus. Quali ve-
 ro dictum sit irreuerenter, aliquanto coactius Hieronymus
 inquit, si qd tale inciderit, tribuit autoritati apostolice, qua
 si ipse non idem faciam, qui non ob aliud hoc admonui, q̄
 ne lector offenderetur citatione Matthei. At Hieronymus
 non veretur de Paulo dicere, quod fortuitum occursum in
 scriptiois

scriptionis torserit in argumentum fidei, quod testimonia
scripturarum, apud illum pugnant, quae suis locis non pugnant.
Non veretur excutere testimonia Evangelistarum, quae ci-
tant ex testamento veteri. Non puto inquit Deus coactius
locutus, cuius spiritu ille scripsit, quasi totus divinae scriptu-
rae sermo, non ad nostrum captum ubique balbutiat, Quasi Chri-
stus ipse non multa dicat oblique, non multa dissimulanter,
non quaedam etiam ironice, videlicet sermonem suum attem-
perans ad affectus eorum, quibus tum loquebatur. Paulus
habet consilium, quod non habet a domino, habet domini
preceptum, quod ipse non exigit: Et miramur si Evangelista,
propheta sermonem ad rem suam accommodat? Et tamen hoc
ipsum bis diminui, Habet enim mitigationem aliquam, primum
comparatum ipsum coactius, nec eo contentus adijcio pau-
lo. Postremo quod dico coactius non refertur ad mentem spi-
ritus, sed ad sermonis superficiem, unde mira libertate subin-
de deflectit Paulus, ut alicubi videri possit violentior, At
non discedit interim a consilio divini spiritus. Iam in indice
non recipit Deus meam moderationem qui mutarim, non nihil
deflexit ad suum negotium, Si deflectere inquit est aliquo-
modo errare, non recta ire, plane temerarium fuerit de Evange-
listis sentire, quod deflexerint. Quis sic interpretatus est de-
flectendi verbum? Quoties Christus sermonem aliorum, ad
alterius sermonis occasionem deflectit, velut in colloquio
cum muliere Samaritana, de comonstrata templi structu-
ra, De ostenso Caesaris nominis. Quomodo tuebimur
Paulum qui titulum arae torfit in argumentum predicandi Chri-
stus?

AD SEXTAM.

Matthaei .ix.

AD sextam illius annotationem, non est cur responde-
am, Cum inter nos nulla sit controversia. Cum mihi
Basileae primum a dederetur hoc opus, suppeditatum est nobis e
Bibliotheca praedicatorum volumen graecum homiliarum Chry-
sostomi Titulo, in Mattheum, sed imperfectum. Ex eo quod diu
suppetebat, quaedam annotavimus, in quibus & hoc, quod
D. i. cum

eū nos ter interpret legisse videretur, *ἰδὼν* quandoquidem
 venit. Videns autē Iesus, admonui in eo volumine scriptū
 fuisse *ἰδὼν* id est cum sciret Iesus, verbo nō nihil immutato
 sensu manēte q̄ fuerat. Id cū iudicassem in Scholijs,
 tamē, quod in græcis voluminibus cū nostra lectione con-
 gruebat, præsertim cū eos cōmētarios suspicarer falso inscri-
 bi Chrysofomo, cui apud græcos nihil prope nō inscribit̄.
 Atq̄ hac q̄dem in re mihi subscribit̄ Leus. Quid igitur an-
 notauit, aut qd̄ a me mutātū voluit? Quādoquidem hanc
 locū recēset, inter eos in quibus noluerim *καὶ ἰδὼν* homo
 periculose pertinax. Iam quod scribit̄ in nonū Matthæi Ca-
 pitulū non haberi Chrysofomū latinū, aut nō intelligo qd̄
 dicat, aut demitor quos oculos, quosue codices habeat Le-
 us, cū ego reperiā huius enarrationē in nonū capit̄, quē ad
 modū & in cætera in quibus tamē interpret̄ venerit, vidēs,
 quid græce legerit incertū. Porro quod sequitur apud Le-
 um, multo minus intelligo. Ait sibi titulū, quē mihi fateor
 fuisse suspectum hoc nomine, sibi magis etiam suspectum
 esse, quod interpret̄ Chrysofomi Capitulum hoc omise-
 rit, quod consentaneum est non fuisse omisurum, si vl-
 lus codex Græcus, quo is utebatur habuisset. Nam ni-
 hil dubito habuisse illū diuersa exēplaria græca, quā inter-
 pretaretur. Vt demus omisurum ab interprete capit̄, quod
 ipsa res me tacēte refellit. Quid? an interpret̄ habuit omnia
 græcorū exēplaria? Sed finge illū habuisse centū, non po-
 tuit vnū habere, quod in centū nō habebatur? Quod meū
 fatū, vt cogar huiusmodi deliramētis respondere. At quæ
 frōs, hæc scribētis orbi, hæc scribentis in Erasimū, hæc præ-
 hentis ad Christianæ fidei periculum.

AD VII.

Mat. xliij.

S^Eptima annotatio nihil pertinet ad emēdationem no-
 ui testamenti, Tantum moueram scrupulum lectori,
 Cum apud hebræos fratres dicantur, non solum quibus
 sint

sint communes parentes, verum etiam qui sint eiusdem familiae aut etiam gentis ac tribus, qua quidem in re diuvs Hieronymus eleganter irriserit incitiam ac stuporem Heluidij, qui quod in Euangelio legisset fratres Iesu, putarit Mariam semper virginem: post aditum Iesum, alios fuisse liberos ex Ioseph, demiror, cur idē Hieronymus hūc enarrās locum, scripserit, Miraris si errant in fratribus, cum erēt in patre: Nam in patre tota errabant via, suspicantes Iesum vulgari more genitū ex cōplexu Ioseph & Mariæ. Sed illud disquiro, quomodo errarint in fratribus cum nihil vetuerit eos esse cognatione coniunctos Iesu. Neq̄ em̄ Iudæi sic existimabāt Iesum filium Ioseph, quē admodum narrat Euāgelista Lucas. Alioqui nō errassent in patre, quā ait Hieronymus. Hūc nodum ita dissoluit Leus, vt dicat, quē admodum Ioseph falso putabatur pater Iesu natura, ita Iacobum, Ioseph, Simonem & Iodam falso creditos natura fratres Iesu. Quod si Leus natura vocat fratres cognatione coniunctos, nihil vetat hos natura fuisse fratres Iesu. Atq̄ hic nihil asseuero, tantum obiter inquirendum propono. Sed Leus non contentus mihi impingere, quæ sic obiter annotaui, obijcit & ea quæ fortasse plusq̄ ex tēpore notaram in schedis illius. Quasi vero sit mihi reddēda ratio omnium quæ quocuncq̄ modo notantur. Finge me nō nihil annotare in margine codicis mei, quod mihi præbeat occasionem dispiciendi, num cōtinuo compellar tueri: Si Leus suas schedas quales tū erant euulgasset, erant autē perq̄ ieiunæ, tamen a me posceret iniquum, Cum ille suaper ocium scripssisset, ego aliud agens ex tempore non scriberem sed notarem. Quod si illi erat in animo ea refellere cur eum tēporis nō refellebat. Cur nūc demū iam bis aditoto volumine, meas nēnias profert: suas occultat: Quod tum scripsi, litem adhuc esse sub iudice an Maria & Ioseph fuerint eiusdem familiae, nihil aliud sensi, q̄ hac de re nondum satis conuenire inter Lyrantum & Paulum Burgensem,
Inter

Inter Iacobū Fabrū & alios quosdam. Nec desunt qui diluunt argumentū legis, vetantis iungi matrimonio, tribu disiunctos, cū demonstrant ex historijs, ob bella, ob demigrationes, sepe confusas fuisse familias. Quod si possit obtineri, Ioseph & Mariam diuersæ tribus fuisse, nō difficile fuerit explicare difficultatē, quomodo errarint in fratribus. Neq; me fugit Iudejs fratres dici, q̄ sint eiusdem tribus, cū hi quoq; fratres dicantur iisdē, qui diuersæ sunt tribus, mō generis Iudaici. Sed hoc in loco nō est verisimile In dicos de longinqua, vehemēterq; generali cognatione sensisse, cū ex fratribus & sororibus æstimēt Christum, quæ admodum & ex parētibus. Notat & hunc locū tanq̄ a me relictum, & addit me nondum sentire, Ioseph affinitatem ad Christū pertinere. Sentio posse attinere, sed quæro an adeo pertineat, vt propinqua cognatione fratres dicti sint Iudeis, qui cū de Ioseph cognatione perperam senserint, verisimile est, & de fratrum nomine perperam sensisse. Verum hæc ad viuum excutere, nec tum erat huius instituti, neq; nunc est animus, præsertim cum sit *ἀνεπιτόλιον*.

AD VIII.

Mat. xvi.

Admonueram Petrum aduersantem Christo, totidē verbis repulsum, quibus ante reppulerat diabolum Imo eodem vocabulo compellatū Satan. Quod admonit verū est. Nam ita constanter habetur in Græcis codicibus Sic legitur in exēplari Corsendoncensi, sic in Paulino, sic in hoc, quod ex vetustissimis exēplaribus adiderūt fratres Amorbachij, sic in eo, qd̄ nūc frequētissime est in manib⁹ ex additione Iōanis Petri Langedorfij, ac Iōanis Frobenij. Quid Leus in suis legerit nescio. Nec est q̄ hic in me stomachetur, quasi dixerim ipsum cecutire, quod in illi⁹ opinor scheda notarā, in oibus sic haberi, etiā in antiq̄s. Sigdē quoties ita loquimur, utiq; loquimur de his exēplaribus qua nobis cōtigerit videre. Fateor hoc deberi Leo, quod Originis locum inspexerim, qui fortasse me fugisset, fortassis

rassis & ille occurrisset inter tam multos, quos nullo monito-
re adiecit. Hoc laudis non inuidemus Leo, si ita videat:
Quin & hoc illi debetur, quod cum in editione prioris scripsis-
sem, totidem verbis repulsum Petrum, quibus ante repulsum fuis-
set satanas, in posteriore adiecerim aduerbium pene, quod cauil-
lationem excludere, etiam si totidem verbis dicit, quod pene iisdem
dicit. Hanc igitur plumulam, si videbitur Leus sibi vindicet. Por-
ro quod Leus non cotentus dixisse totidem verbis, addit, & iisdem
plus mihi tribuit, quam ego scripserim. Deinde quod Leus se-
mel atque iterum huius lectionis mentionem faciens recitat re-
tro me, quid sibi velit nescio, neque enim hic sermo mihi vn-
quam lectus est, nec a me refertur. Et hactenus sane mihi satis con-
uenit cum Leo. Caterum in hoc nondum est mihi placatus, quod
in posteriore editione subiecerim mihi non videri multam
referre, vtrum dicas, *οπιωσ αν οπισω μου*, cum alterum sit repellere
a se, alterum inuitantis ad obsequium. Sciebam haec admo-
nisse Origenem, qui solet in huiusmodi minutis non infelici-
ter philosophari. Verum hic lubens rogarim Leum, vtrum refe-
rat si exiturus dicat famulo, sequere, an sequere me. Tantum
opinor referet, an dicas *οπισω αν οπισω μου*. Nisi sentire ma-
lum diabolum esse iussum, non abire post tergum Christi,
sed retrocedere, hoc est in tergum suum abire. Neque protinus
qui iubetur post tergum nostrum abire, iubetur sequi nos. Sed
is desinit nobis in facie obistere, quem repulsum a tergo re-
linquimus. Cur autem potius offendant nos hic additum pronomen
me, quam ipsum satanae vocabulum, quod Petro tribuit Christus,
commune cum diabolo. Cum igitur nec in Graecorum, nec in La-
tinorum codicibus constanter habeatur, quod annotauit Origenes,
& elegantem quidem argutiam esse, quod genus multas reperire
licet, tum apud Ambrosium, tum apud Hieronymum, quae cum in
commentatione sua habeat gratiam, in seria excussaque disputati-
one non essent habitura pondus. Et tamen faueo annotationi
Origenicae. Neque quicquam immutandum censeo in nostris
exeat

exemplaribus, Caterū qñ nullū adhuc grēcū exemplar repperi, quod Origenis annotationē obseruet, nolui dissentire ab eo, quod vertendum susceperam, Si mihi nō fudit Leus vel Aldinam cōsulat æditionem, cuius nulli non est copia.

AD IX.

Suscipiat mihi tragœdiā, *ἡ ἀπὸ τῶν λαγύμων*, quod interpretis vertit cōmutationem, ego monuerim v̄tendum in eūdem sensum, sed explanat⁹, Quid dabit homo, q̄ redimat animam suā, Ac vociferatur me temere mutasse lectionem ecclesiasticam, cum Hieronymus neget se ausum mutare verbū clarificandī receptū, cum *δοξάζω* magis sonet gloriificare, Primū quādo desinet mihi Leus calumniose impingere, q̄ mutē ecclesiasticā lectionē, cum eā non attigerim. Postremo sic vbiq̄ insulcit suā ecclesiasticā lectionē, quasi Græci non habeant, aut habuerint magis etiā ecclesiasticā, Deinde nō videt aliud eē Hieronymi negociū, aliud meū. Ille nouā lectionē inuehebat ecclesijs, Ego cubiculis durat, ac menseis. Ad hæc quæ religio hic habuerit Hieronymū nescio, certe nōnullis in locis audet dicere in hac lectione, quā Leus appellat ecclesiasticā, redundare quædā, velut in eo loco, q̄ irascit̄ fratri suo sine causa, monet, sine eā additū esse a nobis, non scriptū ab Euāgelista. In veteris instrumenti libris, q̄ multa mutauit, quæ tū diffidebant ab ecclesiastica lectione? Quæ vero deridet cucurbitarios illos deos in Africa, qui ob, vocolam mutatā in lona seditionē excitarant? Septuaginta int̄pretatio olim erat ecclesiastica lectio, & tamen hanc libere damnat Hieronymus, & alicubi mendacium appellat. Quod sicubi Hieronymus nō ausus est mutare vocē receptā, nihil aliud mouit virum, q̄ ne quid nouitas offenderet vulgus indoctum. Nam id tēporis opifices etiā Latine sciebant. At nūc & periculi nullus est metus. Doctis hæc scribuntur, & constat ecclesie sua lectio, & constabit per me quidem. Hec nihil ad populum, nisi quod seditiosi quidam hæc stultitiam me voci-

me vociferantur apud imperitam multitudinem, in cuius
stulticia, summum illis praesidiū esse solet, si quē velint vl-
cisci. Postremo q̄ prudētia fuisset, cum suafu doctorū hoīm
illud suscepissemus, vt nouū testamentum liberum a soloe
cismis, quantū liceret, inoffensum legi posset, ab ijs q̄bus
placet sermonis integritas, si prudentes etiam sermonis vl-
cia veriti fuisset mutare. Quod oli sic vertit interpres,
id imperitae plebi tributū est, cum euangelium legeretur,
ab omnibus idiotis, ab agricolis ad stiuam decantaretur,
a corarijs in officina, a mulierculis in textrinis, ob linguā
omnibus vtcunq; communem. Propter hos, & apud hos
Augustinus mauult ossum dici, corrupte, q̄ os, bene La-
tine. Nunc hic dies alios mores, aliam vitam postulat. At
vide q̄p belle probet Leus non fuisse mutandam verbum
cōmutationis. Legitur, inquit, in cōmentarijs Origenis,
interprete Hieronymo. Legitur in eiusdem commenta-
rijs, quos scripsit in Osee prophetā. Si toties me vocabit
in ius Leus, & ecclesiasticę lectionis violatę reū aget, quo-
ties secus verito, q̄ legit Hieronymo, ingēs volumē annota-
tionū illi nascet. Sed has minutias, cū sint innūera, iussit da-
re locū, sic em̄ ille loq̄tur, ne lectorē remorent. Addit aliud
argumentū. Hieronymus, inquit, in cōmentarijs, quibus
explicat Amos prophetam, dicit ἀντάλλαγμα significare
preciū. Quid ego audio? Si ἀντάλλαγμα significat preciū,
ideo vertendū erit cōmutatio. An cōmutatio Latinis so-
nat preciū? At q̄to nos melius vertim⁹ ad Hieronymi sen-
tentia, q̄ transfulimus hūc in modū. Aut qd dabit hō, cui⁹
p̄mutatione redimat animam suā? iam scire vellē, qd secu-
tus Leus ex ἀντάλλαγμα fecerit ἀλλάγμα. An hic nō verit⁹ ē
legē Apocalypsis? An hic volet sibi patrocinari, vel suam,
vel typographorū incuriā, quā mihi nusq̄ vult esse p̄sidio.
Equidem audirem, nisi tam subinde impingeret. Atq; hic
quoq; notor in illius indice, qui rem tam periculosam non
mutarim, praesertim monitus a Leo.

AD DECIMAM.

Annotaram nec in græcis exemplaribus, nec in latinis emendatioribus inueniri, quod ipse esset Iesus Christus, sed tantum quod ipse esset Christus. Hic Leus, ut memini, submonuit apud Origenem addi præsertim in cōmmentando. Atq; ita rem habere ex parte comperi. Cū tamen sæpius non addatur, eodem in loco. Verum huiusmodi multa solet librarius e sua memoria addere. Certe ex interpretatione Origenis nō deprehenditur illum addidisse Iesus. Hic Leus in indice suo reijcit etiam, quod addideram in posteriore aditione: pronomen *αὐτός* ob stare, quominus addi possit Iesus existimās pulchre consistere, si sermo referatur ad Euāgelistam narrantem, non ad Christū. Si Leus mihi donat hic *αὐτός* esse pronomen vel demonstratiuum vel relatiuū, quid aliud fuerit dicere, quoniam ipse Iesus esset Christus q̄ Iesus Iesus esset Christus. Perinde ac si qs ante loquutus de Petro, subiiciat, rogauit ut eū abduceres, nū addi uellet, ut eum Petrū abduceres? Nam prorsus *αὐτός* nominis uice positum est. Nisi contēdimus hoc loco *αὐτός* discernendi vim habere, ut intelligamus hunc Iesum discretum a cæteris. Quod q̄ sit durum, utro uides lector. Itaq; nihilo mollior est sermo, siue ad Christū precipientem referatur, siue ad Euāgelistam narrantem. Porro quod adijcio de sermonis ordine, aut belle dissimulat Leus, aut non intellexit. Nam ut recte dicimus, ne cui dicas quod Petrus est fur, ita non recte dicatur, ne cui dicas quod est Petrus fur. Leus arbitrat̄ utrumq; posse legi, quoniam ipse Iesus esset Christus, non ita, quoniam ipse esset Iesus Christus. Primū si quod posterius est non legitur, quomodo constabit utrumq;? Deinde cum mihi præscribat Leus ne quid mutem ad græcorū codicum exemplar, qua fronte sibi sumit, ut nullius autoritate fretus, secus legat, q̄ habeat ecclesiastica lectio: Habet em̄ ad hunc modum, q̄ ipse esset Iesus Christus, Sed rixari non libet, Illud admonebo le

bo lectorem, in æditione Aldina græcæ legi, quemadmodum nostri codices habent, an recte nescio.

AD VNDECIMAM:

DE niue & lumine, non est nobis controuersia, cum & in priore æditione fatear, Hieronymū & Chrysostomum interpretari, sicut nix. Leus addit ex Origene vtrūq; reperiri, sed apud diuersos, vt opinor Euangelistas. Quod cum ipse non negē: quid annotauit aduersum me Leus? aut quid est quod hic laudem sibi vindicet? Matth. xvij

AD XII.

AD duodecimam annotationem in præsentia nihil respondeo, quod existimem cōmodius esse lectori, si res omnis vnico in loco transigatur: etiam si iam alias et in annotationibus, & in epistola ad Iacobū Hoochstratū videor satis adduxisse duntaxat ad hoc, vt ab hac calumnia liberer. Diuortio non faueo, sed perpetuæ copulæ, nec reuello morem & constitutionem ecclesiæ catholice, his de rebus nulla est inter nos cōtrouersia, tantū hoc inquirō collatis argumētis, an ex autoritate principum ecclesiæ, et ex causis idoneis, possint dirimi cōiuges cum animarum suarū pnicie coherentes, sic vt vtrūq; liberū sit alteri iungi matrimonio. Et an in hāc partē possint accommodare sententiā apostolici sermonis. Hoc satis esse visum est interim admodum lectorē, ne quid suspicetur grauius. Cætera suo redemus loco, declaraturi tragœdiam quā mihi suscitauit Leus de matrimonio, nihil esse nisi fumos. Matth. xix.

AD XIII.

IN hoc apud Mattheum loco. Verebuntur forte filium meum, annotaram, nec in græcis exemplaribus nec in latinis vetustioribus, addi forte, nec addi in æditione Basiliensi postrema quæ simul nobis dedit omnes lucubrationes Hieronymianas. Hactenus certe nihil mentitus sum, Sed demonstrat Leus oculatissimus ex ipsa Hieronymi interpretatione, addendum esse ad uerbū forte. In quo Matth. xxi.

facie nondam illi refragor, fingat me tam, vt fit in eo tumul-
tu parum attente locum eum inspexisse. Non esset tñ, qđ
vel mihi, vel Amerbachij, fallarij crimen impingat. Neq;
enim illi in hac additione sequuti sunt translationem meam
sed fidem vetustissimorū exemplarium. Imo pars ea Hiero-
nyni fuerat excusa, anteq; nostra instituerentur. Et fieri
poterat, vt quod illic Hieronymus, aut alius quispiam ad-
didit, forte, sitamen additum esset, ex Euangelio Lucae ad-
iecerit, vbi certū est addi ^{io. 30.}. Et quod illic constat addi-
tum hic addi poterat. At ne quis existimet hęc me de cri-
bro, quod aiunt, diuinare, Origenes tanto diligentior his
re, de quo nulla est dubitatio, quin sit Origenis, hunc Mar-
thæi locum enarrans, tota enarratione palam declarat, se le-
gisse iuxta nostram annotationem, homilia .xix. mouens
huiusmodi quæstionem. Quum pater familias, qui patris
typum gerit, dixerit, verebuntur filium meum, & exitus
doceat illos non fuisse reueritos, appareat deum ignorasse,
qd esset futurū. Sed præstat, opinor, ipsius Origenis verba
subscribere. Nouissime misit filiū suū dicens. Reueribun-
tur filium meum. Quæres autem quomodo deus mittens
filium suum dicit, reueribuntur filium meum, quasi q non
preſciebat, quod ei fuerat euenturum. Nec enim videtur
secundum textum præsentem Iudæi reueriti eum, & inue-
nitur in hoc deus nescisse futurum. Sed dicere aliud esse fa-
ctum impium est. Iterum dicere quoniam reueriti sunt eū
coloni, falsum est. Sed vt rem in pauca conferam, ita sol-
uit hunc nodū Origenes, vt dicat, id qđ dictū est in genere
Reueribuntur filiū meū, constare: propterea qđ aliqui, qui
Christū amplexi sunt, nō illū occiderūt, sed reueriti sunt. Iā
cū toties hęc verba repetatur Origeni differēti, tñ sp omit-
tit forte. Proinde nec quæstio Origenis cōstabit, si addas for-
te, nec casu factū videri potest, qđ pperno nō addit. Cū igitur
negari nō possit, Origenē pro nobis facere, qđ respon-
debimus

debimus ad Hieronymi scholiū, q̄ loquit̄ de ambigendo,
actēperata sentētia: Quid quod eleganter defendi possit,
& Hieronymū idem legisse quod legit Origenes? Nā fā
penumero dicimus hoc futurū, de q̄ nobis bona spes est,
ita dep̄camur pro vapulaturis, Ignosce, posthac erit bono
frugi. Ad eū modū cū deus præsciret Iudæos interfecturos
filiū suū, tñ ita loquit̄, quasi spes esset fore, vt reueriti filiū re
sipiscerent. Nec ista tēperatura sermonis p̄det a forte ad
uerbio, sed ab ipso euētu. Dissimulabat em̄ more hominū
loquens, scire se, qd̄ esset euenturū, vt illis relinqueret occa
sionē resipiscendi, si vellent. Qd̄ si nō facerēt, intelligerent
se suo pte vicio perire, nō culpa p̄issimilias. Iā clamet Le⁹
hoc qd̄ afferimus esse somniū, nisi p̄petuo Hieronymus le
git, verebunt filiū meū, quēadmodū legit Origenes, cui
tribuit ille plurimū. Quid qd̄ Hieronymus similiter ingre
ditur hāc quæstionē, vt Origenes. Porro inquit, qd̄ iungit̄
tur, verebūtur filiū meū, nō de ignorantia venit. Quid em̄
nesciat p̄familias, q̄ hoc loco deus p̄ intelligit̄. Vides hoc
offendi Hieronymū, qd̄ secus euenit, q̄ deus euenturū præ
dixerit. Sed apertius p nobis facit, qd̄ legit̄ eodē in loco. In
terrogemus Arriū & Eunomiū, ecce p̄ dicit̄ ignorare, &
Si legisset Hieronymus, forte reuerbūtur filiū meū, potū
isset videri inscius futuri deus, mentitus videri nō poterat.
Nā qui sic loquit̄ cras fortasse rex appellet, si nō appulerit,
nemini dicit̄ mentitus, cū nihil certi, p̄nunciarit. Quid est
igitur temperare sententiam? Relinquere locum resipiscē
tia, dum sermone suo, veluti spem aliquam sibi reliquam
esse significat. Et qui spem præ se fert, nonne videtur ambi
genti similis. Quanq̄ hoc videtur huc accōmodatum ex p̄
phetia, quam adducit Chrysostomus, & ante hunc Ori
genes. Siquidem ad hunc sermonem deflexit ex eo quod
præcesserat. Sed semper ambigere dicitur deus, vt libera
voluntas homini reseruetur.

Quo quidē loco, pro semper contenderim esse legendū
sepe. Neq; em̄ ubiq; sic in scripturis loquitur deus, sed multis
in locis, hoibus humano more loquitur, nūc minitans, nūc
piscans, nūc poenitēs, nūc miserescens, nūc addubitans, nūc
sperans, nūc desperans, cū horum affectuum nihil cōpetat
in deum. Hęc cum per se clarissima sint, ubi nam supercili
tim Lei, ubi procacitas, qua me cecutientem facit, qua ne-
scio quem nouum falsarium nobis obijcit, qua nobis cum
autoritate denuuciat, vt & in commētarijs Hieronymi, &
in Latino contextu, & in Græcis exēplaribus locū hunc
falsatum restituamus. Quid hoc homine confidentius? Cū
Græcorū codices consentiant, cū vetusti codices consenti-
ant cū Græcis, cū sic legat Hieronymus, & interpretetur,
cum sic legat Origenes & interpretetur, postulat Leus, vt
ipius auctoritatem secuti, radamus & Græcos, & Latinos
codices, Nam Aldina quoq; æditio consentit cum exēpla-
ribus, quæ videre cōtigit. Et quis tandem fuit ille falsarius,
qui simul hæc omnia potuerit corrumpere? Codices ma-
nuscriptos, Græcos pariter & Latinos, exemplar quod se-
cutus est Badius, in Origene, exemplar quod secutus in
operibus Hieronymi typographus Venetus, castigatore
monacho quodam, nec indocto, nec indiligenti. Exēpla-
ria peruetusta, quæ secuti sunt fratres Amerbachij, specta-
tissimæ fidei iuuenes, neq; quicquam minus, quam falsarij.
Proinde vicissim Leo denūcio, vt huius annotationis suæ
canat palinodiā, nec pergat quod recte scriptum est mag-
noq; consensu comprobatum, sua temeritate corrumpere.
At pro Leo facit Chrysostomus, homilia sexagesima nona
Esto, sed vnus, & hac sane in parte nō paulo leuior auctor, q̄
Origenes. Quanquam & hoc fieri potest, vt Chrysosto-
mus illud forte aliunde huc repetiuerit, quemadmodum
enarrans Matthæum, e Luca rettulit, de domo & familia
Dauid, quod apud Matthæum non erat. Hic rursus desy-
dero frontem in Leo, qui mihi nunc obijcit in his annota-
tioni-

tionibus, quas vult videri pluriq; serias, quod tunc extem-
pore notavi, non alij quam ipsi. Atq; ex his contexit dialo-
gos, arbitrato suo, & locupletat causam suam, ac respon-
det serio. At qui tum oportuit idem fecisse, cum opus esset
in manibus. Quid si fecisset, fortasse persuasus illius argumētis
mutassem hoc est corrupissem aliquā partē huius annotati-
onis meae. Fingat, si velit, esse verū, quod falsissimū esse de-
monstravi, tamē in cōtextu mutare, non est instituti mei,
nisi contingat exemplar quod sequar. Neq; enim profite-
or emendatorem Græcorum codicum, sed interpretem, &
aliquoties ea verto, quæ non probo. Atq; id vt citra peri-
culū fiat, adiectæ sunt nostræ annotationes, quibus admo-
neo quid sentiam de lectione Græcorum. Illud mihi cogi-
ta lector, quam male congruat tam superciliosa procacitas
tam insigni cæcutientiæ.

AD XIII.

AD. xiiij. non opinor opera precium vt respōdeam,
cū ipse Deus consultis Hebræorum libris, pedibus
discedat in meam sententiā, etiā si pigrit delere, quod ma-
le scripserat. Verū vtcunq; habent Hebræi, vtcunq; inter-
pretatur, aut vertit Hieronymus, negari non potest apud
Græcos sic haberi, vt annoto. Quid legerit Chrysostomus
non est in promptu iudicare, cum Græci codicis non sit co-
pia. Qui Latine vertit, ita reddidit, vt nos vulgo legimus.
Nec satis liquet ex interpretatione, vtrum legerit *τοῦτο*, an
^{αὐτῆ}. Mihi subolet ad lapidem angularem rettulisse, qui
duas inter se maxime dissidentes populos in eandem reli-
gionem coagmentarit, quādo ita scribit. Et vt videant ni-
hil horum deo esse aduersum, sed valde acceptum atq; gra-
tum, mirabile præterea, stuporisq; plenum, a domino istud
factum esse, subiunxit, Lapidem &c. Hac & quæ sequū-
tur si conferas & expendas lector, videbis Chrysostomū
de lapide loqui, quamuis interpres, aut fortassis scriba se-
quutus suam memoriā, lectionem perturbarit. Subindi-
cat em̄

dicat enim doctores Iudæorū voluisse ædificare, sed abſq̃ lapide Chriſto, qui cōnecteret vtrūq̃ populū. Certe Ori- genes, a dño factū eſt iſtud, refert ad caput Homilia. xix.

AD XV.

Marc. xxv. **P**rimū hoc mihi cōuenit cum Leo velit nolit, in libris græcorū, ſane quos ego viderim nō haberi hoc loco mentionē ſpōſæ, Si Leus alicubi vidit, proferat exēplar ſuum. Ac ne in latinis quidē vllis, vbi clamore excitantur ad occurrendū ſponſo. Cōuenit in cōmentarijs Hieronymi, quibus hunc explicat locū nihil eſſe, vnde deprehēdas illū legiſſe ſponſo & ſpōſæ. Idem fateatur oportet, de canone diui Hilarij. Sed gloriatur ſeſe mihi digito demōſtraſſe in cōmentarijs Origenis, & Chryſoſtomi, Et o me cæcū, qui ne id quidē videā, quod ille monſtrator tantus oſtēdit digito quaſi nō idem officij nōnunq̃ præſtet & famulus meus mihi. Quid Leus legat aut mōſtret in ſuis codicibus Baſilienſi, nec in cōtextu qui præfertur, habetur ſponſæ mentio, nec in Cōmentario quicūq̃ eſt, vnde colligas eum legiſſe, ſponſo & ſponſæ. Si libet explorare fidem meā lector, excute Homiliā in. xxv. caput. Matthei. lxxix. Ne veſtigium quidē reperies, vñ colligas eū legiſſe ſponſo & ſponſæ. In cōtextu q̃ præfert, ſcriptū eſt. Quæ accipiētes lapides ſuas, ſponſo obuiam exierūt. Ruſus in cōmentario. Sponſo autē tardante, cōniuerunt omnes & dormiebāt. Ac mox. Quid porro tubæ volunt, quid clamore illo dicere? Sponſus venit, Quēadmodum vides hic nullā fieri ſponſæ mentionem, ita nec reperies vſq̃ in interpretatione Vñ nact⁹ eſt igitur Leus, quod citat ex Chryſoſtomo: Erat Leo codex ex officina Aldina, in quo multa inerant, vt ante dixi, quæ cū hac æditione proſus ex diametro pugnabāt. Certe in Homilia q̃ nobis eſt, liij, nihil huiusmodi legiſt. Q̃q̃ nec in his quæ Leus refert, quicūq̃ video, vnde conuincat Chryſoſtomū in Euāgelica Parabola legiſſe nomē ſpōſæ. Si quis

si quis agat cōtentiosius. Nam fieri p̄t, vt Chrysoſtomus
aut quiſquis ille fuit ſic ſponſæ mentionē adiecerit, quæ ad
modū fecit Origenes. Perinde quaſi ex nomine patris ad-
miſceas & filij mentionē. Neq; tamē memini, quod hunc
locum indicarit in Chryſoſtomo, De Origene memini.
Qui tamen illi non admodum patrocinaſtur. Primum eñ
in hoc nobiſcum conſentit, quod cum ex orto clamore vo-
cantur ad occurſum, ſponſi tantum ſit mentio. Deinde, cū
primum Origenes mentionem facit ſponſæ, ita facit, vt q̄
occurrunt ſponſo, eum deducant ad ſponſam eccleſiam.
Ex altero loco quo ſcribit, obuiam eū dum eſſe ſponſo ver-
bo, & eccleſiæ immaculatæ, non docemur in Euangelio
ſponſæ factam eſſe mentionem. Si quidem ſponſus non
eſt, niſi ſponſam habeat: & vnum ex altero colligitur. Qd̄
ſi intelligimus ſponſam aliquouſq; occurriſſe ſponſo ſuo
veniēti, ac viciffim ſpōſi comites occurriſſe cū eo ſponſæ, q̄
ſenſus non eſt abſurdus, tamen non eſt, quod vrgeat nos
vt credamus eſſe ſcriptum ab Euangelifta, id quod contē-
dit Læus. Neq; tamen odioſe reclamo, Si quis addat ſpon-
ſæ, iam cum mihi non fuerit addendum ſponſæ nomen, ni-
ſi repperiſſem in aliquo codice græco, tamen Læus indig-
natur, quod non addiderim de meo, propter vnum locum
quem habet in codice ſuo, cum ad hanc rem mihi nec Hie-
ronymus, nec Hilarius, nec Chryſoſtomus, imo nec

Origenes ſuffragetur. Hic ruruſus impingit mi-

hi, quod opinor aſcripſerim illius

ſchedis, Imo contrarium

eſt. Vide quā-

tum eſt

pe-

riculi cum

hoc fa-

milia

titer agere.

Reſponſ-

RESPONSIO AD ANNOTATIONES
Leii in Marcum aduersus Erasmus.

AD PRIMAM. i. XVI.

Marc. ij.

Hic rursus impingit mihi quæ notaram in schedis ipsius
us, plusquæ ex tempore, quasi res ea fuisset acta coram
notarijs ac testibus, Intantum amat mecum miscere dialo-
gismos, Atque in cæteris mecum haud quæ pugnât, tatum
hoc male habet hominem, quod in ambiguo reliquerim,
an lapsu memoriæ nomē pro nomine poluerit Euāgelista
Ea verba mutauit in posteriore æditione; monitus ab exi-
mio Theologo Martino Dorpio, priusquæ Leus mihi de fa-
cie notus esset. Et mutauit, non quod impie dictum arbitra-
rer, sed quod maluerim amoliri occasionem offendiculi. Cur
enim alioqui vereretur id dicere, quod diuus Hieronymus
non veritus est scribere in commentarijs, quibus explicat
quintum Micheę caput. Eius verba subscribam. Quod in
quit testimonium, nec hebraico, nec septuaginta interpreti-
bus conuenire, me quoque tacente perspicuum est. Item pau-
lo post. Sunt autem qui asserant in omnibus pene testimonijs,
quæ de veteri testamēto sumuntur, isti iusmodi esse errorē,
vt aut ordo mutetur aut verba, & interdum sensus quoque ip-
se diuersus sit, vel apostolis vel Euāgelistis, non ex libro car-
pentibus testimonia, sed memoriæ credentibus, quæ non-
nunquam fallitur. Hactenus Hieronymus. Quod si quis obie-
ciat, hæc alieno nomine referri Hieronymo, fateor verum
esse, sed si hanc sententiam impiam ac blasphemam iudica-
set, clara voce respuisset vir sanctissimus. Verum hac de re
respondimus & alias in annotationibus posterioris æditi-
onis, & in epistola ad Ioannem Eckium. Illinc petat lector
si quid hic desiderat. Et tamen magis faueo sententiæ illo-
rum, qui memoriæ lapsum prorsus adimunt, apostolis &
Euāgelistis, quæ qui alicubi tribuunt, præsertim in scriptis.

AD XVII.

Cognos

AD hanc annotationē Leo non opinor opus ut respō-
 deam, cum ipse fateatur se deceptū intellectu sermo-
 nis mei, quē queritur ancipitē esse. At non fuisset, si priusquā
 carperet nostra, contulisset græca, quæ illic adfero, cū vul-
 gara lectione: quæ habet, de illo, pro ex sese. Deinde nō tur-
 basset eum verbū non ferendi, quasi significarē aliquid im-
 pie dictum de Christo, cum sic ingressus sim annotationē.
 Quæso quod hoc sermonis dedecus: non obscure decla-
 rans, me nihil aliud reprehēdere quā viciū sermonis: quod tā-
 etiā nouū non est in hoc interprete, tamē insignem solœcif-
 mum visum est annotare, ne quis calūniaretur me temere
 mutasse. Atque hac ex re vide quantā excitet tragœdiam, ec-
 clesiam inquit Catholicā hæc tenus legisse, nullo repugnā-
 te nec admonente, quod ferēdum non est de Christo, quis
 audeat dicere, O supercilii, si quis adhuc modū loquatur
 de Christo, Christus regnāt vnū cum patrē per omnes sæ-
 culos, nōne clamares sermonē, non ferendum, & tamē de
 Christo, Deus addidit de suo, cū nihil huiusmodi sit in ver-
 bis meis. Hic quoniā non multū erat Leo, quod de re dice-
 ret, fabulis & caullis nihil ad rem pertinētibus, explet pa-
 gellas, ne nimium breuis esset annotatio. Multa cōmemorat
 de suo erga me studio atque etiā officio, de quibus mea ingratitu-
 dine, & nescio quā terciā admonitionē adfert, Cum ille
 post schedas illas nunquā vel verbo monuerit quicquid, imo sum-
 mo studio celarit quid reprehēderet. At qui cum has anno-
 tationes appellet veteres, cur hic meminit minarum, quæ
 nullam vnquā coepit suspicionē, nisi ex epistola nuper adita:
 quæque eam suspicionē ni fallor, fingit magis quā habet. Proinde
 quādo veteribus noua connexuit, rectius appellare debu-
 it *παλαιονία*. Quæ vero nō tempestiuū cavillum, parturif-
 se montes, natum esse ridiculum murem, An ideo sum illi
 mons parturiēs si ille auidus carpēdi ex meis verbis parti-
 intellectis, atrocē hausit suspicionē? lam cū meo responso,

quod eius opinor schedis addideram, discusserim suspitio-
nem Lei, cur nō deleuit hoc e suo libello, nisi quod maluit
eum abundare superfluis, quam exilem videri. Imo quum
fateatur lapsum suum, cur non moderatus est atrociam dicta,
quæ præcedunt, quod pro tantis officijs nihil reponā gra-
tia, præter calumnias, minas, ac publicas infamations, vt
non queat satis mirari vsque adeo oblitum Christianæ tum
modestiae, tum ciuilitatis. Hæc contio fortassis alibi locum
repperisset, hic certe non erat illi locus, vbi fatetur se sine
câusa reprehendisse. Ac vide quaso lector, quam hic quo-
que sui similis est, quum effugere non posset, quin agno-
sceret lapsum suum, quem tamen non animaduertisset, nisi
me ingerente, Cæterū, inquit, iā paucis tractemus hunc lo-
cum. Cur non potius dixit retractemus hunc locum. Si
nunc incipit tractare, quid igitur tot verbis antehac est
actum? Qui tam magnifice loquitur, vbi lapsus est, quid
faciet sicubi res feliciter cesserit? At ita fatetur lapsum, vt
culpam tamen in me conferat. Debebas, inquit, aliqua ra-
tione lectorem cōmonere, qua dignosci posset, de illo, po-
ni materialiter. Sed qua ratione Leo placet hoc fieri? Cur
a me exigat, quod nec a doctis obseruatur, & ab ipso non-
dum erat hæc lata lex? An me volebat addere Arabicam
opinor vocem, Ly? aut Græcum articulum? Nam duas
lunulas, quas ille constanter obseruat, non in hunc solum
vsum adhibent litterati. Sed finge certam esse apud scripto-
res huius rei notam, meq; neglexisse fretum ingenio lecto-
ris, quid erat piaculi? Nec enim ista scribimus elementa-
rijs, neq; caudicibus. Scribim? eruditjs, certe humano præ-
ditjs ingenio, nō a finis. Vel licet & illud ex scheda mea, in
qua puto notaram, nihil ad rem facere argutias dialecticas,
quum ego agerem cum grammaticis, cū communi vsu lo-
quendi. At Leus non vult ad hunc vsum exigi sermonem
interpretis, cum sit plærūq; ineptus. Si fatetur sermonem in-
terpretis frequēter ineptum esse, cur mihi succenferet, quod
eum

etiam alicubi corrigam, quum hoc negotij suscepissem? Si-
sensit usum Grammaticorum esse ineptum (nam Leisermo
profus est anceps) agat cum Grammaticis, qui multo aliud
profiterentur, nepe recte loquendi rationem, nisi forte Leus
non existimat aliud esse recte loqui, quam inepte loqui. Atque
hic testatur, se mihi propitium esse factum, hoc tantum in
me desiderat, quod adhuc maneam penes eam partem (sic
enim ille loquitur) quae velit elicere, aliquam virtutem Chri-
sto esse incognitam, ex verbis Evangelistae male redditis
ab interprete. Obijcit illud, Nouit dominus, qui sunt eius.
Non statim, inquit, sequitur eum non nosse, qui non sunt ipsius.
Imo hoc maxime sequitur. Quomodo enim dominus
quodam modo nouit suos, qui non nouit impios, ita quosdam
aliquo modo nescit, qui modo nouit alios, quum legamus Ne-
scio vos, & contra Nouit dominus qui sint ipsius. Atque
adeo nos, qui dicimur nosse solum, qui est ad septentrionem,
intelligimur iuxta sensum eodem, non nosse solum austrinum.
Et qui dixit pecuniam in hunc aut illum collatam perisse,
significat in alios collocatam non perisse. At potest, in-
quit fieri, ut & illa perierit. Quasi vero hic arguemur cum
sophistis, ac non potius de populari sermone loquamur, qui
scripta sunt Evangelia. Postremo sibi vindicat laudem, quod
in posteriore editione verbulis tribus adiectis rem effe-
rim magis perspicuam, ne quis ad eundem lapidem impin-
geret, ad quem impegerat Leus. Memento lector, hoc quod
deberi Leo. Sed interim nostri te misereat, qui cogat in
huiusmodi nanis refellendis operam sumere, quae ne le-
gi quidem possint, absque summa nausea. Et tamen hunc lo-
cum in quo nihil agitur, nisi de sarcinando sermonis incom-
modo, vide quam odiose recenset in suo illo seditioso indi-
ce. Conatur, inquit, elicere haeresim ex loco, ut ille putat,
male reddito ab interprete, sed frustra.

AD XVIII,

F ij

Quid.

Mar. ix.

Hic cum ostendam quid legant Græci, & quid legisse videatur interpres, ego verbulo notavi, quid pharisæi de resurrectione mortuorum disceptarent, cum discipulis ac turba, nescio quem secutus autorem, sed ut coniicio Theophylactum Nam in presentia liber ad manū non est, Leus mauult referre ad id quod sequitur, de demoniaco, Qua quidem in re non video cur sit nobis digladiandum, Nam ut ex his quæ sequuntur conijci potest, ita nō potest euinci, quando legimus pharisæos disputasse cum discipulis, ne hos tamen respondisse Iesu, sed e turba quempiam. Porro pharisæi resurrectionem mortuorum asseriebant.

AD XIX.

Erunt duo in carne vna.

Marcj, x.

Cum alias abunde demonstrarim, tum ex Græcis interpretibus, tum ex ipso etiam Hieronymo legendū esse Erunt duo in carnem vnā, non in carne vna, ut iuxta proprietatem sermonis Hæbraici intelligamus per coniugium, & arctissimam matrimonij copulam, quæ constat magis animorū coniunctione, q̄ corporū, velut e duobus hominibus vnum fieri, noto quosdam imperitos, qui decepti viciata lectione, locum hunc putant ad coitum pertinere, atq; horū interpretationem sordidam voco, hoc est humilem atq; abiectam, parumq; dignam sensu diuino Hic mihi Leus, nescio q̄s Marcionistas producit, qui serferint omnem coitum esse spurcum. Obsecro te lector, quid est, si hæc non est calumnia? An cum sordidas curas dicimus, humiliores significantes, veluti rei familiaris, nū spucas intelligimus? Nonne sordidiora negocia famulis aut sordidioribus hominibus delegamus? Nonne sordidum apparatus dicimus impediō frugalem, parumq; nitidum? Nonne sordidatos vocamus, qui lugubri, aut simplici, & incompto vestitu vtuntur? Nonne rhetores notant sordida vocabula fugienda, quæ tamen multum ab obscenitate

scenitate: Nōne sordent mūnera illi, qui ea habet vilia cō-
temptat: Vide quantū periculum sit agere cum his, q̄ La-
tine nesciunt, qui sæpe postulant, vt ob ipsorum inscitiam
blasphemia, aut hæreseos insimulemur. Atq̄ ita nisi loquū-
tur Latini, tū me Leus Marcionitis, si volet, copulet. Sic
em̄ loquitur, Nam & ipsi coitum conjugalem putauerunt
esse turpem. Quid sibi vult & ipsi, nisi me sentire idem, qd̄
sentiant Marcionitæ: An hic voluit præstare Leus, qnod
in præfatione sua pollicitus est, se in alienis libris sycophā-
tam velle agere: Quam honorifice sentiā de matrimonio,
testatur mea declamatio, quā olim scripsi, nuper edidi, que
nōnullis Theologis hoc nomine vehemēter displicuit, q̄
videretur plus a quo tribuere matrimonio. Nonne sensus
historicus humilis est, collatus ad anagogen: Neq̄ tamē
continuo spurcus est. Panem nostrum, si tantū ad victum
corporis referas, nōne humilis ac sordida sit interpretatio.
Non nego coitū conjugalem esse licitū, habet tamen hu-
mile quiddam, & si fas est dicere, sordidum quiddam, si ad
rerum sacratorum puritatē conferatur. Alioqui cur in ve-
teritamento, abstinebant ab vxorū congressū, qm̄ sacris
operabantur: Et cur habere vasa pura dicuntur, qui a coi-
tu temperarunt: Cur sanctus Gregorius vult aliquātisper
abstinere ab ingressu templi, nec nisi lotū ingredi, qui cū
vxore rem habuerit: Cur eadem de causa diuus Ambro-
sius scribit matrimonij ius adēptum sacerdotibus: Cur ve-
teres illi, quorū est & Augustinus, volebant sacratoribus
diebus ab vxoris vsu tēperari. Postremo vt potest cū vxo-
re cōgredi maritus absq̄ culpa, ita raro fit sine culpa, ni fal-
lor, nō unq̄ etiā grauissima. Ne qd̄ adferā e scholis Theo-
logorū, in qbus adhuc disputant, an possit coitus simplici-
ter abscq̄ peccato cōsistere. Et tñ nō memini, Hieronymū, cu-
ius autoritate me p̄mit, aut aliū quēq̄ hūc locū interpretari
de coitu, sed de cōiunctiōe corporū & aiōrū. An iuxta dei
sermonē maritus & vxor nō sunt vna caro, nisi cū coeunt:

An

An hæc verba nō quadrant in Ioseph & Mariam, qui citra
coitum, & corporibus & animis fuere coniunctissimi?
Corporibus ob indiuiduam vitę consuetudinem,
ob mutuam charitatem. Ait Leus Hieronymum in com-
mētarijs quos scripsit in epistolam ad Ephesios, iuxta vul-
gatam additionē legere in carne vna, nō in carnē vnā, vi-
delicet quia sic habeatur in libris excusis. At ex ipso sermo-
nis tenore, nihil tale colligitur. Sed donemus Hieronymū
illuc legere in carne vna, nū cōtinuo sentit de coitu dictū?
Quos igitur taxas? inquit. Taxo stulticiā quorundā im-
peratorū, qui solēt huc hæc verba detorquere, nō sine spe-
tie sensus parū pudici. Nec alio sensu dictū putāt in vna car-
ne, q̄ legū tabulæ dicūt, mēbra in mēbris habens, sentientes
virum in adulterio deprehensum. Ne quid interim argu-
ter, quos vnū corpus esse volumus, nō dici in vno esse cor-
pore, quēadmodū insigniter cōcordes vnā aiām dicimus,
nō in vna aiā, ita quorū est arcēissima affinitas, vna caro dici
possunt, in vna carne esse nō recte dicātur. Non pergā ex-
cutere quod hic Leus *μαρτυροσ* adfert ex Hieronymo, ni-
hil esse fœdū oratione, quod re fœdū nō sit. At quis ferat ho-
minē, qui de coitu loquēs cōiugali, partes oēs suis appel-
let vocabulis, & quicquid maritus nudus agit cū vxore nu-
da nudis verbis explicet? Atq; hui⁹ sane rei me pudet exē-
plū ponere. Quid qd̄ quædā vocabula cū idem significēt
qd̄ honesta, tñ habētur obscœna: Natura muliebris hone-
ste, dicūt, cūnus non item. Matthæus cū intelligi volēs coi-
tum vxoris ac mariti, dixit, priusq; cōuenirent, an nō malu-
it verecūde significare: quod alijs verbis parū pudēter ex-
plicasset? Et Paulus cū ait, reuertimini in idipsum, nonne
verecūde recteq; coitū significauit? Si illa cōiunctio inqt
Leus sordida nō est, cur tibi ea interpretatio sordida vide-
tur? Primū si interpretationē appellat interpretātis, hoc est
interpretādī modū p̄t esse sordida, cū res ipsa sordida nō sit.
Veluti si qs de summo principe sordidis verbis loquatut
Imo.

Imo sordide laudaret principē, qui nihil attingēs de bonis animi, nihil aliud in eo p̄dicaret, nisi qd̄ esset procero robore corpore, quod bene cōcoqueret, quod dextre luderet pila, quod magnifice cultus esset, Ita sordide interpretatur laudatā illā ore diuino cōiugū copulā, qui totā aestimāt ab infima portione. His me tueri poterā, etiāli quid tale sensissem, Nūc ostēdi, quid senserim cū illa scriberē. Hūc quoq̄ locū Leus recēset, inter eos, quos reliq̄rim incorrectos, Cū existimarē illi satisfactū, p̄serum obticescēti.

AD XX.

Dictum a Daniele propheta.

Mar. xiiij.

ERat cur suspicarer, prophetæ nomen additum, quod & alibi factum ostendi, Verum hic admisi Lei consiliū. Nec enim libet cauillari, potuisse fieri, vt aliquis hoc adiecerit in Origene. Nec tamen asseuerabam esse additum, neq̄ quicq̄ immutauit de lectione. Postremo siue fuisset additum ab Euangelista siue non additum, nihil erat periculi. Ne hic sibi magnopere plaudat Leus.

AD XXI.

Mar. xiiij.

ARrodit quod scribo Marcum nihil aliud scripsisse q̄ Compendium Euangelij secundum Matthæum, cum in Marco quædam sint à Matthæo diuersa. An ideo Florus aliud scripsit q̄ compendium historiæ Liuianæ, qd̄ in eo quædā reperiantur quæ in Tito Liuiō nō sunt? Cur autē mihi non liceat dicere, quod ante me scripsit Augustinus? Et sciebam, atq̄ id Leo tum falsus sumi esse quædam in Marco, quæ Matthæus nō haberet. Neq̄ pauca loca faciunt, vt compendium non sit compendium.

AD XXII.

Mar. v.

ANnotarā in græco codice, p̄ eo quod nos legimus omnem veritatē, haberi scriptū *ὡς ἔστιν ἐν τῷ κειμένῳ*, .i. omnē causam, Cum tamen in contextu consentiā cum vulgata lectione. Quid aliud hinc colliget Leus, quam cum prima

num hoc annotabā, sic habuisse libros quibus utebar. Post
 ubi repperi in his quos nacti sumus in Brabantia ac Basi-
 lea, malui consentire cum nostris exemplaribus. Sed inquiet,
 Cur id non annotabas? Quasi vero in tanta turba, non quaedam
 suffugiāt quātūvis vigilantē. Nec erat hic quicquid periculi.
 Quis enim diuinare posset exoriturus Leu, quod ex huiusmodi
 rugis strueret seriā calūniam tanquam opimā gloriae messem
 demeteret?

Mat. viij.

AD XXIII.

Eadem ratione diluendū est, quod obijcit annotatio-
 nibus, xxiiij, xxiiij, xxv, xxvi, xxvij, xxviii, xxix. Atque
 in his ita loquitur, quasi in hoc negotio sim vniciū sequutur
 exemplar, quod ille vult videri fuisse deprauatissimū, nihil
 lo magis fauēs codici meo, quam mihi. Ac subinde in suis iudi-
 cibus impingit mihi suspicionē quasi finxerim esse in co-
 ce meo, quod non fuerit.

IN LVCAM.

AD XXX.

Luca. ij.

Annotarā in oibus graecis codicibus, quos vel Val-
 lae vel mihi videre cōtiguit, pro eo quod nos legimus
 bone voluntatis, scriptū esse, *ἐν Δοκίμῃ* .i. bona voluntas. Mi-
 rari tamē me, quod huius rei nulla fieret mētio, nec apud
 Hieronymū, nec apud Ambrosiū, quorum uterque graece no-
 rit, satis indicās mihi non satis probari graecorum lectionē. At-
 que hic mecum rixatur Leus, addere debueras inquit, istā le-
 ctionē apud neminē prorsus interpretū inueniri. Sed qua
 fronte vult me hoc dicere, cum me tester apud Theophyla-
 ctum vidisse. Nec dubito quin possit & apud alios reperi-
 ri, si cui sit graecae bibliothecae locupletioris copia. In Ho-
 miliarum quae Origenis titulo feruntur in Lucam. xiiij. haec
 particula bonae voluntatis, relinquitur inexplicata; neque deest
 coniectura qua diuinemus, illū graecorum more distinxisse,
 quae admodum annotatione proxima docebimus. Addit
 Epiphonema. Miror quod tantopere fidis graecis exemplari-
 bus tuis, quae habet quae nullus veterū legit, nec interpre-
 tatur.

tatur. Primū mea vocat exēplaria, quæ vult videri mēdosa
quasi meis dūtaxat codicibus sim vsus, aut quod in meis
habetur, nō idē sit in aliorū exēplaribus. Postremo dicit a
nemine legi, quod interpretatur Theophylactus, scriptor
nō adeo recēs neq; malus. Atq; in indice suo notat, quod
nō emēdarim græcos codices, quasi hoc susceperim; præ-
sertim vbi cōsentiunt oēs. Mox admonet lectorē me fate-
ri, sic esse apud Origenē & Chrysofomū, vt ipse citat: ne
laudis hoc illi pereat. Quāta gloria parsimonia, Dicas Eu-
clionē quēpiā esse Plautinū. Quid autē si doceo illū Chry-
sofomi et Origenis testimonio nihil agere aduersum me?
Primū em græcos codices ille nō legit. Nec obscurū est, q̄
multa mutāt interpretes ex sua memoria, aut ex alterius lo-
ci lectione. Sed plura bibliographi, Q d̄ si demōstro Ori-
genis interpretationē atq; item Chrysofomi, nō pugnare
cū hac græcorū lectione, vbi tū erit Lei triūphus: Princi-
pio quid habet primus liber Origenis aduersus celsū, ni-
si quod obiter citat hūc ex Luca locum, Gloria in excelsis
deo, & in terra pax hoibus bonę volūtatis, Ceterū cū ni-
hil sit in toto sermonis progressu, quod arguat Origenē se-
cus legisse q̄ nos legimus, & interpretis huius libri, palam
sit malę fidei, vtpote neq; græci, neq; latini sermonis ad-
modū peritus, postremo cū vtrū legatur bonę volūtatis,
an bona volūtas, nihil referat, ad id quod illic agit Orige-
nes, nō video cur ex hoc loco sibi tātopere plaudat Leus;
Porro quæ sit Homilia Chrysofomi secūda, in cap. Matt.
secundum, viderit ipse. In meis codicibus nihil reperio tale
Ceterū locus quē adducit ex Homilia Chrysofomi, xxxv
de natiuitate Christi, clare demōstrat illū legisse in homi-
nibus, quēadmodum hodie græci legūt. At cōnectit penul-
timam sermonis partē cū vltima, Cū ait, In terra pax, in qui-
bus pax, in hominibus. Et quare gētiles pacē non habēt?
Quare iudæi pacē non habent: Ideo adiecit, pax in homi-
nibus bonę volūtatis, hoc est qui suscipiūt natum Christū

Ex his non liquet aperte, quid Græce legerit Chrysoſto-
mus, cum eadem interpretatio quadret, in columi Græco-
rum lectione. Nam quod separet aliquo silentio partem pe-
nultimam ab vltima, quodq; eam opponat prima, palam
est ex his quæ præcedunt eodem in loco. Si cotidie, inquit
in cælo ruinae sunt, quomodo in cælo gloria est, & in ter-
ra pax poscitur: Videte qd dicitur, in cælis Gloria, vbi nul-
la dissensio est. In terra pax, vbi bella quotidie. Deinde qd
sequitur, in hominibus bona voluntas (ponamus enim sic
illum legisse) cōnectit cum superiore particula, velut hæc
addita sit ad illam explicandam. Caterum Hieronymus
exponens Esaia caput secundum, quid aliud, quam in trā-
cursu citat hunc ex Luca locum, nullum addens argumen-
tum, vnde certum colligi possit, quid legerit. Sed hic pro-
tinus alio laqueo me stringet Leus, in posteriore editione
fateris sic interpretari Origenem & Chrysoſtomum, quæ
admodum ego cito. Debebat igitur & hoc annotare Le-
us, quod ipsi stulte crediderim, non attentius excussis lo-
cis, idq; polliceor me in terciã additione mutaturum. Quã-
quam ego non tueor pertinaciter Græcorum lectionem,
& facillimus est lapsus in *ευδονία*. & *ευδοκία*. Certe ad sen-
sum minimum refert. Verum quum in hoc nobiscum faci-
at duobus locis Origenes, & vno Chrysoſtomus, quod
iuxta Græcos codices legit, in hominibus, consentaneum
est illū & in cæteris consentire. Nec dubito, quin hoc cer-
tis argumentis euicturus sum, vbi continget Græcorum
voluminum copia. Postremo quum sensus eodem tendat,
quorū sum attinebat hic tam atrocem suscitare tragediam?
Quis enim non arbitretur subesse magnum periculum,
qui legat, quæ statim in ipso operis limine ingerit lecto-
ri. Quiddam, inquiens, haberi in omnibus Græcis exem-
plaribus istius tempestatis, secus quam ecclesia Romana
legit, quod nullus veterum interpretum, nec Græcorum,
nec Latinorū interpretatur, vt & ipse fatetur, cū lectionē
nāma

nostram interpretentur, quod ipse probo ex veterum commentarijs. Hunc fumum obiecit oculis ignari lectoris, quum Theophylactus interpretetur ac legat ^{eu d' oria}. Cum Leus non euincat ex veterum commentarijs, quod gloriatur se docuisse, quum ipse non fatear, quod ait me falsum esse, Tantum admoneo me mirari, quod huius variae lectionis non meminerit Hieronymus, & Ambrosius. Relege lector, quæ scripsimus in æditione priore, & comperies me verum dicere. Postremo quum vtriusque lectionis sensus sit idem, qua fronte negat, quenquam hoc interpretari, quod legunt Græci? Non de sensu scrupulus est, sed de lectione.

AD XXXI.

Luca. ij.

Hic Leus veritus ne volumen ob exiguitatem parū haberet maiestatis, proluxo dialogismo mecum se-ditiose rixatur, adferens ea quæ tum fortassis schedis ad illū remissis notaui, adeo non in hunc usum, vt æderentur, vt nec exemplar eorum mihi seruarim vnquam, ac ne relegerim quidem. Quod si idem alius fecisset Leo, non dubitum, quin instituturus fuerit aduersus illum actionem iniuriarum. Atque hoc res est iniquior, quod nunc apud omnes respondet, quum tum temporis, ne verbo quidem contradixerit. Sed verbosam rixam in pauca conferam. Magno studio refellit meam distinctionem, quam accommodo ad Græcorum lectionem, vt gloria tribuatur deo in cœlis, pax terris, bona voluntas hominibus, veluti medijs inter cœlum & terram. Qui non recipit Græcorum lectionem, ei nihil cum hac distinctione, cui nihilo plus tribui volebam, quam ipsi lectioni. Ei quantum hoc loco tribuam non dissimulo. Quid igitur est, quod hic mecum rixetur Leus? Poscit a me distinctionis huius autorem, quasi lectione Græcorum non cogat etiam nos ad eum modum distinguere. Si singulis partibus additur sua prepositio, quonam alio pacto distingues, quam ego distingo?

G ij Audis

Andis in excelsis, in terris, in hominibus. Sic legit & ille,
quisquis fuit, in homilia, quā annotatione proxima citatus
mus. Gloria in excelsis deo, & super terram pax, in homi-
nibus bonæ voluntatis. Id quod certius habeatur, faciunt quæ
mox sequuntur. Gloria in excelsis deo, & super terram pax,
Hic cum ille finiat orationis particulam, subiicit enaratio-
nē, conferens illud quod alio loco dixit Christus ipse, non ve-
ni pacē mittere super terrā. Nonne hanc particulā, sup ter-
ram opposuit ei, quæ est in excelsis, & distinxit, ab ea quæ
sequitur, in hoibus. An non congruit huic distinctioni &
illud Pauli, pacificans quæ in cœlis, & quæ in terris? Sed
reclamat Leus nihil interesse inter penultimam & ultimā
orationis partem. Donemus hoc ita esse, an non multa do-
cendi gratia distinguimus in oratione, quæ re coniuncta
sunt: In decalago vnicū præceptū in duo dissecatur. Non
concupisces, non furaberis. Et tamen non adeo nihil inter-
est. Pax nunciatur terris, quod oēs vocarentur ad reconcilia-
tionem gratuitā. At bona voluntas tribuitur hoibus, qui
non defuerunt gratiæ munificentæ dei. Alioqui & illud
quod dicitur, Gloria in excelsis deo, ad hoies pertinebit.
Cuius gloria non aliter illustratur, quæ per hoies, ad illius co-
gnitionem conuersos, & illius in se clementiam simul &
munificentiam agnoscentes. Iam quorsum pertinet, quod
suspiciatur Leus, locum hunc a nouatore quo piā, & gloriæ
auido, fuisse deprauatū. Non iacit hoc, opinor, in me, cum
tot vetusti codices consentiant. Deinde expatiatur in vete-
rem querimoniam, præposterū esse Latinos codices ex Gre-
cis emendari. Ne semper ad huiusmodi nœnias, quas hic idē
tidem occinit, semper respondeam optime lector, lege se-
mel meas apologias, quas præfixi additioni posteriori. Per-
ger ausum fuisse se, nouū testamentū redigere ad concor-
diam, quod in ipsis fontibus tantam videret discordiam. Si fas
sit, lubens hic rogarim Leum, cum Origenes sæculis ali-
quorū

quot præcesserit, quæ fronte ausus est Hieronymus restituere codices Latinos, quos utiq; ad Græcorū codicum fidem restituit. Aut quæ fronte Augustinus iubet noui testamenti veritatē, ad Græcorum normam exigi, si nō est fas quicq; corrigere ad Græcorū exemplaria, q̄ alicubi variant: In quem tandem vsus Leus discit Hebræorū litteras? cum horū libri magis variant inter sese, q̄ codices Græcorum, vel q̄ ab illis odio nostri studio deprauentur, vel q̄ ob affinitatem elementorū facillimus sit lapsus. Et tamen habemus vetus testamētum ab Hieronymo versum. Noui testamenti translatio cuius sit incertum est, nisi qd̄ satis constat Hieronymi nō esse. Et tamen ait se multa deprehēdisse in Hebræorū libris, longe lateq; dissidētia ab his quæ nobis prodidit Hieronymus, magis etiā ad sensum mysticum quadrantia, q̄ quæ vertit Hieronymus. Sed dubitat Leus, an hæc versio sit Hieronymi. At hoc noīe tamē approbat ecclesia. Rursum, sibi notat Leus, non vulgo. Si malum est, quicquid ab hac lectione diuersum est, cur sumit inanem operā? Sin rectum est, cur inuideat & alijs eam utilitatem? Ne semper repetam, q̄ nos neq; mutamus ecclesiasticā lectionē, neq; Græcorū codicibus fidimus, nisi accesserint & alia argumenta, quæ fidē illorū approbent. Illud rursi fateor, q̄ verē definire, Origenes ne hoc dixerit, an Hieronymus, quasi eas homilias verterit Hieronymus, aut quasi ipse postea veritus sit Latinos codices emēdare, qd̄ non poterat, nisi de Græcorū libris inter ipsos variatibus auderet iudicare. Aliquāto post sic mecum agit. Quod dicis, inquit, non esse tuum emendare codices Græcos, præsertim cum omnes consentiant, cur non æque licebit emendare codices Græcos, atq; Latinos, præsertim pro lectione codicum Latinorum interpretantibus ipsis Græcis, & lectioni Græcæ refragantibus? Quid alijs liceat nescio, mihi hoc tum non sulceperam. Deinde quum variant Græci codices, non poteram in contextu sequi nisi vnicam lectionem.

nem. Quod superest, lectorem admoneo in annotationibus. Postremo nondū docuit Leus græcorū interpretationes eorū lectioni repugnare, nisi quod vt aliquoties diuersē legūt, ita diuersam adferunt interpretationē. Addit lepidum cauillū. Negauerā esse mei instituti in quo tum versabar emēdare græcos codices, hic inquit, ego certe assentior, vt hoc mihi liceat addere, nec etiā latinis. Ita nō licebit Erasmo p̄ Leū vllas mēdas tollere, & codicibus quāuis deprauatis neq; græcis neq; latinis. Dixerā me nō hoc aīo p̄ponere hanc additionē, vt quicquid in ea reperiatur, alba, quod dici solet amussi sequeremur, hic rursus cauillatur, neq; certe pace tua dico, meretur Non his cōtentus, impingit mihi flagitiū impiū, idq; ante tempus videlicet frequentē infulciēs, si quid habet odiosius, quod in fine apocalypsis, paucula verba adiecerim græco codici ex nostris latinis, Ne rixosa loquacitate tempus tuum onerem lector, quasō ne quid te commoueat hæc ficta tragœdia, donec legeris, quid respondeam illius annotationi, cc. xliij. quæ est veterum nouarum postrema. Videbis hos ecclesiæ tumultus, pericula, naufragia, exitium, quæ Leus suis verbis excitat, nihil aliud esse q̄ fumos inanes. Postremo obtestatur deum optimū maximū, ne se dies ille reperiat superstitiam, quæ Romanus p̄nifex, ex hoc opere restituat integritati suæ latinorū codices, sicubi sunt deprauati. Si Leus negare potest, in latinis codicibus inesse mendas, emoriatur potias, q̄ videat eum diem. Si nō potest, cur malit orbare mundū tāto lumine, q̄ autoritate Romani p̄ntificis habere codices emēdatiores? Illud pene suffugerat, quod est omnibellissimū. Docere studens, non esse fidendum græcis exemplaribus, Hieronymum adducit testem, qui in commentarijs quibus explicat Ezechielem scripserit hunc in modum. Probare possimus, multa dici facta in scripturis sanctis, quæ in græcis voluminibus non inueniuntur. Nec debemus nos autoritati eorum acquiescere, quorum perfidiā &

& mendacia detestamur. Nūc mihi vide hominis artificium
Quod Hieronymus scripsit, de septuaginta, de Symmacho
Theodotione & Aquila, quorum alios saepe testatur ver-
tisse quod non intelligerent, alios Iudaizantes haereticos
vocat, hoc Deus accommodat ad nouum testamentum. Ex
hoc fuco, disce ceteros. Alioquin si Hieronymus diffidebat
græcis exemplaribus, cur ad græcā (vt ipse vocat) veritatē
emendauit noui testamenti volumina, cur irridet Iouiniani
stulticiam, qui sibi persuasisset codices græcorū omnes esse
deprauatos? Postremo cū hic loquatur de græcis volumi-
nibus, non græcorū, haud illis quidē deprauatis, sed inte-
gris vt erant scripti, quid aliud q̄ perfidiam ac mendaciū
impingeret apostolis & Euangelistis, qui græce scripse-
runt. Et tamē ex illis ipsis, quorū perfidiam ac mēdacia dā-
nar Hieronymus subinde citat variā lectionē; neq; raro
pedibus discedit in illorū sententiam. Sed redeo ad locum
vnde digressus sum. Si summus inquit pontifex reddiderit
nobis codices latinos emendatiores, vt boni cōsulant do-
cti, quis erit tumultus indoctæ plebis? Clamabit nouatam
fidē. Quid clamabūt haeretici? Nimirū inique secū actum
quod hætenus ex ea scriptura pronūciatū sit aduersus ip-
sos, que nūc reiiciatur. Ne quid ad hæc tam frivola respon-
deam, Si Romanus pōrifex id faciat, ad quod faciendū &
olim a magnis Theologis est prouocatus, an Deus mecū
delitigabit: quasi meum sit tueri, quod faciat ecclesiæ prin-
ceps: iam si Deus nullum librum attinget, in quo sit aliquid
errati, nedum ros colligit, incidat in spinas, ac ledat manū
sic enim ille scribit, fortassis ab omnibus abstinebit, ne su-
os quidem ipsius libros lecturus. Sed huius rixæ, plus sa-
tis.

AD XXXII.

Quæ cum audisset.

Annotarā iuxta Chrysostomi, vt habebat titulus, le-
ctionē, sacram virginē duplici noīe fuisse turbatam,
& quod videret iuuenē ingrediētem, & qd' audiret saluta-
tionem

Lucæ. ij.

tionem amatoriã, & nescio quid procedũ præ se ferentẽ.
Hic Leo videor parum reuerenter parũq; caste loquutus.
Quæ inquit aures hoc ferãt, de hac tam salutifera salutatio-
ne? An sanctissima virgo præsciuerit se parituram e spiritu
sancto, nõ ausim affirmare. Turbatã legimus, & turbatam
ex sermone angeli. Tãtum autẽ erat studiũ puritatis, vt fie-
ri potuerit, vt primo cõuitu atq; auditu iuuenis ingrediẽ-
tis exhorruerit. Quod annotauit & Ambrosius, hunc enar-
rans locũ. Trepidare inquit virginũ est, & ad oẽs viri in-
gressus pauere, oẽs viri affatus vereri. Sed opere precium
est audire, q̃ religiose cõcionetur hic Leus. Negare inq̃
nõ debes, seruata fuisse semper ipsam virginẽ, ne quicq; hu-
mile cogitaret, quippe futuram sacrariũ spiritus, & habita-
culum vnigeniti filij dei. Ac mox, vides ergo, quo pacto
iniquẽ constant, immunẽ prorsus fuisse virginẽ ab humili
cogitatione. Quorsum hæc tã putida tẽdunt? Quis dixit
Mariæ subisse cogitationẽ humilẽ, aut quid Leus appel-
lat cogitationẽ humilẽ. An parũ pudicã? Hanc sane pro-
cul amotam fuisse reor ab animo virginis, An humilis est
cogitatio, cũ virgo ex imio quodã studio castitatis, fugit af-
pectũ & colloquiũ virorum etiã tuta timẽs? Si credimus
Petro Lõbardo, virgo mater cõsenserat et in vsum cõiugij
si sic deo visum fuisset. Et tamẽ adamabat virgineã purita-
tem. Quid si primo aspectu metus huiusmodi subisset ani-
mam illius, ecce iubeor admittere maritũ, vt fiam mater,
nũ fuisset humilis illa cogitatio? Sed præsciebat quid age-
retur. Hoc viderint q̃ asseuerãt. Cur igitur rogat, quomo-
do fiet istud? Quæ modũ interrogat, bonã partẽ ignorat
negocij. Ad eũdem modũ cõcionatur paulo superius. Vir-
ginem vero vt tam humile quicq; cogitaret, noluit pati spi-
ritus qui in ea erat, noluit pati benedictus fructus vteris e-
ius. Hanc cogitationẽ maxime alienã fuisse, vere credo a
corde tam sancto in q̃ iam erat spiritus sanctus. Quid his
verbis sibi velit Leus nõ intelligo. Ego puto virgines illas
maxime.

maxime tangi cogitationibus huiusmodi, quales ego tribuo Mariae, in quibus maxime spiritus sanctus inhabitat, castarum cogitationum autor. Quo charius amant pudiciam, hoc illi tenerius metuunt. Rursus aliquando superius. Quid hic amatorum, non syncerum, non castum? Quid ego audio? An Lec nihil est amatorum, nisi insyncerum & impudicum. Addit, Amatoris fuisset aut proci, nomen primum compellere virginis, & blando quoque uti exordio. Etiam amatoriam artem docet Deus, si superis placet. At quibus verbis primum Ioseph sponsus futurus, salutavit Mariam sponsam futuram. An non verecunde, sed tamen amanter eam compellavit? Postremo non dico angelum fuisse procum, Iam enim sponsum habebat virgo, Sed forte suspicabatur aliquid adferre iuuenem noui. Postremo, an non satis blandum exordium est Aue dilecta? Hic videtur obiter deprehendisse Lei errorem, qui putavit totum hunc sermonem angeli fuisse, quo vulgo salutamus virginem deiparam. Scribit enim hunc in modum, Aue gratia plena dominus tecum, & quod sequitur, Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Non hec amatorum verba, sed miram & nouam gratiam explicantia. Ex his Lei verbis, satis liquet, illum etiam Elizabeth sermonem angelo tribuere. Cuiusmodi lapsus si mihi contigisset, quibus modis ille traduceret inscitiam meam. Et tamen ego toties vocor inmodestus, ac petulans, quum ipse sit exemplar Christianae modestiae. Sed pergit concionari, respondens ihs, quae subnotaram in schedulis, Non sum, inquit, stomachatus, dolui verius, quam stomachatus sum, quod tam lasciuus, Quibus verbis vis te moneri, in re tam seria, si hic stomachus est? Primum non erat illi satis dicere, quod lasciuus, nisi addidisset, quod tam lasciuus. Deinde nugamentum hoc, quod ille serio rem seriam vocat, Sed pergit, Vt permittam tibi personas & schemata, dum rem ipsam, vt gerebatur, veluti ostentas ad oculum, quo ipse mo

deus rei gestae, alioqui obscurus sit manifestior, ita non per
mittendum, dum veritatem historiae sectaris, vt quicquam
fingas praeter id, quod vere gestum est. Et secus facere in
historia sacra, etiam impium iudicauerim, & eo magis im-
pium, quo est turpius, & a sacris mysterijs magis alienū,
quod fingitur. Quaeso quid hic agit Leus, quum pauca
quae narrata sunt, conijcere? An non passim id faciunt in-
terpretes sacri? An non multa comminiscitur Bonauen-
tura? Quis autem tam insanus est, qui fingere vellet, quod
factum non sit? An quicquid scriptum non est, factum non
est? Nec ego adfero nouam historiam, sed quod scriptum
est interpretor, sequutus non pessimum opinor, autorem
Ambrosium. Atque hic obiter impingit, meam interpre-
tationem esse turpem, quum ante lasciuam dixerit, in qua
quid est turpe, nisi ei, cui turpia sunt etiam honesta. Sed
horret Leus proci nomen, horret amatoris nomen, horret
pronubi nomen, clamitans me his verbis lasciuire, quasi
fenserim hic aliquid param pudicum. Cur non horret to-
tum illud canticum amatorium, quod hodie vsus eccle-
siae accommodat ad virginem matrem? Cur non horret
quoties Mariam dei sponsam dicimus? Cum dicimus ob
insignem animi puritatem ac modestiam adamatam deo?
Si proci est, qui ambit, vt fiat sponsus, qui turpius est pro-
ci, quam sponsi vocabulum. Quanquam Horatio fert ani-
mus Lei tam tenere castus, virginis Agnetis vitā ab Am-
brosio depictam? Quid est procorum aut amatorum, quod
illuc non accommodetur ad virginem Christo dicatam?
Quid quod ante me Ioannes Damascenus conjugij coele-
stis allegoriam explicuit. Adamat deus pater, mittit ange-
lum paranymphum, qui virginis assensum impetret, quae
nisi se praebuisset amplexui coelesti, non erat conceptura fi-
lium dei. Simul atque assensa est, iam sponsam suam obum-
brat

brat virtus altissimi. Is erat veluti quidam connubialis cō-
plexus. Illabitur spiritus sanctus in vterum virginis, ex hoc
oritur nouus foetus. Et pater filium suum, quem ineffabili
mō semper gignit ex se, rursus alio qđā mō genuit ex vir-
gine. At ne Leus clamitet hęc mihi artificio rhetorico, vel
cōfingi, vel attolli, autoris ipsius verba subscribā, quę refe-
runtur Theologicarum sententiarum libro tercio distinc-
tertia. Mariam quoq;. Post consensum, inquit, sancta vir-
ginis, spiritus sanctus superuenit in ipsam, secundum ver-
bum domini, quod dixit angelus, purgans ipsam, & po-
tentiam deitatis verbi receptiuam, preparans, simul autem
& generatiuam. Et tunc obumbravit, ipsam dei altissimi p-
se sapiētia & virtus existens, id est, filius dei, patri hominis
es, i. consubstantialis, sicut diuinū semen, & copulauit sibī p-
li, expurissimis ipsius virginis sanguinibus, nřę antiquę
conspersionis carnē, animatā aia rationali & intellectiua,
nō seminans, sed p spiritū sanctum creans. Hactenus Ioan-
nis Damasceni verba recensuimus. Ad quę licet nō respō-
deat ad amissim nostrū cōmentū, mihi tñ satis est, qđ hic qđ
qđ per allegoriā fit allusio, ad ea quę fieri solent in coitu cō-
iugali. Exposcit assensus, preparat vis cōceptiua & gene-
ratiua illapsu diuini spiritus, fit mentio diuini seminis, opi-
fex spiritus hoc agit in hac cœlesti conceptione, quod in ali-
is agit semen virile, qui velut actus est in cōceptu. Sed hor-
ret Leus dici quicquam fuisse vice masculini seminis, in
ea conceptione. At qui cum legim⁹, Qđ in ea natū est, de
spū sancto est, p inde sonat quasi dicas, nō est ex virili semi-
ne, qđ tū suspicaris, sed ex spū sancto. Nōne spiritū sanctū
opposuit semini virili. Rursus in hymno, quē canit chorus
ecclesiasticus. Nō ex virili semine, sed mystico spiramine,
palā idem fecit Prudentius. Impiū existimat Leus dicere
qđcūq; illic fuisse seminis masculinī vice? At qđ aliud ē hoc
dicere, qđ negare illic fuisse semen masculinū, sed qđ in vul-
garibus cōceptibus iuxta naturę ordinem effecit spiritus sanctus,
hoc in Maria supra naturę ordinem effecit spiritus sanctus.

Quaeso te lector, quid hic est, quod debeat castas aures of-
 fendere? Imo quid non potius dignum illo coelesti cōtur-
 gior? At nō placet Leo, qđ ^{καριτωμένη} grācis sonet gra-
 tiosam, aut vnice charā. Est em̄ participiū a verbo ^{καριτω}
 quod est gratiosam facio. Sed ^{καριτω} inqt in meo lexico
 est, gratia impleo. Quid facias, si sic habet lexicū Lei? Nō
 opinor licebit refragari. At qđ Homerus Achillē sic loquē-
 tē facit ad amato suo patroclo, ^{ἐμὸν καριτωμένη θυμῷ}. Deide
 stomachatur quod sibi obijciā grācū vocabulū, cū pro-
 babile sit angelū hebraice loquutum. Demus istud, aut si
 matuit syriace, sed ego tm̄ tribuo Lucę, vt vocē illam qua
 vsus est angelus, bona fide reddiderit grāce: nisi negabit
 Leus Lucā grāce scripsisse Euangelū. Tandē his nō sa-
 tis fatus Leus, ait se citasse vt legit ecclesia, cui plus tribuit
 qđ grāco meo. Quaeso te lector, quis posset hac absqđ risu
 legere? An meū grēcū est, quod scripsit Lucas? An quod
 legit ecclesia latina, vt eūqđ versum, plus habet autoritatis, qđ
 quod scripsit Lucas? An quoties versatur in explicandis
 mysterijs diuinę scripturę, nō licebit aliud asserre, qđ quod
 legit ecclesia latina? Atqđ qđies id facit Hieronymus, qđies
 Ambrosius, qđies Augustinus? Nec ideo nego Mariā gra-
 tia plenā fuisse, qđ ^{καριτωμένη} sonet dilectā. Quid em̄ pios
 hoies implet grā, nisi charitas, qua deus illos cōplectit? &
 ad se trahit? Postremo nouū nō est Hieronymo, vulgatā
 lectionē seqđ, præserti, si id obiter fiat. Cetera nō satis digna
 mihi vidētur, qđbus respōdeatur. Nec em̄ mihi necesse est,
 ad omnia respondere serio, quę ille profert, ex schedis me-
 is non in hoc scriptis. Satis hoc illi sit, quod hoc auctario li-
 bellū suū auxerit. Atqđ hūc quoqđ locū sic adducit in primo
 indice vt taxet me, quod de salutifera illa salutatione petu-
 lantius quiddam sim loquutus.

Luca. ij.

AD XXXIII.

Hlectotos populos in me cōcitat, eorum qui mēdicita-
 tem profitētur: quod Christum noluerim mendicaf-
 se,

se, quæadmodum nunc vulgo mendicatur. Ac ne cauillis
 Lei respondeam, quibus interim locupletat librum suum
 & miserum lectorẽ onerat, Ait admodum probabile sibi
 videri mēdicasse Christum, quod apostolos tantopere in-
 uitarit ad mēdicandum. Etenim cum suos legatos emiserit
 sine cōmeatu, necesse fuit eos mendicare. Imo iubet eos
 ingressos vicũ aut oppidum explorare, qui sint probi
 & auidi vitæ melioris, doctrinæq; Euāgelicæ, Cuius iam
 nōnullus rumor apostolorum prædicationem præcesserat
 Apud hos iubet eos diuertere a quibus erant cupide exci-
 piendi Quos si nullos repperissent, iubet vt excusso pedũ
 puluere, demigrent alio. An hoc est ad mēditatem voca-
 re: Deinde refellit, quod dixerim Christum non aliter di-
 ctum mendicũ q̄ vermem: quod verm̄is dicatur translate,
 mēdicus vere. Non me fugit, quid philosophetur Augu-
 stinus in nomine verm̄is, At mihi videtur magis hyperbo-
 le q̄ metaphora. Sequitur em̄, & nō homo, & vt homo ve-
 hemẽter abiectus, nō homo dicitur, ἡ περιβολικῶς, ita dici-
 tur verm̄is. Atq; eadem ratione qui sunt admodũ tenui for-
 tuna mēdicos dicimus. Reijcit & illud, quod annotaram
 in schedis τῶν χειρῶν græcis & pauperẽ dici. Id negat hoc lo-
 co cōsistere, quod mox sequatur in psalmo, ἡ περιβοῦς. Ita fu-
 turum vt bis dicatur pauper. His argumentis tātus Theo-
 logus, vt videri vult, agit cū Erasmo, nimirum homine stu-
 pido. Quasi vero non hoc solemne sit hebræorum libris,
 vt remeandem, alijs atq; alijs verbis inculcent. Quod si
 veritas, Ego sum egenus, & pauper, quid erit incommo-
 di:

AD XXXIII.

Et non cognouerunt parentes eius.

Lucæ. ij.

Hic mecum delitigat, quod cum in annotationibus ad
 monuissẽm haberi duplicem lectionem apud græ-
 cos, quarum alteram suspicarer esse mutatam, sequutus sim
 eam quæ mihi magis probaretur. Atq; hic aut ego sum e-
 gregie stupidus, aut Leus non satis intelligit quid ratioci-
 netur

netur. Nō sequeris inquit hanc lectionē quā dicis in græcis codicibus haberi, Nam in cōtextu iuxta græcū reddis, & parētes eius. Et in annotatione huius loci, credis immutatama quopiā lectionē qui timeret Ioseph vocare patrem Iesu. Quid ergo dicis te sequi, quod magis tibi probatur, cum hanc lectionē (Ioseph & mater eius) nec sequaris nec probes. His atq; alijs verbis me Leus obiurgat, nec video, quid stomachetur Aio quod in nōnullis codicibus legit, Ioseph & mater eius, a nescio quo mihi videri mutatū, pro eo quod in alijs recte scriptū arbitror, & nō cognouerunt parētes eius, fortasse verito ne Ioseph videretur vocare parentem Iesu. Hoc quod suspicor inductū, nō sequor in cōtextu, quod germanū puto, sequor. Hic quid Leum offendat non video, nisi fortassis errat, in hoc quod mutatā dicit lectionem quam non sequor & intelligit me loqui de ea, a qua mutatio facta sit: neq; sentit id etiam mutatum dici latinis, quod ab alio versum est. Porro recte ne putarit mutandum ille quisquis fuit, nō est meū defendere, cū illius mutationē non approbē. Et tamen hoc a me exigit Leus.

AD XXXV.

Lucæ. iij. **C**V margumētum genealogiæ Christi vehemēter p̄plexum sit ac profus in explicabile, quod & ipse fatetur Hieronymus, nec inficiatur Leus, adduxi & ipse quædam in medium, quæ possent adminiculo esse, rem alius vestigare cupientibus. Nam testor superstiosam hac in re diligentiam pene iudaicam esse, & inutilem. Neq; dissimulo ex quibus autoribus hauserim, quod adfero, nimirū maxima ex parte ex Annij commentarijs, & ex Philone quem

quem ille nobis Latinum proponit. Quorum auctoritati
ne quis plus satis tribueret, lectorem his verbis pramone
o. Ea quæ admodum probabilia sunt, tamen quoniam An
nius non tam certo citat quæ vellem præsertim in re contro
uerfa, neque nobis erat græci Philonis copia, paucis attin
egnda iudicauimus, & in hoc dumtaxat quo lectori dili
genti cætera peruestigandi præberemus ansam, præsertim
cum hæc pene ^{totæ} sint huic instituto, Ad hunc modum
ingressus hunc locum, hoc pacto claudo. Hæc pauca e
multis carptim delibauimus, ne nihil lucis præberemus a
uidis eadem exactius inquirendi, præsertim cum ad histo
rie fidem faciant. Neque rursus probarim in huiusmodi que
stionibus, vel anxie distorqueri, vel contentiose digladi
ari, in quibus haud multo plus fructus esse video, quæ in il
la nobili pugna Theologorum, de conceptione deipare
virginis, Et Paulus non vno in loco monet, pijs homini
bus huiusmodi genealogias, & nunquam finiendas quæstio
nes esse vitandas, quod non solum nihil conducant ad pi
etatem, verum etiam pariatur lites & contentiones, pestem
Christiane concordie. Hæc cum testatus sim rem esse
perplexam, varias esse scriptorum opiniones, me Annio,
& Philonem quem is adducit, non vsquequaque fidere, nimi
rum libero me periculo disputationis. Et tamen Leus
ita mecum agit, quasi vnus ipse sim autor ac propugnator
huius totius negocij. Ne Fabri quidem Stapulensis vsque
memor. Hæc præfari visum est candide lector, ne expe
ctes a nobis vt hic totis copijs congregiamur cum Leo.
Nam si quis velit in re perplexissima repetere quid diui
net Augustinus, quid Ambrosius, quid Hieronymus,
quid Origenes, quid Nazianzenus, quid Philo, quid in
ter recentiores Annius, quid Lyranus, quid Burgenfis,
quid Iacobus Faber, eaque velit inter se conferre, nec exi
gui voluminis nec exigui temporis fuerit negocium.
Tantum in transcurso quadam attingam, ne protius
Leo

Leo, tamen certum victori triumphum decernat credulus lector. Primum hoc male habet Leum, quod scripserim etiam Hieronymum in hac propemodum esse sententia, ut dicat Nathan cuius Lucas meminit in genealogia Christi, fuisse prophetam illum, a quo legimus obiurgatum David, ob adulterium homicidio copulatum. Mihi nondum satis liquet, quod senserit Hieronymus, certe loca quae adducit Leus, docent quidem Nathan quendam fuisse filium Samaei patrum David, at non docent hunc esse Nathan, quem Lucas refert in genealogia Christi, per quem stirpis series instauratur. Porro cum quidam, quorum de numero sunt Augustinus, & Ambrosius, Nathan prophetam, quem eundem coguntur magnopere longevum facere, velint adoptatum fuisse David in filij vicem, quis unquam adoptavit patrem suum, ac fortassis natum maiorem? At ego cum praeter Philonis auctoritatem, ex praefatione, quae titulo Hieronymi praefertur Lucae, doceam hunc cuius meminit Lucas in genealogia fuisse filium David, non fratrem, cum idem doceam ex auctoritate Gregorii Nazianzeni, qui in carmine quo prosequitur Christi genealogiam, duos recenset ^{David} Salomonem & Nathan, Nathan ex aequo coniungens cum filio naturali, nec ullam ad id mentionem adoptionis. Etiam si non inficio huius auctoris sermonem subobscurum esse, cum ex primi Paraliphi, libri capitulo iij. doceam Nathan recenseri, inter filios David & ita recenseri, ut non possit accipi filius adoptionis, quum nominatim dicantur filij David ex Bersabea, nihil horum refellit Leus, ceterum adferre quaedam, quae neque causam ipsius admodum iuvant, neque mihi palam aduersantur. Atque haec quidem, ut fateor non esse satis ad explicandam totam huius quaestiones difficultatem, ita puto sufficere ad refellenda, quae Leu tanquam inexcusabile telum produxit aduersus meam annotationem.

AD XXXVI.

ARrodit & illud, quod scripserim in priorae ditione Lex erat, si quis sine liberis decessisset, ut huius fra
ser

ter inſtauraret poſteritatē defuncti, Itaq; qui ſic natus erat
duos habebat patres, alterꝝ naturalē ex quo natus erat, al-
terꝝ legalē in cuius nomē & progeniē ſuccedebat, nēpe
defuncti. Quo qdē in loco neſcio quo cōſilio ſiue Le^o ſiue
quis alius, mea verba tribus in locis viciavit, ſermonē ex
bene latino barbarū reddēs. Pro itaq; mutavit, ita quod, p
habebat, habet, pro ſuccedebat, ſuccedat. Atq; interim ne
coheret quidē ſermo, Præceſſit erat lex, & cōſequitur ha-
beat, poſſideat. Quod idē ſi mihi permiſiſſem in ipſius ſer-
mone recitādo, vt graue flagitiū imputaret. Clamaret me
falſariū, qui florē orationis ipſius cōtaminaviſſem. Verū vt
his neglectis rem tractemus. Hic arguit me Leus inſcitie,
ſed quæ mihi fuerit cū Auguſtino cōmunis. Nā Auguſti-
nus putavit eū q natuſeſſet ex eo, q ex vxore relicta inſtau-
rauit ſtirpē fratris defuncti, ſumere ſibi nomē, nō patris, ſed
patruī mortui, vt ſi illi nomē fuiſſet Petrus patri Ioānes, na-
tuſ nō diceret Ioānes, ſed Petrus. Hāc opinionē, quoniā re-
tractavit Auguſtinus, miratur me quoq; nō ceciniffe pal-
lodiā. At q quod Auguſtinus ſenſit, ego nec ſcripſi, nec co-
gitaui. Latiniſ em̄ dicunt in nomē ſuccedere q aſciſcūtur
in familiā, etiā per adoptionē, nō qd idē nomē ſortiantur,
ſed quod prænoie, aut adnoie teſtētur ſeſe cooptatos in fa-
miliā velut in nomē piorū Antoninoꝝ, Piſonū, Africano-
rum, Ciceronū, Naſonū. Porro quod apud Romanos e-
rat prænomē, aut adnomē, hoc erat apud Hebræos additū
patris nomē, Iacobus Alphei, Iacobus Zebedei. Atq; ideo
dixi ſic natū in nomē defuncti ſuccedere, quod iſ notāduſ
eſſet, nō patris adnoie, ſed patruī. Ac ne quis erraret in vo-
cabulo nois addo, in nomē & progeniē, videlicet expli-
cans qd dixiſſem nomē. Progeniē em̄ dictā eſſe conſtat a
progignēdo. Atq; hic nō erat progenitus ab eo, cuius dici-
tur filius. Vides optime lector, errorē quē mihi impingit
Leus, nō in meis verbis, ſed in ipſius oculis fuiſſe.

AD XXXVII.

I 1

Refellit

Refellit qđ scripserim Solomonis stirpē defecisse in Ozochia. Cum libri regū. iij. cap. xi. legamus Ioas filiū Ozochie, subreptū e manibus trucidantiū filios regis. Rursum. ij. lib. Paralipo. cap. xxij. res eadē iteret. Ceterū cū in priore loco narret sublatū esse omne semē regis, & in posteriore, legamus nullā spem fuisse reliquā, fore vt posthac regnaret aliqs ex stirpe Ozochie quomodo cōstabit qđ scriptū est, Si supesset adhuc filius Ozochie? Dicit nō esse locū tergiversandi, Cū vtrobiq; dicat Ioas filius Ozochie. Hic ex autoritate Philonis respōdeo, Ioas dici filiū Ozochie, nō natura, sed tm̄ iure successionis. Si hoc Philo nō aperte pronūciat, me si volet in ius vocet. Leus, Si est vt cito, cū illo pugnet potius q̄ mecū. Sed Philonē habet suspectū vt Iudaissantē. Atqui tāto magis potuit hęc ex hebraeorū cōmentarijs cognoscere, p̄sertim cum vir fuerit, id quod negari nō potest, incōparabili doctrina, rei q; Iudaice pitissimus. Neq; em̄ hic agitur de fide Eūgelica in qua tutū nō fuerit Philoni credere, sed de narratione veteris instrumenti. Iudaissat & Iosephus, & tm̄ huius in historia grauis est autoritas. Iā an aliqs existimet plus tribuendū cōieturis, quas ex suo ingenio Leus adducit, an Philonis autoritati, quod ad me pertinet lectori liberum esto.

AD XXXVIII

At q; eadē opa respōsum arbitror, ad annotationē illius. xxxviij. q̄ nihil agit aduersum me, nisi Leus efficacibus argumētis doceat, Nathan q; recēsetur apud Lucam in genealogia Christi, nō fuisse filiū Dauid. Atqui id nō esse factū iā demonstrauī. Qđ si maxime fecerit, cū Philone illi res erit, potius q̄ mecū ille autor est, ego sententiā aliam enam, nullo meo periculo recēseo.

AD XXXIX.

Oppugnat & illud qđ ex eodē autore annotarim Lehoiakim, quē corrupte dicimus Ioachim, binoiem esse, qđ idē alias dicat Elich, addēs hūc fuisse naturalē patrē Marię, Auū Iesu Christi secūdū carnē. Id refellit Leus hoc Lēmate.

limate. Cū Elich inq̄t decesserit nō relictis liberis, nō potuit esse pater Ioseph, Atq̄ hui⁹ rei citat autores Augustinū & Hieronymū, quorū vterq̄ tñ sequutus sit Africanū. Iacob inq̄t frater Elich vterinus suscitauit fratri defūcto semen, iuxta deeretū legis, & genuit Ioseph, q̄ sic erat legalis filius Elich. Qd̄ si fatear esse verū, cōtinco esse falsū qd̄ annorauī Lncā sequutū esse lineā naturalē, cū Matthæus cōtra legalē sequutus sit. Ad quæ ne nihil respondeā, subscribā Hieronymi verba, q̄bus enarrat primū Matthæi caput. Hūc inquit locū obiecit nobis Iulianus Angustus, de dissonantia Euāgelistarū, Cur Euāgelista Matthæus Ioseph dixerit filiū Iacob, Et Lucas eū filiū appellarit Heli, nō intelligēs cōsuetudinē scripturarū, qd̄ alter secundū naturā, alter sc̄dm legē ei pater sit. Scimus em̄ hoc p̄ Moysen deo iubēte p̄ceptū, vt si frater aut ppinquus absq̄ liberis mortuus fuerit, alius eius accipiat vxorē, ad suscitādū semē fratris vel ppinquifui. Sup̄ hoc & Africanus tpm̄ scriptor & Eusebius Cæsariēsis in libris *περι διαφωνίας των ευαγγελιστων* plenius disputarūt. Hactenus Hieronymus, Atqui ex his verbis nihil p̄t eninci, vter fuerit pater Ioseph naturalis, vter legalis. Tantū hoc reperitū est ad explicādū nodū q̄stionis, potuisse fieri, vt alter fuerit naturalis, alter legalis. Atq̄ ita neutrū Euāgelistā fuisse mētītū, cū Ioseph ad hāc rationē duos habuerit patres. Nec ē verisimile Africanū aut Eusebiū aliqd̄ exploratius sup̄ hac re pdidisse, sed tñ ostēdisse, rationē explicādē q̄stionis, Alioq̄ si qd̄ attulissent certas, vti fuissent eo p̄sidio nostri, q̄ laborāt in huius q̄stionis angustijs, At Augustinus libro questionū Euāgelicarū secūdo, nullū nō mouēs lapidē q̄ possit ab huius quæstionis angustijs elabi, pponit ratiōes quatuor. Primā vt accipiam⁹ patrē Ioseph fuisse binoiem, verū hāc ilico rejicit ip̄e. Secūda, vt intelligamus Ioseph duos fuisse patres, alter⁹ a q̄ fuerit genitus, alter⁹ a q̄ fuerit adoptat⁹. Tertiā vt intelligam⁹, ab altero Euāgelistarū poni nomē patris, qui genuerit Ioseph, ab altero nomē ei⁹, in cui⁹ stirpē vult eū lex imputari, cui

qui ex eo natus sit, qui ducta vxore defuncti sine liberis, in
staurauit posteritatē fratris, aut p̄p̄nqui. Et hāc reijcit Au
gustinus, sed inefficaci argumēto, q̄ q̄ sic essent nati, ferēt
nomē defuncti, in cuius p̄geniē ascribūtur. Ita futurū fuis
se, vt Ioseph nō debuerit appellari Ioseph, sed v̄t Iacob, v̄t
Heli. Qd̄ clarius etiā asserit in quæstionibus sup̄ Deutero
nomij lib. v. quæstione. xlvi. mox t̄n aliter interpretans. Sed
hūc errorē suū agnoscit in libris retractationū. Quartā vt
accipiamus ab euangelistarū altero, positū esse nomen ei⁹
qui genuerit Ioseph, ab altero pro patre, aut, aut proauū,
aut atauū, fuisse nominatū, qd̄ factū est apud Matthæū, q̄
contexit seriem stirpis, omīssis in medio nominibus aliq̄t.
Hæc tanq̄ diuinans refert Augustinus, nec t̄n ausus est p̄
nunciare, vter euangelista posuerit nomen patris naturalis,
aut p̄ximī, vter adoptiui, aut remotioris. Is q̄ scripsit veri
tates in Augustinū, probabilius esse putat vt credamus, na
turalē ac proximū patrē esse positū a Luca, q̄ a Matthæo.
Atq̄ idē mecū sentit de Nathā, q̄ is nō fuerit p̄pheta, neq̄
frater Dauid, sed filius, ita natu maior Solomone, vt fuerit
illi p̄ximus. Verū quod hic nō excutit Augustinus, conat̄
explicare libro de consensu Euāgelistarū. ij. cap. ij. Atq̄ il
lic videtur in hanc cōiecturā propensior, vt existimemus a
Luca nomen esse positū patris adoptiui. Nihil em̄ hic me
minit de altero genere patris legalis, offensus opinor ea ra
tione, quā superius rettuli. Sed huius cōiecturæ nō aliā ad
docit causam, q̄ q̄ cū Matthæus scripserit, Iacob genuit Ioseph,
Lucas abstinens a gignendi verbo, tantū dixerit Ioseph
fuisse filiū Heli. Filiū aut̄ recte dici etiā adoptiū. At
nō gignit, nisi p̄ naturalis. Qd̄ q̄ ipse mox hāc causam, vt
imbecillum p̄p̄modū reijcit. Alioq̄ si nō dicit̄ genuisse, ad
si verus p̄, quō tuebimur Matthæū in recensendis noib⁹
aliq̄t. transilientē, cū p̄petuo t̄n vtā verbo gignendi, præ
sertim cū in sacris libris genuisse dicātor, q̄ veri patres non
sunt. Hæc cū ita differat Augustinus, quid aliud efficit, q̄
vt rem

vt rem in dubio relinquat: Tractat hoc ipsum argumentū
quæstione sup Deuteronomiū. xlvj. nihil attingens de su
periori cōiectura. Iam qd adducit Leus, ex carmine genea
logico Nazianzeni, nō video cur huius autoritas nos vr
gere debeat, nisi rationē adduxerit grauiorē, q̄ adduxit Au
gustinus. Nec em̄ is alios habuit autores, q̄ Hieronymus,
nec vllis vtitur argumentis

AD XL.

IAm eadē opera responsum arbitror ad annotationē. xl:
Nec est animus pluribus hāc refellere, nisi Leus certio
ribus argumētis euincat Nathan non fuisse filium David,
& Heli non fuisse naturalem patrem Ioseph.

AD XLI.

Repetit quod ante iam dixerat, mihi nō recte videri,
Nathan cuius meminit Lucas, eū fuisse, q̄ obiurga
rit David, cū a me dissentiat Origenes & Hieronym⁹. Nō
adducā hic eius operis incertū autorē, tm̄ hanc veniā petā
a lectore, vt mihi quoq̄ liceat aliquoties ab Hieronymo &
Origene dissentire, quod sibi permittit Leus, quoties est
commodum. Quanq̄ hic non meam tueor sentētiam, sed
alienam qualis est recenseo.

AD XLII.

Quod annotaueramus de Achesarim Letis hoc ar
gumento cōtendit esse somniū, qd huius rei nusq̄
meminerit Hieronymus, alioqui taliū rerū longe diligen
tissimus, neq̄ Paulus Burgenſis, licet in synagoga educa
tus. Sed negari non potest hoc pditū a Philone, cui diuus
Hieronymus plurimū tribuit. De Paulo Burgenſi mirū
videri nō debet, cum Philo, q̄uis Iudæus, Græce scripserit,
cuius linguæ Burgenſis erat ignar⁹. Postremo fieri potest,
vt & Hieronymus alicubi meminerit huius rei, neq̄ enim
omnes illius lucubrations extant nobis, & fieri potest, vt
ille librū hunc, Philonis aut non legerit aut non memine
rit quod legerat: præsertim cū in catalogo scriptorum fateā
tur non

tur nō ois huius lucubrations ad manus suas puenisse;

AD XLIII.

Refellit quod annotarā ex libri regū. iij. cap. iij. ppe-
modū colligi posse, Nathan fuisse Ahisar institutū,
hoc est, regiae stirpis instauratorē. Sic em̄ & illic appellari
filiū Nathan Ahisar. Hic me lapsū existimat, quod exi-
stimem illic Ahisar esse dignitatis vocabulū, cum Philo
Ahisar interpretetur fratrem principis. Equidem hactenus
cum Leo consentio. Quid tum postea? An ideo non erit
dignitatis vocabulū? An ideo non declarabit instaurato-
rem stirpis regiae? Porro quod addit fratres vocari cogna-
tos, hoc aut nihil ad rem facit, aut p me facit. Sed huic sen-
tentiae dissilus Leus, alteram profert, vt ipsi videtur cōmo-
diorem, Zabud fuisse fratrem principis Azariae, qui etiā
fuit filius Nathan, & praefectus simpliciter. Superius ita lo-
quebatur, quasi Nathan hic esset dictus Ahisar, cum de fi-
lio dixerim, nisi Ahisar pronunciemus gignendi casu. Hic
ait Zabud fratrem Azariae filiū Nathan fuisse praefectum
simpliciter. Hoc an ab Hieronymo proditū sit nescio, cer-
te constat in hoc quem modo citavi loco, Zabud fuisse sa-
cerdotē & amicū regis. Qd si sermo Lei (nam est anceps)
sentit Azariam esse eundem, qui est Ahisar, id quod repe-
rio in scheda, quam vt ante dixi, describendam curaueram
mihi videtur reclamare locus ipse, vbi primo loco recen-
setur Azarias filius, ac paulo post Ahizar, praepositus do-
mus. Nec illi tñ Azariae tribuitur simpliciter praefectura,
velut omnibus praesideret. Sed recensetur inter scribas. Ve-
rum hoc nec admodū ad me ptinet, & ego ceu cōiecturā
leuem proposueram, cum aīo, propemodum colligi.

AD XLIII.

Arrodit & illud, quod ex eodem autore scripserā tri-
bum Beniamin pertinuisse ad Achesarim. Christus
inquit, de Iuda erat, nihil ergo illi cū istis Achesarim fuisse
hic ptinus me respōdentē facit, Non dico Ahesarim fuisse
de tribu

de tribu Benjamin, sed terram tribus Benjamin pertinuit
se ad Achesarim, ut lector arbitretur hæc verba annotasse
me in chartulis, quas mihi toties impingit, cum Basilæa p-
xime reuersus annotationū mearū volumine iam absoluto
hoc illi respōderim in colloquio, posteaq̄ deprehendi ho-
minis errorem. Res humilis est, sed tñ obsecro te lector, ne
pigeat cognoscere, quandoquidem huiusmodi fumis tra-
ducimur. Cum in templo diui Petri colloqueremur, & ef-
flagitarem proferret vnū aut alterum locū, experturus an
possem tueri, nec ab illo posset extundi quicq̄, tandē ipse
memor chartæ, quam ab Atensis scriba interceperam, nā
ipsa charta mihi perierat, nondum tota perlecta, profero an-
notationem, quæ tum illi prima erat, nunc nulla est, quod
ex oratione mea deprehenderat errorem suum. Profero al-
teram de *αρχαίαις*, in qua cum ego notassem proprietatē
Græcæ vocis, ille mihi obiecit Chrysostomum Latine ver-
sum. Et hanc omisit, non dubium quin & alias complures
omissurus, si proposuisset omnes. Tandem propono de
genealogia Christi. Quid inq̄ hic periculi est? Quicq̄ a me
recensetur, nō meo periculo recensetur, sed illorū quos ci-
to. Deinde quid hic est periculi Christianæ religioni? Tū
ille, vultu ad seueritatem cōposito, maximū inquit. Nam
transfers Christum e sua tribu Iuda, in tribum Benjamin.
Id cum vehementer admirarer, atq̄ efflagitarem, vbi nam
loci prodidisset illud, noluit indicare locum, sed constan-
ter asseueravit rem sic habere. Atqui profus insanirem, in-
quam, si id facerem, & mecum ipse pugnarem, quum fa-
ciam per Nathan instauratam stirpem Dauidicam, qui cū
fuerit filius Dauid, qui potuit esse tribus Beniamitica.
Quum nihil ad hæc responderet Deus, sed tantum perse-
ueraret in asseuerando, tandem in mentem venit, quod sus-
picarer illi præbuisse causam erroris. Fortassis, inquam, ali-
cubi scribo tribū Benjamin pertinuisse ad Achesarim. Fas
est ita esse, neq̄ negauit hūc esse locū, q̄ fuisset offensus
Tum

Tum magis etiā sum admiratus, quod ex illis verbis, eam
cōcepisset imaginationē. Nā si dixissem Ahesarim ptinuis
se ad tribū Bēiamin causam fuisse futurā, cur suspicaretur
me sentire, quod interpretaret. Nūc nō aliud intelligi pos
se, q̄ si dixissem Hannoniā ptinere ad D. Ferdinandū Ca
roli principis fratrem, si pars ea fuisset illius ditioni destinata.
Hac cū audisset Leus. Ita ne inquit. Verū hoc erat expli
candū. Eūq; sermonē semel atq; iterū repetēs ^{εβατοδογισα}
το, Atqui latine inq; dixi, nec potui multo lucidius dicere.
Nec aliud tū actū est super hac re inter nos, neq; tum tēpo
ris neq; postea. Nūc dissimulat quo tēpore, quaq; occasio
ne id respōderim. Et cauillatur me tum cū hac scriberē, nō
hoc sensisse, quod post sum interpretatus, videlicet admo
nitus ab amico quopiam. Quasi sim vsq; adeo stupidus vt
nō sensurus fuerim, mea verba secū ex diametro pugnare,
nisi monitore amico, Imo nunq; suspicaturus erā quēq; hoc
ex sermone somniaturū fuisse, quod somnians Leus, nisi
se casu Leus prodidisset. Erat fateor apud me scheda Lei,
sed nondū lecta, aut certe nō perlecta. Si verba mea sonā
hoc qd̄ interptor, qua cōiectura Leus colligit me aliud sen
sisse, q̄ verbis expresserim? Addit aliud Lēma, cur inquit
hāc responsonē in annū distulisti, cū schedā meā habueris,
& licuerit ilico respōdere? Causam accipe cur id factū nō
sit Ideo curarā eam chartā describendā quia nō vacabat le
gere, quæ nisi per ociū legeretur frustra legeret. Postremo
qd̄ erat necesse ad oīa respōdere Quasi nō & alia dissimula
rim, q̄ mihi videbantur friuola. Nec his cōtentus, aliud
addit cōmētum. Si hoc sensisti inquit quod nūc interpreta
ris, quid erat opus, vt ad Angliā hanc annotationē mite
res, cōsulturus quēdam illic, in sacris litteris summatus? Qu
te fecisse, ipse mihi fastus es. Si huiusmodi cōmentis agerē
cū Leo, protinus exclamaret me mortaliū oim mendacissi
mum, q̄ nō vereretur illi, hac in os ingerere. Annotatio Lei
hactenus sic apud me fuit, vt nūc demū cū hac scriberē mi
hisi

hi sit perfecta, nec vnq̄ cuiq̄ est missa, nec infimati, nec sum-
mati. Nec vnq̄ cuiq̄ mortaliū id sum falsus, quod mihi ne-
per somniū quidē venit in mētem. Et tamē suspīcor vnde
Leus coeperit occasionem huius erroris. Nec em̄ libet illi
impingere, quod hæc data opera cōmīscatur. Narravi il-
li in familiari colloquio, me cū essem in Anglia tum primū
ac recēs ad ito nouo testamēto, repperisse Theologū illū,
quē ille summātē vocat, & merito vocat, occupatū in ex-
plicāda genealogia Christi, atq̄ hac gratia cōsuluisse Cap-
tionem per litteras. Cæterū ipse tum nihil minus cogitabā
q̄ futurū, vt Leus mihi de genealogia moueret bellū. Ipse
nullus oraculū cōsului, neq̄ quisq̄ de tripode respōdit. Per-
git causificari. Quid facit inquit ad explicandā genealogi-
am vt doceas, quæ prædia Ahezirim sortiti sint. Hoc mi-
hi imposuit, quod suspīcater nihil illic dictū, quod nō per-
tineret ad eum locū. Si Leus fatetur sibi impositu esse, cur
argumētatur me aliud sensisse, cum illa scriberem, q̄ nunc
interpreter. Cum quæ Philo disseruisset de Ahezirim, cō-
traxissem in compendium, visum est & hoc adijcere, ne
quod suspīcatur Leus, somniū esse videretur nomen Ahe-
zarim. An alias dixerim Christum non esse de tribu Iuda-
suo discutietur loco. Hanc argumētationem ita claudit Le-
us. Hæc dixerim, quod nolim videri calumniator, quo no-
mine, vt audio, tu me notas nominatim pro præsentī anno-
tatione. Imo nunq̄ illi nomē calūniatoris tribui, ob hunc fa-
ne locum. Verū apud Arēsem, et alios aliquot testatus sum
Leum nō intellexisse locū hunc, vnde moueret tragœdiā,
Inscitiam impegi, non calumniam. Nam Calumniator, sci-
ens ac prudens intendit crimen innocenti. Hic Leus per
errorem peccasse mihi dictus est, non de industria. Viden-
dum igitur, ne quod scribit me nominatim sese insimulas-
se calumnie propter hunc locum, propius sit calumnie, q̄
quod ea reprehendit, quæ non intellexit, etiam si hoc quo-
q̄ turpissimum est, præsertim si quis hoc agat tanto super-
cilio,

cilio, tanq̄ atrociter. Iam̄ pergit pugnare cū Philone, quē
nescio, cur meū vocet autorē. An ego solus habeo, aut le-
go Philonē: aut huic addictior sum q̄ quisq̄ alius? An hu-
ius sentētiā tueor, quā recito dūtaxat: Quod si Philonē
habet autorē quisquis ex eo citat aliquid, quid vetat quo-
minus & Leus hunc suū autorem appelleret: quādoquidē
ex hoc etiā mea refellit, aut certe conatur. Atq̄ huic impin-
git odiū, odio mei, ac fidē abrogat, ne mihi fides habeatur
Mihi inquit videtur sapere Iudæorū fermētum, quibuspu-
to in hac parte minime fidēdum, cum Hieronymus in cō-
mentarijs in Micheam dicat ab his multa erasa, ne Christ⁹
de tribu Iuda ortus videatur, & sic nescio quid veneni sub-
sit. Nam idem ipsū videor mihi posse elicere ex dicto au-
toris tui. Hactenus Leus cuius sermo quod fermenti ger-
nus sapiat, viderit ipse, Mihi cum Philone nihil est nego-
ciū, nec illū defendā, sed innocētīā, Philo Iudæus fuit nega-
ri nō potest, Sed hoc illi fuit cum apostolo Petro cōmune:
Sed hūc Iudæū Hieronymus inter ecclesiasticos scriptores
recenset, huius opera præclara laudibus vehit, testās illi &
cum Petro apostolo fuisse necessitudinē, ac bene voluisse
Marco Euāgelistæ quod libro ædito, cui titulum fecit *ἡ
βραίων θεωρητικὸν ἱερῶν* .i. de cōtēplatiua vita supplicum laudi-
bus ornari ecclesiam Marci, hoc est Petri sectatores. Quod
si Iudæorū taliū libris nulla sit habēda fides, quæso cur Hie-
ronymus tories adducit Hebræorū testimonia, Aut vnde
illorū cōmentarijs: Cur tantū tribuit Iosepho: Cur Egēlip-
por: Cur ipse magna mercede cōduxit cum alios Iudæos, tū
nocturnū illū præceptorē Barhamina: Nō est fidendū Iu-
dæis, quemadmodum fidimus scripturis Canonicis. Neq̄
tamen reiiciendum si quid adferant probabile. Sunt enim
p̄ multa in veteris instrumenti libris, quæ non possunt a no-
bis intelligi, propter inscitiam antiquitatum eius gentis.
Hæc a quibus potius petenda sunt, q̄ ab illis: Porro quod
Hiero-

Hieronymus negat illis fidendum, quid ad Phisonem?
An ille erasit aliquid in voluminibus veteris testamenti,
Nam illic profecto Hieronymus non agit de libris Iudæ
orum, sed de codicibus Hebræorū viciatis. Atq; huiusmo
difruolis argumētis Leus colligit hic nescio quid subesse
veneni. Verum in his quæ subiicit, propius vrget. Nam
idem ipsum inquit, videor mihi posse elicere, ex dicto au
toris tui. Audiamus igitur solidam argumētationem ex ip
sare. Dicit inquit ad Ahesarim pertinuisse possessionem
tribus Benjamin. Sed cum in sacris litteris in libro nume
rorum non licuerit transferri possessionem a tribu in tribū,
Nam præcipit vt hæreditas permaneat in familijs, nec sibi
miscantur tribus, Consequens igitur fuerit Ahesarim fu
isse de tribu Benjamin. Ex illo loco in numeris probat An
nius Mariam fuisse de tribu Iuda nec consentaneū est Bē
iamin fuisse sine possessione. Quin & satis erat Ahesarim
si erant de tribu Iuda, vt gauderent possessione tribus suæ,
quæ multo amplior erat, q̄ cæterarum tribuū. Itaq; vt vide
tur aliter necesse est sequi, vel Ahesarim de tribu Ben
iamin fuisse, vel ad Ahesarim terram tribus Benjamin non
pertinuisse, cum vnus tribus terram, in aliam tribum trās
ferri contra legis præscriptum esset. Hactenus Lei verba
recitauimus. Neq; dubito quin statim occurrat lectori vel
idiotæ, quid ad hæc possit responderi. Nimirum aliter ter
ram a principe possideri, aliter a priuato domino. An ideo
Phrisij depellerentur agris suis, si venirent in ditionem Ca
roli nostrici? An Dauid rex in vnicam duntaxat tribum
Iuda, ditionē habebat? An non leguntur postea desciuisse
a Roboam imperio, quæ paruerant Solomoni? Atq; hæc
facta sunt non permixtis possessionibus tribuum. Alioqui
si Ahesarim possidebant tribum Iuda, quid habebat stirps
regia. Sic sensit Philo, Non ipsas possessiones esse traditas
Ahesarim, vt priuatos dominos excluderēt, sed vt ex tribu
tis ac vectigalibus eius tribus more principum viuerent.

Id si non potest, nisi qui sit eiusdem tribus, est aliquid quod
ratiocinatur Leus: Sed hoc nō solū falsum est, verū etiā
dictū ridiculum. Et vbi tandem est venenū, quod hic vidit
subesse Leus: Vbi cornutus ille Syllogismus, e duobus al
terū necessario colligens: Vbi Maria periclitans, ne e sua
tribu, in alienam depellatur: Sed in his in amoenis labyrin
this nimium diu versamur, & meus animus a nullo argu
mento magis abhorret.

AD XLV.

Quod hic annotat Leus, nō video quid faciat con
tra meam annotationem. Nam esse participiū inci
piendi apud Grecos, ἀρχαίως, & esse presentis tēporis ne
mo tam impudens est qui neget, quod negari nullo mo
do potest. Sed quid interim peccaui, si cōmonefecit lecto
rem, quid sermo Græcus declararet Latinis auribus: An
ingredi Latinis nō significat incipere: Sed in priore editi
one, ita vertis. Imo testatus sum antehac, cum ventum esset
ad Lucā, me multa reliquisse, vt erant. At in posteriore ædi
tione secus verto. Et ipse Iesus incipiebat esse ferme anno
rum triginta, vt putabatur filius Ioseph. Hoc an annotarit
Leus nescio, certe quicquid est, nihil ad me pertinet, nisi q̄
ille noluit perdere laudem cōmonstrati loci, si tamen com
monstrauit locum inutilem.

AD XLVI.

Luca .iiij. **E**tiam atq; etiam obsecro te lector, tametsi nō dubito
quin iam sis propemodum enectus tædio muliebriū
rixarum, vt hic paululum expergiscaris. Quod legimus
apud Lucam cap. iiij. Et stans super illam & imperauit fe
bri, & dimisit illam, quoniam & Græcus & Latinus sermo
habebat amphibologiam, quam adeo putat vitandam Au
gustinus, vt malit manifestum solœcisimū, q̄ sermonem an
cipitem, admonui addito pronomine, posse tolli hoc quic
in crepauit febrē, eaq; reliquit illā, vt absq; errore lector in
telli-

telligat, quod sensit Evangelista, post increpationem Christi febrē abisse, nō Christum. Hic cum ille nescio quid stomacharetur, quasi parū caste, loquutus essem de puella & Christo, nec adhuc sentirē hominis errorē, respōdi in schēdis, quæ ille recenset, mihi non videri, cur ille quicquid in me stomacharetur, si volui sermonē Euāgelicū carere in cōmodo amphibologia. Et adieci dictū, quod illi visum est plusq̄ crimen læsæ maiestatis. Sed meminisse cōuenit, quod ut hominē mones, ita mones homo. Nam post hoc dictū ille desijt amicus esse, cū ille in toto hoc libro, quo mecum conficitur nullū habeat dictū humanius, etiā cū vult humanissimus videri. Nec adhuc suspicari possum, quid ille lascitiæ suspicetur subesse in verbis meis, sed tñ ex response, quā postea vulgavit orbi, priusq̄ mihi liceret audire, deprehendi in quo erret. Siquidē hæc mea verba, ut ne cauiller, ille refert ad ea quæ præcedunt, quasi in his quæ dicta sunt Stans super illam reliquit eam, lateat aliquod cauillum parū pudicū, cū palā sit hoc pertinere ad ea, quæ sequuntur, ut ne cauiller, & surgens ministrabat illis, parum cōmode redditum, cum dicendum fuerit, erecta ministravit illis, siue surrexit ac ministravit illis. Cum enim ostendissem priorem locum esse parum commode redditum propter amphibologiam, per occupationem, addo & alterum parum commode redditum, ob neglectam temporis rationem. Et postea miratur me non correxisse locum illum, qui tam esset obscœnus. Hic vides optime lector, quibus modis illudere possem Leo, si mihi luberet, aut si vacaret talib⁹ nugis occupare bonas horas. At hic q̄ sæuere monet, q̄ grauius obiurgat, q̄ me mihi reuocat ob oculos, qui totus excideram mihi, q̄ religiose me cōmonefacit geminæ religionis. Si senex nonagenarius sic deliraret, nemo putaret ferendum. Hic iuuenis sic delirans, etiam sibi supercilium sumit erga senem, & mundum vocat ad seditionem. Cui ridere vacat, legat illius annotationem, dicas Areopagitæ cuiuspiā

piam esse, cum profus non intelligat quod loquitur.
 lam vero mihi vide, q̄ atrociter hunc locū notat in seditione
 so illo indice. Petulantius, inquit, q̄ par est, ab eo dictū de
 Christo annotatione, xlvj. Primū negari non potest, quin
 Leus hic tota, quod aiunt, aberrarit via, nec intellexerit lo
 cum, quē exagitat. Et tñ cum Areopagita supercilio nos
 obiurgat, incessit, ac propemodū blasphemix reum agit.
 Quod si mihi venisset vsu, puderet me prodire in conspe
 ctum eruditorū hominū. At interim ille sibi plaudit, & qua
 si re præclare gesta, parare dicitur alios libellos huius fari
 na, quo suam denobilitet Britannia. Ignosci poterat primo
 calori, ni cōtemptis oim eruditorū amicorū consilijs, hæc e
 uulgasset, quibus si visa fuissent illa virulenta, quæ post ad
 iecit, multo acrius obstitissent, ne dū mihi studet labē asper
 gere, ipse tū suo, tū gentis suæ nomini dedecus vix eluen
 dum conflaret.

AD XLVII.

Ita vt pene mergeretur.

Lucæ, v.

Hic ascripserā, Lector aliquis nolens illic petire apo
 stolos, addidit pene. His offensus *Leus* ^{duobus locis} hic
 Et hoc inq̄t nasutū. Ad id cū in scheda m̄dissem, Quid hic
 nali ē, si rideo lectorē, q̄ de suo addidit pene, p̄ter euāgelicā
 v̄itatē, hic cū id t̄pis nihil respōdisset, nūc tādē orōne Stole
 ca, vel cēforia poti⁹, obiurgat qd̄ p̄ter exēplū oim & ve
 terū, & recentū Theologorū, tribus verbis iocatus sim in
 scribā. Quid est hoc qd̄ ego audio? Nusq̄ iocat Hierony
 mus, q̄ tota fere disputatione naso suspēdit Iovinianū, Hel
 uidiū, & Vigilantiū. Nusq̄ Cyprianus, nusq̄ Augustin⁹.
 Annō pudet hæc dicere, quæ nemo nō intelligit esse falsissi
 ma. Ipse Leus, cū nasum nō habeat, q̄ries tñ conat̄ vti na
 so, etiā cū ipse est maxie deridiculus. Et q̄ scis inquit, an ex
 emplar Græcū interpretis habuerit pene, aut an liber tu⁹ græ
 eus male careat hoc verbo, qd̄ videt̄ bene quadrare sensui
 Doceat Leus alicubi reperiri pene in Græcis codicibus.
 Ego

Ego monui nusquam mihi lectū esse. Quod si non est illi
codicis copia, certe consulat exēplar ex Aldi profectū offi
cina. Atq; hanc bellam annotatiūculam noluit sibi perire
in elenchis. Sed in primo etiam ostendit nasos meos.

AD XLVIII.

Quoniam videbam Theologorum vulgus, neglectis
Euāgelicis præscriptis, tanq̄ simplicibus, parumq; Lucæ. vi.
cōmodis, ad ostērandā eruditionē, totā ætatē cōlumere in
q̄stionculis & argutijs Scotistarū, & Occanistarū, volui le
ctorē attētū reddere, vt aiaduerreret hæc q̄rūis, vt habent
simplicia, tñ esse ea, q̄ nos redderent vere Christianos. Hac
occasione Leus mouet nobis grauē inuidiā apud Theo
logos neotericos, quasi sim illis parū æquus. Nec appro
bat, q̄ illorū argutias posthabuerim philosophiæ Christi,
sed q̄ loco nō suo mihi dicta sint hæc. Atq; hic q̄q; impin
git mihi, quæ tū annotarā in schedis, quæ tñ sic ex tpe. pie
ta, saniora sunt, q̄ quæ hic bienni labore, totisq; vt ait, stu
dijs suis postpositis elimauit. Recense inq; annotationem
meā, diligētius inspice, an hoc tibi imputaueri, q̄ Scotista
rū argutijs p̄feras doctrinā Christi, annotauite captasse oc
casionē cōtra Scotistas & neotericos, in tēpestiue, hoc est,
loco nō suo, nec doctrinā Christi postpono argutijs neote
ricorū, sed tñ assero eorū doctrinā ab hac calūniā, q̄ nō sit
impia, nec abhorrēs a doctrina Christi, q̄n potius utilis ad
pietatē. Hactenus Leus. Nō video cur existimet hoc non
suo loco dictū. Etei cū vellē cōmēdare simplicem qdē, sed
multo saluberrimā Christi philosophiā, & viderē hāc a nō
nullis negligi, suspiciētib; Scotistarū argutias, an nō tēpesti
uū erat hoc admonere: Deinde dem; eē in libris Scotistarū
& Occanistarū, q̄ cōducāt ad pietatē, nō taxo libros illorū,
sed argutias dūtaxat, in q̄bus cū plurimū sit difficultatis, mi
nimū effructus. Deinde qd opus erat, vt Leus doctrinā
horum assereret a calūniā, cū ego non dixerim illorum do
ctrinam esse impiam, & abhorrentem a doctrina Christi.
Nihil

Nihil est in Euclide, quod abhorreat a doctrina Christi, et tamē stulte fecerit Theologus, qui neglectis Euangelij, totā aetatem, in illius argutijs terat, Postremo an summates Theologi nihil habituri sint, quod respōdeant de re Christiana, & an nullo in loco aberrarint a doctrina catholica, puto neminē esse, quin intelligat iuueniliter esse dictū, quod genus est & illud, quod nusq̄ deciscūt a veterū decretis, Si soli occaniste habēt quod cōsulti de re Christiana respōderant, quid habebat Ambrosius aut Hieronymus quod respōderet? Atq̄ has Leus vocat annotationes; ac ceu thesaurum munerat etiā, & ne quid intercīdat, repetit & inculcat indice triplici. Identidem inculcās me taxare neotericos Theologos quo videlicet horū turmas in me prouocet.

AD XLIX.

Eodem.

Secundum hęc enim faciebant prophetis. **H**ic cum esset in græcorum codicibus duplex lectio; nam in alijs erat prophetis, in alijs pseudoprophetis, in posteriore editione substulit, e contextu, pseudoprophetis, & mutauit prophetis, quam lectionē mihi magis probari demonstraram & in editione priorī. Nec video cur huic annotationi sit respondendum.

AD L.

Eodem.

Si sit, sicut magister eius. **N**ec video quid habeat momenti hęc annotatio. Et tamen quod Leus negat quicq̄ a me mutatum in posteriore editione, secus esse comperiet, qui obseruarit.

AD LI.

Luca, vij.

Sapientia a filijs suis. **N**ec hic est inter nos controuersia. Tantū illud est ad monendus lector, cum petissem a Leo ut indicaret locum apud Hieronymū, vbi legeret ab operibus, tum obticuit, Nunc indicat, nō mihi sed orbi. Nam mihi sero nūc indicat, Sed ita tamen crescunt dialogi.

AD LII.

Lachry

N Lachrymis cœpit rigare. Eodem.
Ec in hac est quicquam, quod ad me pertineat.

AD LIII.

Cuidam fœneratori.

N E hic quidem est, cur operæ precium sit digladiari, Eodem.
præsertim cum quisquis fœnerator est, idem sit credi-
tor. Porro an fœneratores soleant condonare debito-
ri tenoi, viderit Leus. Mihi tales nondū fama cogniti sunt,
nisi cōdonat, qui non aufert vestimenta nudo, cū cupiat,
si queat

AD LIIII

Et obstupuerunt parentes eius, &c

Luca. viij.

C Vm hic pugna sit Leo aduersus Vallam, non aduer-
sus me, nō est cur hic pluribus respondeam. Porro q̄
sibi laudē hāc asserit, quasi monitus dissenserim a Valla, pri-
oræditio satis declarat mihi ne tū quidem approbasse Val-
lenis annotationem, vt quā appellarim argutationē. Etiā si
non defuturū sit Vallæ, quo sese tueatur aduersus Leum.
Primū em̄ cōuenit in Matthæo & Marco adiectū esse, eie-
ctis foras omnibus, deinde negari nō potest, in Græcis co-
dicibus, hic quoq; addi, qđ illic additū est. Deinde si intel-
ligamus, pm̄ise uā turbā stantē pro foribus, si intelligam⁹ aliā
fuisse turbā in ædibus interioribus, si intelligamus in eo cō-
clauī, in quo positū erat funus puellæ, nō defuisse quēdam
officia domestica, qđ est admodū probabile, deīde accipia-
mus turbam, quę reperta est Christo, ad primas fores, &
quæ ipsum comitabatur, vetitā ingredi, præter paucos di-
scipulos, Rursus eiectos omnes e conclauī, præter discipu-
los treis, & parentes puellæ, quid habebit Leus, quod ar-
guetur aduersus Vallā? Et vbi erit hoc sophisticū enthy-
mema, qđ cōstat oēs eiectos, & hos tñ adfuisse? Atq; hic di-
cet Leus, cur igit̄ mecū senseras? Nō mihi placuit arguta-
tio Vallæ, Sed multo minus ociosa deliratio Lei, cui nunq̄
tantū tributurus erā, si tū ædito libello præbisset certius in
genij sui specimen. Nam posthac mihi suspectū erit, qđ qđ

L i

iiii

illi magnopere placuerit. Saltem hanc veniam mihi donabit
Leus, si in alijs mihi non potest ignoscere.

AD LV.

Lucae, xi.

Permitte primū renūciare.
Non me fugiebat Latinos oēs hoc sane loco, p^o rōgādo legere reūciare, verū quoniā renūciare verbum erat ambigū, malui vale dicere, qd' anceps nō esset. Nam renūciat, qui rem factam nūciat, renūciat vxori, qui repudium nūciat, & ab vxore diuertit. Ne quid obiter notē, quod Leus existimat Origenis homilias in Matthaū, ab Hieronymo versas, quod si maxime sit, nihil tam aduersum me faceret.

Eodem,

AD LVI.

In testimoniū supra illos:

Ad hanc, quoniā nihil habet præter, dialogismū, quē
Lex meis suisq; post adiectis cōtextit, præterq; iurgū
illud iā nimis frequenter obuiū, me durius tractare, q̄ par
est interptem, nō debuisse me quicq̄ immutare, post nouū
testamentū ab Hieronymo castigatū, atq; his ad similes ne
nias, nō arbitror opera precii in his refellendis, bonas ho
ras terere. Cū & hæc & alia plura satis diluerim, in apolo
gijs meis. Quod si Leo cordi est, huiusmodi querimonijs
mecū agere, refellat illas prius, & longos dialogismos cō
ficiat licebit. Illud obiter attingā, q̄ ait illa etate raros in ec
clesia fuisse q̄ Græce scirent, cū adeo vulgata fuerit id tēpo
ris Græca lingua, vt apostoli Græce scripserint Romanis.
Deide quod criminatur me ridere interptem, qd' illū appel
lem sacrosanctū. Imo Leū potius rideo, qui postulet hoc
honoris haberi interpti, veluti sacrosancto, vt nefas sit vsq̄
ab illo dissentire, cū toties ab eo dissentiat Hieronymus. Ne
q; ferēdū putet, qd' illū in scheda appellē supinū, hoc est,
oscitantē, ac dormitantē alicubi. Assentiar Leo, nisi nunc
Græce vocis genus oblitus, relinqt Latine, nūc e duobus
Græcis, alterū vertit in auferēdi casum, alterū relinqt,
Aliacq;

Aliaq̄ huius generis p̄ multa, q̄ in posteriore & ditione etiā
elēcho demōstrauim⁹ studiosis. Negat nouū testamētū sē
pius uersum, cū Augustinus clamet suis t̄pib⁹ pene totidē
exēplaria fuisse, q̄t erāt codices, & ut q̄sq̄ paulū q̄ddā græ
ci sermōis attigisset, ita sibi uertere nouū testamētū. Incurat
qd̄ impietatis etiā illū arguā, Marci cap. v. qd̄ ita uerterit lo
cū quēdam, ut ex illius uerbis posset absurdus elici sensus,
cū illic nihil aliud agā, q̄ ut ostendā Græca male reddita La
tine. Cætera qd̄ aliud habent, q̄ inane iurgiū, qd̄ dicas esse
morosæ cuiuspiā mulieris, non Theologi, q̄q̄ in his quoq̄
qd̄ aliud q̄ rixatur? Itaq̄ præstat ad cætera properare.

AD LVII.

Eodem

Dilanians eum.

NE hic quidē inter Leū & Erasmi vlla est cōtrouer
sia. Indicarā apud Græcos variā esse lectionē, sequor
eam, quæ uel hoc noīe mihi magis probatur, quod cū no
stra consentit lectione. Leus agnoscit, qd̄ recte admonue
rim de ^{δουξυ}, etiā si hoc mauult debere Laurētio, quasi nihil
oīno didicerit ex meis lucubrationibus. Rursus in indice
sic loquitur, quasi mihi nō fuisset, nisi vnicū exēplar, & qua
si ^{συνεῖς σοφῶν} nō possit ferri, cū eandem sententiā reddat
genitiuus casus & nominatiuus, si res ita posuilet.

AD LVIII.

Eodem

Hic maior est.

Hic nō video quorsum spectēt, quæ prolixo sermone
mecū agit Leus, In græcis codicibus cōstāter habet
Negari nō p̄t, ille mauult est, q̄ erit. Cū tñ fateat apud
Marcū haberi uerbū futuri tēporis. Si quis uult prim⁹ esse
oīm, erit nouissimus, At ueretur Leus ne si Christus vsus
fuerit uerbo futuri tēporis, Qui ei minor fuerit inter uos oēs,
hic magnus erit, apostoli somniarent in regno quod expe
ctabāt in hoc mūdo præcellentem aliquā dignitatem, Pri
mum nihil fuerit absurdi, si Christus aliquamdiu reliquerit
illos in hoc crasso affectu, quē nondum prorsus uidebatur
exu

exuisse, Cum esset tollendus in coelum, vnde exprobrat illi duriciam cordis. Sic & de gladio passus est illos errare, quo post efficacius eximeret vindictę cupiditatem. Dein de nihil refert ad sensum vtrum vtaris verbo futuri temporis an presentis, quãdoqdem hic presentis tempus, ad rem refertur nõ ad actionem quę fit in tempore. Deinde quod prececedit τὸ ἄριστον cum sit verbum συντικόν ob coniunctionem expletivã additam, magis sonat futurũ tempus q̃ presentis. Postremo nihil esset incommodi si pro Ἰσα legatur Ἰσι, si modo suffragetur codex græcus. Id cum nõ esset, an oportuit ad Lei iussum, radere quod cõstanter habebãt exēplaria?

AD LIX.

Luca. xl.

Si perseveraverit pulsans,

ANte testatus, sum diebus aliquot me ne cõtulisse quãdem in Luca. cum latinis græca, Sed eam provinciam alijs delegasse me, quod consulerẽ corporis imbecillitati, nec valetudo sufficeret oneri laborum. Neq; enim arbitrabar ingens esse periculum, sicubi græca distuliderẽ a latinis, Atq; hic rursus cõtensex dialogum Leus, expatiatur in locum communẽ, graviter arguens supinitatem meam, & inexpiabilis flagicij reum agit, qui res tam sacras tractatim tam indiligẽter. Negat sibi in animo esse docere, priusq; didicerit, subindicã opinor, me docere, quod nunq; didici. Addit miliesolfaciẽdum, quod ad iudicium omnium proferatur. Id si Leus præstitit in hoc tam exiguo libello: non deprecabor supinitatis culpã, in opere tam longo tamq; perplexo, præsertim cum eodem tempore sustinerem Hieronymianam additionem, præter alia nõ admodũ facilis negocij. Quid si q; indice prodat quoties in hoc libello, in quo quota portio illius est, hallucinetur, q̃ties dormitet, quoties sibi cõtadicat, quoties quod carpit, nõ intelligat, quoties in diuersum sensum adducat autores: quãtus nascetur elenchus. Si miliesolfaciẽdum est, quod in re sacra versans adfers in mediũ iuvãdi studio, ter miliesolfaciẽdũ est,

est, quod eque versanti in re re facta, scribitur ad carpendū,
vbi simul vocatur in periculum, & sacra doctrina, & fama
proximi. Et tamen hinc hoc sibi laudis vindicat, quod in
aditione posteriore, latina submouerim, ne quida græcis
discreparent, Tam est glorie litians.

AD LX.

Lucerna corporis tui.

O Stenderam apud græcos, in priore parte quæ velut
absoluta profertur de corpore cuiusuis animatis, nō Eodem,
addi nec apud Hieronymū, nec apud græcos pronomen
tui, Sed duntaxat in parte posteriore: qua qđ in genere di-
ctum erat, ad rem animi accommodat. Hic Leus primum sic
mecū agit, nō vt refellat, quod a me positū est, sed vt osten-
dat vtrāq; lectionē cōsistere. Quod si verū est, cur mecum
litigat, quod re in æq̄librio sita, in alterā partē me praxerit
græcorū autorū cōsensus, etiāsi Hieronymus pro me non
faceret: Illud durius, quod Leus autoritatē Chrysostomi
quā pro me citarā retorquet in me: ac ne qua possim elabi,
cōstringit me & vrget ipsius verbis. Ea sic habēt. Lucerna
corporis tui est oculus tuus. Prius cōmemorare debemus,
quā nō de corporali oculo loquitur, nec de hoc corpore, qđ
videtur a foris. Alioqui dixisset si oculus tuus sanus fuerit,
aut infirmus. Nunc autē dixit, simplex & necq;. Ex his ver-
bis Chrysostomi quid aliud euincit Leus, q̄ in ea sermo-
nis parte addi pronomē tui, in qua & ego demōstro addē
dum. Sed addit ex eodē Chrysostomo. Postq; ergo dixit,
Thesaurizate vobis in celo, quoniā vbi Thesaurus tuus
fuerit, ibi erit & cor tuū, cōueniēter subiūxit. Lucerna cor-
poris tui est oculus tuus. Imo ex his que mox sequūtur. Cō-
tinere licet, Chrysostomum legisse vt nos annotamus Aie-
nim. Quod enim oculus corpori, hoc intellectus ani-
mæ. Caterū in applicādo descenditur ad propiora. Addu-
cit similit̄ locum ex Hieronymo. Cuiusmodi etiāsi decem
adducat, nō euincet tamē hanc esse germanā lectionē, Cū
frequēter

frequentē accidat, vt librarius ex suo animo aut memoria
 voculā aliquā addat, aut autor etiā ipse sermonē ad rem pre
 sentē accōmodans addat nonnihil de suo. Ad hęc conatur
 docere sententiā catholicā posse consistere. si quod sub per
 sona secūda dictū est, per *εἰρωσιν* ad quāuis personā pertine
 at. Quēadmodum dicimus, quid facias, pro eo quod erat
 simplex, quid faciat aliquis. Primum quid opuserat ad hęc
 tropum cōfugere. Deinde non sentit Leus quod a me di
 ctum erat absolute, & *καθολικῶς* nō solum pertinere ad omne
 corpus humanū, sed simpliciter ad omne corpus animātis
 cuiuscūq; Mirum est autē, quod Leus huius annotatiōis,
 nec inter manētia meminit nec inter correctā, p̄sertim cū il
 le rem faciat clariorē, q̄ vt in ea velit mecū pluribus agere.

AD LXI.

Lucæ. xij.

Quod interpres verterat, In sublime tolli, subindica
 rum prius illud quadrat in eū, qui de seipso magnifice sen
 tit. Posterius in eum, qui sublatis in altū oculis sublimia se
 ctatur: quod solent ij, qui cursus syderū observant. Hic Le
 us cōtendit, *μετεωρησας* ad fastū pertinere, propterea quod
 vbi Matthæus habet, & quomodo operiamini Lucas po
 fuerit in sublime tolli, quod diuites ostētem sese splendido
 vestitu. Imo non hoc agebat hoc sermone Christus vt su
 os deterreat a fastu, sed vt adimat eis sollicitudinem futurū.
 At qui laborāt hoc morbo, solēt ab astris petere, futurā fel
 citatē aut calamitatē, & siue quid illa minarētur discruciarī
 metu, siue quid pollicerentur spe suspendi. Ab huiusmodi
 curis, Christus vult suos esse liberos, non aliūde pendētes
 q̄ ab ipso Christo. Iam quod adducit aduersum me, nō nul
 lis in locis sacre scripturæ inuitari nos ad contēplationem
 machinæ cœlestis, quo miremur conditoris sapientiam bo
 nitatem, ac potētiam, non huc pertinet, vt probetur astro
 logorum curiosa vanaq; sollicitudo, neq; vel tantillum cō
 tra me facit. Porro quod ex autoritate Lactantiū docet So
 cratem

cratem, celebri dicto quod fertur, Quę supra nos, nihil ad nos, voluisse tollere religionē, quis non videt declamatoria quadam impudētia detortum esse? Qualia permulta licet in Lactantio deprehendere. Iam in indice suo miratur me nō cecinisse palinodiā huius errati, sed tamen agnouisse quadantenus errorem meum, quod in æditione posteriori ore falsus sim, me nō videre, quomodo hæc particula quadret cum præcedētibus, ac sequentibus, atq; hic quoq; sua subnectens, dialogum efficit. Ed. Certe nulla ratione quadret si sic interpreteris vt prius, (Ne curemus ea quę supra nos sunt, vt satis liquere puto ex mea annotatione. Etiam atq; etiam te rogo lector, vt libeat hic paulisper animaduertere qualis sit artifex qui nūc mecum agit. In æditione posteriori, submonui, quod ait Lucas, ad Genethliacos & astrologos esse referendum, Ex verbis autem meis Leus priorem partem adducit, reliquis omissis, ex quibus lector poterat intelligere quid illic agerem. Adq; ad eummodū imponit parū attento lectori, & sibi falsam gloriolā venat, verū ne quis addubitet, hæc esse vera, locū ipsam vt habet subscribā. Nec video, inq; quomodo hæc particula quadret, cū præcedētibus ac sequentibus, nisi sentiat de his, q; ex astroꝝ cursu procul in futurū cōsulunt, q; fere mos est diuinitum ac principū. Hoc admonere visum est, vt intelligas, q; nō sit fidendū huius fucis, q; bus passim insidiat simplicitati lectoris.

AD LXII.

Cum confessus fuerit me, & confessus in me iuxta ser Eodem monis Hebræi proprietatem idem polleant, tantum annotavi quid haberet in græco codice. At Leus obiicit Hieronymū Origenis in Lucā interpretē, q; legat, cōfessus fuerit me, & cōfitebor eū Vt dem^o hoc opus opus esse Origenis, vt demus Hieronymū interpretē, vt demus nihil ascribā mutatū, qd hoc cōtra me facit. Et tñ certū est alibi legi in me, & in eo. Sed has annotationes putauit addēdas, ne non expleret numerū suū, Et hūc locū recēset inter ea, q; (nō retractauimus;

AD LXIII.

Eodem.

Hic simillimū est, quod sequitur, cum Græci legant *τὴν ἑσθίαν* id est cui erit, nec aliud tñ efficiat sermo, q̄ si di cas, cuius erit, quē admodum & Paulus loquitur, si fuerit al teri viro, iuxta proprietatē, vt opinor, sermonis Hebraicū, quid hic a me cōmissum est, etiam si Hieronymus aut alius quispiam legat, cuius erit?

AD LXIII.

Luca. xiiij.

Post hæc verba, gustabunt coenam meā, admoneo in nōnullis Græcorum codicibus addi, quod in nostris hoc sane loco non habetur. Multi em̄ sunt vocati, pauci ve ro electi, & quod dixi in nōnullis haberi, quoniam in alijs non repperi, malui in contextu id sequi, quod congrueret nostræ lectioni. Et tamē hoc quoq̄ Leus recenset inter ea, quæ nō retractarim. Quid aut̄ volebat hic corrigi Leus?

AD LXV.

Eodem.

Citatā in annotationibus ex Græco codice *ἀνεγχετο* *ἀνεγχετο*, i. abiit vt cōsiliat, quū in contextu sit *ἀνεγχετο*, eodem sensu. Quid aliud hic diuinari potest, q̄ mihi fuisse aliud exemplar cum hæc annotarem, diuersum ab eo, quod secuti sunt castigatores. Et huiusmodi varietates, quoniam nihil ad sensum faciunt, & vitari non possunt bibliographis frequenter vocem aliquam mutantibus, veluti cum pro accessit venit, aut pro dixit, ponunt dicebat, vt lenioris momenti crebro neglexi. Sciebam em̄ lectorē ex ipsa re deprehensurum, etiam si ipse nihil admonuissim.

AD LXVI.

Luca. xvi.

Compereram in priore editione, negligentia operarē aut fortasse castigatorū *ᾧ* positū pro *ᾧ*. Nam id non esse factum meo vicio, vel illud arguit, quod in annotationibus huius rei nullam facio mentionem. Id in posteriore mutātū est. Huius rei laudem Leus sibi vindicat, quæ si submonuerit. Et addit ex autoritate sua, in cæteris quoq̄ locis, plusq̄ Salomon hic legendum esse *ᾧ* non *ᾧ*.
Lachry

Cur nō addidit etiā, vbi legimus, Ecce Christus hic legē-
dum &c. si tantum autoritatis sibi sumit Leus. At si Chri-
stus demonstrasset seipsum ilico reclamassent pharisei.

Lucæ. xvij.

AD LXVII.

Objicit, quod cū in priore editione vertissem in anno-
tationibus, e regione quæ sub cœlo est, in eam quæ
sub cœlo est, in cōtextu feratur trāslatio diuersa, E regione
supercœlesti, in eā quæ sub cœlo est. Ac verū dicit Leus. Sed
sepe numero iam testatus sum mihi tum annotationes scri-
ptas, cū nondū esset in aīo quicquid immutare, ex vulgata trāsl-
tatione. Nam eius mutādę consiliū, in ipso negotio natum
est ab amicis: mihi quidem parum auspicato. Proinde cum
verterem, consentaneum est græcum codicem habuisse
verterem, consentaneum est græcum codicem habuisse
^{ἐν τῷ οὐρανῷ & ἐν τῷ οὐρανῷ} atq; id tum verti, quod illic offendebā
Qua quidem in re hoc minus erat periculū, quod annotati-
ones huic lapsui succurrerent. At conferre debebas inqu-
er: At in tam innumeris difficile est nūscire non dormire,
Sed an hic debeatur Leo, quod sibi vindicat, nescio.

AD LXVIII.

Lucæ. xxi.

Quoniam in Luca repperi additū forte, forte verebū-
tur filium meū: verti quod scriptū est apud græcos
Hic Leus me rogat, cur nō & hic addiderim, aduerbium
adiectū a quopiā, q̄ verebatur ne deus mētitus videretur,
aut inscius futuri: Cavillator, cur dicerē additū esse, quod
cōstanter habetur in græcis codicibus: Et tamen nihil pro-
hibet alibi nō additū esse. Neq; mihi reddēda ratio est qd
hunc aut illum stulte moueat: cum hac occasione reperia-
mus non pauca loca murata in libris sacris.

AD LXIX.

Lucæ. xxij.

Quod in additione priore, scriptū repperit Leus. Et
facti sunt amici Pilatus & Herodes, in ipsa die: Cū
græcis addatur ^{μετ' ἑαδὲν ἄλλων}. i. inuicem, quod tñ addidimus
in posteriore, qd aliud suspicari potest, aut per obliuionē
esse relicta vulgatam lectionē, aut operatū incuria, omiffa

M 1

duo

duo verba: aut me neglexisse, cum idem esset sensus. Nam qui fiunt amici, inter se fiunt amici, præsertim cum mox sequatur *ἄλλοσ' ἐστὶν ἴ.* inter sese.

IN IOANNEM.

AD LXX.

Ioan. i.

Notaram non ex capitis mei somnio, sed ex gratiarum complurium sententia quæ tam vim habeat græcus articulus additus aut omisus. Et tamen alicubi fateor quod illi annotant, non a deo perpetuo seruari, quin alicubi, seu casu, seu librariorum incuria, reperitur aliquid qua ex parte non obserua-

tum. Ceterum quod Leo existimat in hoc sermone *ἡ ἀπόλογος*, nihil offecturum sententiæ Christianæ, si quis addat articulum, nimirum, ausus est sator ultra crepidam iudicare. Nam Leo reclamabunt, quicumque græce norunt. Ceterum quod a nobis est annotatum, non videtur satis animaduersum a Leo. Si quis demonstrans lapidem dicat, hoc non est terra, sentiens lapidem non esse naturæ terreæ, si velit articulum addere, *τοῦτο οὐκ ἐστὶν γῆ*, ridiculus erit omnibus græcæ lingue peritis. Item si quis tenet vinum demonstrans dicat, hoc est aqua, si addito articulo dicat, *τοῦτό ἐστι δ' ὕδωρ* ridebitur. Consimiliter, si quis de homine vehementer stolido dicat, *οὗτος οὐκ ἐστὶν ὄντις ἄνθρωπος* ridicule

ridicule loqueretur, nisi sentiret, non esse eum hominem
de quo prius esset loquutus. Itaque cum dicimus, καὶ θεὸς ἦν
ὁ λόγος, cum intelligimus verbum esse & ipsum naturæ
diuinæ, non potest addi articulus, & si quis addat, sensum
hereticum expresserit. Nec minus absurdum, quod si quis di-
cat, filius est pater. Non animaduertit Leus, toto hoc ser-
mone quoties de personis habetur sermo, non omitti arti-
culum. ἔμ ἀρχῆ ἦν ὁ λόγος, ὁ λόγος dixit, non λόγος, καὶ ὁ
λόγος ἦν πατὴρ ἔμ θεοῦ. Non est omissus articulus, quod sen-
tiat filium fuisse apud patrem. Ac rursus, ἦν ἔμ ἀρχῆ πατὴρ
ἔμ θεοῦ addidit articulum, quod filius non dicatur adesse
diuinæ essentiae, cum sit ipsa essentia, sed adesse patri. Vni-
ca tantum in parte omissus est articulus, καὶ θεὸς ἦν ὁ λό-
γος ὁ λόγος habet articulum, quia personæ designat proprietatē
θεός non habet quod naturam significet non personam.
In loca quæ Leus aduersum me cōgerit, nihil aduersum
me faciunt. Nam quod Paulus epistolæ ad Romanos cap.
iij. Γενέθη δὲ ὁ θεὸς ἀληθής, addidit deo græcum articulum,
primum dicere poteram illic ὁ θεός pro patre positum. Sed
demonstramus ita positum, vt totam trinitatem complectatur, de-
mus vt hic naturam diuinam significet, tamen ita ponitur
tanquam certum quiddam, quod veluti sub ratione vnus per-
sonæ possit demonstrari, quemadmodum ἡ γῆ, aut τὸ ὕδωρ,
aut τὸ αὔριον, aut ὁ κόσμος recte dixerit, qui totam terram hanc
aut totum elementum aque, aut totum elementum ignis,
aut totam hanc mundi machinam, tanquam vnum quiddam de-
monstret. At si quis horum aliquid de re singulari prædica-
ret, quam vellet significare terræ, aqueæ, aut igneæ natu-
ræ, intolerabilis esset additus articulus non minus quam si quis
dicat, ἀνθρώπος ἐστὶ τὸ ζῶον, id est homo est animal: cum
nullum certum animal significetur, quod demonstrari
queat, sed ipsa duntaxat ratio animantis. Hac ratione dilu-
ta sunt & cætera quæ Leus adfert, aut adferre poterit.

Porro

Porro quod existimat vehemēter absurdū, si articulus addi-
tus deo, demonstrat patrē, cū Paulus aliquoties dicat, *ὁ θεὸς καὶ
ὁ υἱὸς πατρὸς*. Nā implicatur, inquit, primo loco, qđ addit
secundo, vt hoc sit, si reddatur deus, qui est pater, & pater,
Cū nihil plus significet pater primo loco, q̄ secundo, nē pe-
rsonā patris, si eā vim habet articulus. Hęc ille. Nullus
hoc docet esse necesse, si addas articulū deo, cōtinuo patrē
significari, potest significari filius, potest & spiritus sanctus,
si quis eū referat de quo sit ante facta mentio, aut veluti de-
monstret. Etiā si verū sit in Euāgelio Ioānis, hoc certe loco
articulū efficere, qđ dico, sed quid habet absurdi hic sermo,
ὁ θεὸς καὶ ὁ υἱὸς πατρὸς ὁ θεὸς refertur ad patrē, donem? Ergo nō
est alia ratio vocabulorū patris ac dei? Si filius regis de p̄e
suo loquens dicat, *ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ υἱὸς μου*, num absurdē
diceret. At qui cum *ὁ βασιλεὺς* referatur ad patrē propter arti-
culū, tamē addit patrē, nō quod idem bis dicat, sed quod ei-
dē personæ nō eadē ratione duo quæ dā tribuat, primū qđ
rex sit, deinde quod ipsius pater. Alioqui diceret eadē esse
absurditas in pronōie. Hic pater meus. Hic demonstrat pa-
trē, quid opus erat addere pater? Ita Paulus cū ait, *ὁ θεὸς καὶ
ὁ υἱὸς πατρὸς*, vnū quēdam demonstrat, qui idē sit deus, & pater do-
mini nostri Iesu Christi, itaq; demitor Leū hęc, quæ nō in-
telligit, tāta cū autoritate velle docere, & qui vult videri tā
acutus, in his tā crassis nihil videre. Porro qđ alicubi repe-
riatur articulus omīssus, quē admodū legit Ioānis ca. xx. mi-
rum videri nō debet, cū idē & alibi reperiāt apud Gręcos,
at non vbiuis. Caterum rōnes omnes, vbi liceat, vbi non
liceat, nō est huius loci p̄sequi, q̄ vult petat ex Apollonij
fragmētis. Neq; tñ hic locus, quē adducit ex Ioāne, magno
p̄ere facit pro Leo, imo nihil illi prorsus opitulaē. Nō em̄
quæ sequuntur, *ἀναβοῶν πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ πατέρα ὑμῶν
καὶ θεῶν μου, καὶ θεῶν ὑμῶν*. Quod ita veritas licebit. Ascēdo
ad eū, qui est pater meus, & pater vester, deus meus, & de-
us vester.

us vester. Iam quod decernit *Leus*, articulū deo patri, aut ver-
 bo, aut spiritui additū, discernere, deū verū a dijs falsis, ver-
 bū increatū, ab humano verbo, spiritū dei a spiritu nostro,
 ita frequēter est verū, vt tñ nihil vetet, iisdē vocibus articu-
 lum addi nōnunq̄, imo sapius addi necessario, velut si repe-
 tatur sermo, de quo prius habita sit mentio, dicēdum esset,
^{καὶ πάλιν διὰ λόγου} cum loquatur de sermone humano,
 & q̄secus loq̄retur Græcis esset deridiculus. Hic cū cōstet
 Leū tota prius errare via, tñ vides lector, q̄ hic nō insultē il-
 li, quē admodū ille subinde mihi insultat, etiā nulla de cau-
 sa. Vel ex hoc intellige prudens lector, hanc annotationem
 mihi nō fuisse cōmunicatā a *Leo*, quod nihil respōderim,
 responurus utiq̄, ad tam manifestas nēnias. Et tñ hunc lo-
 cum notauit inter ea quæ nō mutarim, bis ineptiens, quasi
 aut mutandum esset aliqd ex his, quæ bene dicta sunt, aut
 quasi *Leus* huius rei me cōmonuisset.

AD LXXI.

Hanc vnā annotationē dissectuit in duas, quo rē face- *Eodem.*
 ret inuidiosiorē. Neq̄ cōtentus hoc ingessisse in an-
 notatione, rursus in indice proluxo sermone prosequitur, q̄
 non video quorsum attinebat, cū inter Leū & me nulla sit
 de re controuersia. Neq̄ em̄ aliud vnq̄ aut scripsi aut sensi,
 de triū personarū eadē singulari ac simplicissima essentia, q̄
 sentiunt orthodoxi, tantum hoc cauillari poterat *Leus*, quod
 abusus sim vna vocola particeps. Atqui cum toties clamet
Hilarius, toties *Augustinus*, toties *Dionysius*, quoties de
 rebus diuinis verba fiunt, nullas esse voces humanas, qui-
 bus exprimere possimus illarū ineffabilē & incogitabilē
 naturā. Sed qualibuscunq̄ verbis nobis de illis esse balbu-
 tiendū velimus nolimus, cū idem clarissime testetur *Didy-*
mus in ope de spū sancto, quod *Hieronymus* latinitate dona-
 uit. Cū *Augustinus* ineffabilem illā coniunctionē huma-
 næ naturæ cum diuina in eandē hypostasim aliquoties in
 eplis mixturā & pmixturā appellet, haud dubie vocabulo
 non

non congruente rei vt habet explicandę cū nullis hominū
verbis possit explicari, quando nondū ferunt aures Theo-
logorum, si quis dicat hypostasim Iesu Christi, constare, cō-
politam esse, cōglutinatam esse, coagmentatam esse, copu-
latam esse, conflatā esse consociatā esse, commixtam esse,
ex deo & hoīe Tātum ferunt, in ea naturam humanā cum
diuina vnitam esse, & tamen hoc ipsum vocabulū vnitam
si quis ad viuū exigat, nihil minus significat, q̄ quod nos ita
de deo balbutientes sentimus. Nam natura nature vnita,
quid aliud sonat, q̄ e duabus naturis vnā esse factam: Q̄
de Christo predicare sit impiū. Hęc cum sic habeant, cur
Leus mihi gratatur vnus vocule gratiā facere preferim
cum ex his quę precedunt ac sequuntur eodem in loco sa-
tis liqueat, nō aliud sentire me, q̄ quod sentiunt orthodoxi.
Nec enim sic voco filium dei participē diuinę essentię vt
pars sit apud patrem, pars apud filium, pars apud spiritum
sanctum, sed vt eadem sit omnīū, nescio an liceat addere cō-
munis. At hoc etiā mollis est filium dicere participem di-
uinę naturę, quod eam habeat a patre, Sed ita vt pater ni-
hilo secius habeat eandem quā dat filio. An nō abutimur
hac voce, de rebus etiā humanis loquentes: Nōne toti⁹
corporis singule partes, participes sunt animę, & tamē aīa
sic est cōmunis omnīū, vt in singulis mēbris sit tota ac sim-
plex. Scio gręcorum vocē ad hanc rem explicandam esse
magis accōmodam μετέχου quod fere sonat quasi di-
cas cum alio habens, Si habere dicitur, qui non caret, certe
filius non caret natura diuina, Et si habet, nec solus habet,
non video cur non possit dici μετέχου, hoc est participes
esse patri, a quo habet vt sit deus, Quod si latini non habēt
aliā vocem qua reddant verbum μετέχου, q̄ participare
sive participem esse, quando quicquid loquimur de re-
bus diuinis mera balbuties est, non video cur dei filius ab-
surde dicatur particeps naturę diuinę, quemadmodū ho-
mo dicitur particeps rationis, particeps naturę humanę,
non

non quod pars naturæ sit apud hūc, pars apud alios, sed quod
non careat ratione, neque expers sit naturæ humanæ. Quod
si dicas, participem esse non exprimere singularem ac sim-
plicissimā essentiam, eādem in tribus personis, fortassis nec
ἁπομορφίου vocabulum idem exprimer apte, nec *μετομορφίου*,
nec quod propius etiā accedit *ἑαυτομορφίου*. Neque enī sic fi-
lius est patri *ἁπομορφίος* quēadmodū homo hominī aut ol-
la ollæ ex eadem argilla fictilis. Imo nihil est in rebus con-
ditis, quod alij cuique simili modo possit *ἁπομορφίου* dici, quē-
admodum filius dicitur hominī patri, iam nūc latine nō
veremur dicere filiū patri consubstantialē, cum olim or-
thodoxi non sint veriti facere tres substantias diuinas, quē-
admodum nunc tres personas dicimus. Ad quam rationē
impium sit dicere filium patri consubstantialē. Porro cū
græcis *ὑποστάσις* sonet substantiam, tamen Hieronymus
horret confiteri tres hypostases in deo, vt ne dicam interim
ne substantiā quidem proprie dici deum, quando hinc di-
cta videtur, quod huic innitatur accidentia. Atqui cū dici-
mus deum regnare, sapere, providere, prescire, viuere, abu-
timur vocabulis humanis, quod pprie & per omnia qua-
drantia desint. Hæc ideo refero, quo declarē, non oportere
videri mirū si ego verbo participij sim abusus. Dices, non
sat erat dicere, verbum est diuinæ essentia, omīssa dictione
particeps. Significare volebā filiū quod deus est, hoc habere
cū patre cōe, imo adeo ab ipso patre. Quid igitur ad rē faci-
unt quæ Leus hic congerit, de hominīo de plenitudine di-
uinatis in Christo, de Christo, natura vereque deo, quorum
adeo nihil negamus, vt hoc ipso in loco quem reprehē-
dit Leus, nō aliud agamus, vt nō potuerit obscurū esse le-
ctori in quem sensum abuterer vocabulo participis. Et ta-
men hanc ipsam vocem explanauī posteriore editione
nequis offendi posset At negat Leus idem valere, *ἁπομορ-
φίου* πατρί & participem illi diuinæ essentia, Si
vrget verbi proprietate, nec *ἁπομορφίος* est filius patri.
Si cogi-

Si cogitur cōcedere, aliquem verbi abusum, cur in altero est tam iniquus? Non idem valent, si particeps dicatur in eum sensum in quem interpretatur Leus, at ipse in eū sensum nō vsurpauit, Filius nō est particeps diuinę essentię vt sit pars diuinę essentię. Nō est particeps diuinitatis, quę ad modū nos sumus, an ideo nullo pacto particeps est? At nīhil aliud efficiūt quę Leus adducit, in indice quo notat a nobis relictā, Nōne Christianę dixeris tribus personis esse regni consortiū, quod idem regnū sit oīm? At quid inter est inter consortē & participem? Quorsum hic attinebat Arianorū facere mētionē: nisi vt huiusmodi coronide crederet volumē? Aut quid referebat de vocabulo tam anxie disputare, cū de re nulla esset cōtrouersia, postremo cū Augustin⁹ scribit, in filijs gratię participationē esse diuinitatis, in filio naturę plenitudinē, nō negat simpliciter, filiū esse participem diuinitatis, sed negat eo modo esse quo nos sumus participes. Aliter deus nobis impartit suā diuinitatē aliter filio. An hoc quoq; verbū horrebit Leus? At cur nō dicatur impartire deitatē filio, qui dat & autor est, vt sit deus. Qui nō loquitur de rebus diuinis nisi verbis per omnia quadrātibus, illi tacendū fuerit. Hęc dixerim nō quod sit deam esse nouorū verborū autor, Tantū indicare volui, in quē sensum abusus sim vocabulo participis, nec temere sūt abusus, ni fallor, nec impudenter.

AD LXXII.

Hic ratiocinatur Leus ex verbis meis me filio adime-
 re vocabulū principij, quod ita scripserim in priorē
 additione. Oia per ipsum facta sunt, rectius vertisset p illud,
 nisi mauius pronome ipsum referre ad deū patrē, verū huic
 sensui refragat p̄positio, Δὲ, quę pugnat cū ratione prin-
 cipij. Hoc obiter admonebā lectorē, sermonē Euāgelistę
 sensum ancipitem habere, nō minus apud gręcos q̄ apud
 nos, quod hęc particula per ipsum, vel ad deū patrē refer-
 ri possit, vel ad verbū, Proinde disquiro vtro commodius
 possit

possit accommodari, subindicans mihi magis probari, ut referatur ad verbum, & intelligamus patrem omnia comdidisse per filiū. Id quo probabilius reddā, adfero causam, quod cū patri cōpetat summa, & absolutissima ratio principij, prepositionē, *scilicet*, filio magis cōgruere, q̄ patri, qui licet nō sit creatū instrumentū patris, quē admodum hæretici quidam somniarūt, p̄ quod reliqua crearet oīa, tamē ea sermōnis specie scriptura mystica sic loquitur de filio, quasi patri sit instrumentū cuiusdā vice, (sit mihi fas tantisper his verbis abuti) quādo per illū cōdidit mundū, per illū redemit humanum genus, p̄ illū nos recōcilijauit sibi. Atq̄ hic Leus egregiū ut putat telū nactus, quo me cōficiat, in os ingerit, qd̄ loānis cap. viij. negarim cōpetere, in verbū absolutā principij appellationē. Quā ibi inquit, ut mihi videt, plus satis sed hic multo magis adimis verbo. Nā prepositionē, *scilicet*, .i. per, quā verbo tribuis, cū nō audeas tribuere patri, dicis pugnare cū ratione principij. Hic protinus sequit̄, ut dicas cū verbo pugnare appellationē principij, ut prorsus sit repugnātia, si verbū dicatur principij. Sub hec relegat lectorem, ad caput loānis viij. Vbi pulchre demonstrat filio q̄q̄ cōpetere, absolutā principij rationem. Quod q̄ magnifice præstet, paulo post excutiemus. Interim huic moeniū partī quā Leus suis arietibus quatit, succurrendū est. Hæc quæ modis oibus ad calūniam detorquet Leus, si nacta fuerint iniquū interpretē, videri possint periculose dicta. Sinequū nihil est incōmodi. Primū em̄ nō tā hic agimus de natura rei, q̄ de cōsuetudine sermonis humani. Refert Augustin⁹ veluti solē niter, patri tribui potētīā, filio sapiētīā, spiritui bonitātē. Cū tñ oīm sit eadē potētīā, eadē sapiētīā, eadē bonitas. Ad hanc rationē in symbolo qd̄ vulgus ap̄toꝝ vocat, pater omnipotēs dicitur, nō filius aut spūs sanctus. Pater dicitur cōditor cœli ac terre, filius ac spiritus sanctus nō dicitur. Atq̄ huius cōsuetudinis, Augustinus nōnullas reddidit causas, quas hic recēdere nō est necesse. Iam prepositio

nē, siā, sonare rationē quādam instrumētī, vel illud arguit
quod hūc Pauli sermonē, per quē fecit & sæcula, interpre
tātes Theologi annotant, per, illic nō notare instrumētū,
sed cooperantē. Hoc quorsum opus erat admonere, si ni
hilerat in ea p̄positione quale dico: lam qd' est apud Pau
lum, ex ipso, per ipsum, & in ipso, tāetsi nō improbo Chry
sostomi sententiā q̄ putat hæc oīa simul in patrē cōpetere,
quidā interpretes quorū est Ambrosius, & ante hūc Orige
nes interprete Hieronymo, horū singula ad singulas p̄so
nas referūt, p̄ ipsum proprie filio accōmodātes. Si qd' diffi
dit nobis Ambrosij verba sunt hæc. Quia oīm creator est
deus, fecit ei ea quæ nō erāt, vt essent, ideo ex ipso sunt oīa
Et quoniā ab ipso sunt, per filiū eius, q̄ eiusdē vtiq; substā
tiæ est, esse cōperūt, cuius opus patris est opus. Quia er
go ipse operatur per filiū, per ipsum sunt oīa. Et quoniā q̄
sunt ex deo per deū sunt, post renata in spiritu sancto sunt,
in ipso sunt oīa & c̄. Origenes enarrās hūc locū cōfert cū al
tero qui est apud Paulū. Vnus deus pater ex quo oīa, vnus
dñs noster Iesus Christus, per quē oīa. Quid qd' ne Chry
sostomus quidē negat, peculiariū cōpetere in filiū, vt per
ipsum dicatur operari pater, sed eos reijcit q̄ dictitabāt hæc
p̄positionē siā minuerē filij dignitatē, quē volebāt a deo nō
solū genitū, sed etiā conditū, vt per eū reliqua cōderet vni
uersa. Adde, qd' argumentū ipsum huius loci cogit, vt ad
verbū referatur, nō ad patrē, siquidē hoc agit Euāgelista,
vt doceat verbū nō fuisse creatū in tēpore, sed in principio
fuisse apud deū patrē anteq̄ conderētur oīa, & adeo nō fu
isse partem rerū ex tempore conditarū, vt per hunc pater
vniuersa condiderit, quicquid est rerum vel visibīlium, v̄
intelligibīlium, non quod filius sit instrumentum patris,
sed quod de eo sub ratione quādam instrumētī loquamur
Per filiū legitur pater condidisse mundum. At nusq̄ le
gitur filius per patrem condidisse mundum. Et tamen fili
us

us eꝛꝰ condidit ac pater. Quid est in causa? Nisi quod pa-
tri tribuitur autoritas, veluti peculiaris, quemadmodum
non vno in loco declarat Hilarius, quam Cyrillus fontem
appellat, recentiores absolutam maximeꝛꝰ proprium prin-
cipij rationem. Hanc filio simpliciter non tribuit. Nam vt
hoc est filio cum patre commune quod natura deus est, ita
commune non est, quod deus est ex deo. Porro quod Hi-
larius appellauit autoritatem, nos principij rationem ap-
pellauimus. Si quidem autore diuo Thoma, in libro que
scripsit aduersus errores græcorum, persona dicitur per eã
operari personam, cui autor est, vt sit: quemadmodum pa-
ter operari dicitur per filium, non contra. Idem ex eo quod
filius dicitur operari per spiritum sanctum, necessario col-
ligi putat, quod spiritus sanctus procedat a filio. Atqꝛ hu-
ius opinionis autorem citat Athanasium ex epistola qua-
dam ad Serapionem. Porro quod diuus Basilius, in libro
quem scripsit aduersus Eunomium, dixit quod spiritus san-
ctus vere per filium operetur, sic excusat, vt interpretetur
spiritum operari per filium, secundum humanam naturã,
alioqui falsum esse quod scripsit Basilius. Atqꝛ adeo pecu-
liaris est patri principij ratio, vt hoc ipsum quod filius al-
quo modo dicitur principium, habeat a patre. Sed habere
ab alio, pugnat cum absoluta ratione principij. Sed his de
rebus, alias suo loco. Nunc de vsu, atqꝛ abusu huius prepo-
sitionis Δὲ, peragamus quæ rationem quandam ac speciẽ
habet instrumenti. Conferam exemplum humanum, quo
res fiat dilucidior. Rex per magistratus reddit ius, per du-
ces bellat, per Senatores decernit, cum tamen hij vere red-
dant ius, vere bellent vere decernant. Sed quoniam vt ista
facere possint, habent a rege, regi tribuitur autoritas omni-
um quæ fiunt. A deum modum loquimur & de personis
diuinis. Pater per filium condidit mundum, per filium
redemit mundum. In rebus humanis declaratur instru-
mentum;

mentum, in rebus diuinis nō est quidē instrumentum, Sed
tamen est in sermonis specie, qua de deo balbutimus ratio
quedam instrumenti quę nimirū pugnat, cū prima ac ppria
ratione autoritatis ac principij. Que si nulla est in patre, vt
non eadē sit in filio, recte dicemus oia a filio condita per
patrem quęadmodū recte dicimus, oia a patre fuisse condi-
ta per filiū. Vt ne cōmemorē, quod vsus solēnis ecclesię, quę
quid petit a patre, per filiū petit, At cōtra, cū a filio petit, nō
addit per patrē, sed quę viuus & regnas &c. iam quod Leus do-
cere nititur, alicubi reperiri sermonis hanc formā tribui pa-
tri, quod genus est illud, per quę vocati estis in societate filij
eius, mirū videri non debet, cū ad eum modū aliquoties lo-
quimur, & de rebus humanis, per me nō stabit, per hos cō-
dita est Troia, per te factū est, quo minus vicerim. In quibus
oibus, autor intelligitur, non instrumentū, etiā si non abest
omnino instrumenti ratio quedā. Quod genus sermonis sit
rex per se iussit, rex ipse scripsit, rex per se edixit, hoc est ipse
sibi fuit instrumentū, nec alio vsus est instrumento. Vides
nūquā abesse rationē aliquam instrumenti, etiā cum maxime
abotimur hac prepositione. Sic pater dicitur sui principij,
quod a nullo sit alio, & per hunc facta sint oia, quod ad id
nō egerit vilo adminiculo. Neque vero hic simpliciter age-
batur, an recte dici possit, per patrē esse condita oia, de pa-
tre loquebamur ac filio, disquirentes in vtrū magis compe-
teret hic sermo. Oia per ipsum facta sunt. Omnia sunt con-
dita a patre per verbū, An oia sunt cōdita a verbo per patrē?
Quod si donat Leus perfectissimā, maximeque propriā &
absolutam principij rationē competere patri, tum preposi-
tionem *Δι* & plerūque pugnare cū ratione autoritatis, siue ori-
ginis, siue principij, certe erat cur hic mallet ad filiū per-
tinere, quod dictum est. Oia per ipsum facta sunt, quę ad pa-
trem. Nec ideo ad imo filio principij vocabulū, si in confe-
rendo magis attribuo patri. Nec ideo falsum est prepositio-
nem *δι* & pugnare cū ratione principij, sicubi secus hac abu-
timur

timur. Sed haec tenus tamē, ut filius non dicatur operari per
patrem, cum pater per filiū operetur. Nec ideo filius nō est
aliqua ratione principū, si prepositio *si dō*, magis cōpetit in
filiū q̄ in patrē. Nā filius hoc ipsum, quod aliquo modo
principū dicitur, habet a patre. Neq; enī aliud sensitse me,
vel ipsa verba, quibus vsus sum in editione priore, satis ar-
guunt. Verū in q̄ huic sensui nō nihil refragatur p̄positio
Cum aīo, nō nihil, an nō idico nō vndiquaq; refragari me.
Atq; hīc lubēs rogarim Leum quo cōsilio reliquerit, illud
nō nihil, haud quāq; relicturus, si cōtra me fecisset. Deinde
cum addo, & magis cōcinit cū Paulinis verbis, per quem
fecit & secula. Cur hoc quoq; dissimulavit Leus? An non
audiebat hic me non absolute sed per cōparationem loqui.
His artibus cū rem agat, tamen negat se rhetoricen tenere,
sed nuda simplicitate veritate niti. Iam illud exemplum quod
adfert Leus, per memetipsum iuravi, nō admodū ad hanc
disputationē facit, cū hic grācis nō sit prepositio *si dō*. Quid
habeant Hebrei nescio, q̄ vidētur in huiusmodi abuti in, p̄
per. Porro quod in indice suo quo recēset ea que videlicet
ip̄sius admonitu sim moderat⁹, vbi prius dixeram *si dō* pug-
nare cum ratione principij, in posteriore voluminis editio-
ne adiecerim p̄cipij paterni, siue maūis Hilarij verbo uti,
auctoritatis. Primū de hoc loco nihil admonuerat Leus, sed
tantū de Cap. Io. viij. Hunc non aīaduenterat, aut si aīaduer-
tit celauit. Deinde si nō adiecissem qd' adieci, cum illic age-
rem de patre, quid accipi poterat, nisi ratio paterni p̄cipij?
Porro qd' Leus ibidē subiicit aliud ingens, sentit Hierony-
mus, q̄ per ip̄m ad patrē refert, nō satis intelligo, qd' sibi vel it
Nō enī arbitror Hieronymū illd' sentire. Sermonē hūc oīa
per ip̄m facta sunt, ad patrē esse referendū, cū magno con-
sensu veteres orthodoxi, referāt ad filiū. Siquidē Hilarius
ex hoc loco colligit eternitatē verbi. Infinitū est inq; p̄ qd'
fit omne, qd' factū est, & cū ab eo sint oīa, & tēpus ab eo est
Ire Augustin⁹ in hoc Euangeliū. Cōcedē inquit non factū
verbū

verbū, per qd facta sunt oīa. Indicat idē Origēnes admo-
nens ex hoc loco, Valētinū anſam arripuiſſe, vt diceret ver-
bum eſſe qd mundane creationis preſtitit cauſam creatori.
Rurſus Hilari⁹, ſine ipſo factū eſt nihil, cū eni nihil ſine eo,
intelligo nō eſſe ſolū, quia ali⁹ eſt, p quē alius ſine quo nō
Sed qd opus eſt in re p ſe perſpicua, teſtimonia congerere.
Prīmū hoc cōſtat cū ea principij ratione q̄ patri peculiaris
eſt, pugnat p̄poſitio Δὲ quæ tñ filio cōgruit. Nec ideo nō
pugnat in genere, ſi paucis in locis abutimur hac p̄poſitio-
ne cū pugnet plarūq̄, & pugnet, iuxta natiuā ac germanā
ſignificationē. Ex his ſatis opinor liq̄re, me nō tā impie ſen-
tire de principio filij q̄ interpretatur Deus. Verū quoniam nos
relegar ad alterū locū, vbi totis copijs hāc rem exagitat, p̄-
ſtat vt qd ſuper eſt hui⁹ diſputationis eo differamus. Atq̄
hic animaduertere lector Lei noſtri ciuilitatē. Si qd odio
ſuus eſt naſtus, id nuſq̄ nō iterat, nō ingerit, nō inculcat cū
nuſq̄ collaudet, ac ne mentionē qdem faciat ſi quid ex me
is profecerit.

AD. LXXIII.

Ioā, primo.

Annotaram ex autoritate Chryſoſtomi, quosdā here-
ticos ita diſtinguere, ſine ipſo factū eſt nihil, atq̄ hic
colo interiecto, ſubijcere. Quod factū eſt, in ipſo vita erat.
Id Deus non negat eſſe verū, nec negari poterat qd ſcripſit
Chryſoſtomus, Sed negat eſſe hereticos q̄cunq̄ ſic diſtin-
guunt. Nec hoc a me dictum eſt, Verū eos dixi hereticos
qui ſic diſtinguūt, & quod diſtinguunt in eum quem dixi
ſenſum interpretantur, Et tñ hunc locū Deus recenſet inter
eos quos reliquerim incaſtigatos, Quid autē hic a me cor-
rigi volebat? An id volebat a me retractari, qd nō ſcripſerā

AD. LXXIII.

Eodem.

Hic negat ſibi notū eſſe locū in quo diuus Hieronym⁹
reiicit quorundā cōmentū interpretantū, In his ver-
bis & ſine ipſo factū eſt nihil, nihil ſignificare peccatū. Atq̄
id mirū eſt aſſidue verſanti in ſacris autoribus, iam Locus
quē

quem adducit aduersum me, ex commentarijs quos diuus Hieronymus scripsit in Osee prophetā, nō admodum mecum pugnat. Quis enim negat esse quod verum est, & nihil esse quod falsum est? Aut quis nescit homines nihili dici nullius precij? Et idolū paulo dici nihil, qđ nihil differat a reliquis lignis, quod ad religionē attinet. Sed qđ audiuit, vbi de rebus condendis fit mentio, aliquid esse conditum quod diceretur nihil? Et tamē Leus notat, nec hanc annotationem a me castigatam esse.

AD. LXXV.

Rursus Le^o philosophatur in articulo græco, Anno Eodem. taram & illic articulū additum *καὶ τῶν ἡμῶν τὸ φῶς*, quo intelligeretur Christus non queuis esse vita sed vera illa & ineffabilis quemadmodum & Luci additur articulus. Hic rogat Leus cur apud Iacobum legatur *ἡ ζωὴ* addito item articulo cum de vita mortali loquatur. Mox enim sequitur, vapor ad modicum parens, Hoc quod Leus obiicit, non magis ad me pertinet, q̄ ad Chrysostrum, ad Cyrillum, ad Athanasium, ad Didymum, quorum auctoritatem hac in parte sequor. Sed tamen ne nihil respondeatur Leo, quē admodum articulus vere vim hanc obtinet, vt distinguat rem vulgarem, a re insigni, veluti τὸ ἀγαθόν articulus distinguit a quouis vulgari bono, τὸ καλόν, a quouis pulchro, τὸ πᾶν, hoc vniuersum, a quouis toto, non tamen hoc ita peruenit, quin alijs occasionibus articulus apponi possit vt tamen non idem efficiat, veluti cum demonstratur aliquid, cum repetitur cuius autem fuerit mentio, cum aliquis ab alio secernitur. Atq; id esse in Iacobi sermone facile deprehendet, que legerit attentius. Postremo non est opus hac distinctione, vbi res non postulat. Hic quoniam de rebus diuinis fit sermo adhibenda erit distinctio.

AD. LXXVI.

Cui nomen erat Ioannes,

Hic

Eodem,

Hic quoniam tantum mecum litigat, non arbitratus sum opere
reprecium respondere. Quod hic leuiculum vocat, in in-
terprete, alias in me facit ingens flagitium. Et sententia
mutata meminit, quod ego certe non soleo.

AD LXXVII.

Eodem,

Admonerem, fuit homo missus a deo, non esse simpli-
citer missus, sed ita missus, quem admodum mittitur le-
gatus cum mandatis, nam aliter mittitur graecis epistola, Leus
objicit, quod in Luca, cum sit *ἀποστόλος* unde hoc participium
est, *ἀποσταλμένος* tamen verterim missus quasi non eodem modo
verterim & hoc loco, aut quasi & angelus non legatus fue-
rit ad virginem cum mandatis. Huc tamen locum recitat inter eos quos
non correxerim. Doceat quid velit corrigi. An illud, quod
indicarim proprietate graecae dictionis? Cum illis *ἀπόστολος*
& *ἀποστόλος*, & *ἀποστόλος* & *ἀποστόλος* dicatur quod mit-
titur.

AD LXXVIII.

Eodem,

Iterum atque iterum visum est Leo philosophari in articu-
culis graecis, non satis versans in suo Capite. Annotaram
ubi Ioannes Euangelista negat Baptistam esse Lucem, addidit
se graecum articulum *οὐκ ἦν ἐκ τῆς φωτός*, non simpliciter negans
Ioannem esse Lucem aliquam, Cum idem alibi dicatur Lucerna ar-
dens & lucens, sed non esse veram illam lucem, de qua paulo an-
te meminerat. Idem autem est factum, in *τῷ φωτὶ* .i. de lumine.
Id ut refellat Leus, adducit locum ex Matthaei, c. v.
ὡς ἐστὶ τὸ φῶς τῷ κόσμῳ. At mox, *λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν*.
Nimirum hic cum non loquatur de vera luce, quae est Christus
tamen additus est graecus articulus. Quod si mihi liberet ar-
guitari, possem hanc culpam rejicere in interpretem Matthaei,
quem Leus alicubi suggillat. Possem causari bibliographi
culpa commissum. Possem huius cause periculum ad eos rejicere,
quorum auctoritatem sequor. Quos an Leus sibi contemne-
dos putet, ipse viderit. At malo veris magis sepius agere,
Negari non potest alicubi graecis esse liberum articulum vel ad-
dere vel omittere. At rursus est, ubi non sit liberum, Finge hic
fuisse

fuisse liberū, & interpretē siue quod magis reor Euāgelī-
stam apposuisse articulū, an ideo nō valet alibi vis articuli:
vbi subest causa, cur addēdus sit aut omittēdus: Hic apud
Matthæum nō agebatur de distinctione lucis æternæ, &
lucis apostolicæ, quāq̄ in apostolis relaxit ipsa lux Chri-
sti, in loāne hoc agebatur vt distiugueretur lux loānis a lu-
ce Christi, quod a multis crederetur esse Christus, cū esset
tantū præco Christi. Porro quod Leus rursus ingerit, ni-
hil vetare quo minus & illic legamus addito articulo. ^{ὁ θεός ἢ ὁ λόγος} _{ὁ θεός ἢ ὁ λόγος} satis erat eum locū semel perperā adduxis-
se, in q̄ profus addi nō potest articulus. Sed sane q̄ frigidū
est quod addit, ^{ὁ θεός} _{ὁ θεός} hic significet verā lucē, quorsū
attinebat addi, ^{ἀληθινός} _{ἀληθινός}. Hoc argumentū simillimū est illi
quod superius adduxerat, si ^{ὁ θεός} _{ὁ θεός} refertur ad patrē, quid o-
pus addere ^{πατρί} _{πατρί}. Postremo in indice, refellit quod adieci-
mus in æditione posteriore, videlicet ne foret loc⁹ huic an-
notationi, quā magis arbitror me nūq̄ vidisse: vel hoc sig-
no qd̄ nihil respōderim, Refert autē Leus & hic trūcatim
verba mea: nimis hæc. Habet & hoc articulus vt referat
rem de qua prius erat sermo, qd̄ ideo adiecimus, quia apd̄
Matthæū, vbi Christus vocat suos lucē mūdi, & sal, vtro-
biq; addit articulus græcus. Hoc magnifice refellit Leus,
gladiū in tenebris aduersum me vētilans, cū nō intelligat
qd̄ dixerim. Sigdem ille sic argumētatur, quasi scripserim
apud Matthæū, ideo apponi articulū, qd̄ præcesserit men-
tio salis, aut luminis, Cū ego locutus sim de hoc loco, vide-
licet illud sentiēs, vt etiā si donemus nō semp apponi græ-
cis articulū, quoties verā lucē significare volūt, cū appona-
tur aliquoties, vbi significet lumē humanū, tamē & alia ra-
tione hic addendū fuisse articulū, quod repetatur lumē, cu-
ius ante facta sit mētio. Et vita erat lux Et tenebre eā non
cōprehenderūt. Quod adeo miror nō vidisse Leū, cū in
sermone meo sit ita perspicuū, vt magis esse nō possit. Nā
inibi præcesserat in annotatione mea. Aut sic accipe. Nō
et at:

erat ille lumē de quo modo loquutus sum, cum dicerem vt
 testaretur de lumine. Habet enim & hoc articulus &c. Cū
 destinasset reprehēdere nostrā, debebat attētius inspicere
 primū quid esset, qd' incessere vellet. At huiusmodi lapsus
 nō ignoscit mihi in tam vasto opere, eoq; nō ad repren-
 dēdum, sed ad docendū parato. Iam si libeat possem & alia
 ratione defendere apud Matthæū articulū non temere esse
 additū, idēq; duplici noie, primū, quod nō quis terre sal, ne-
 q; queuis lux mūdi significetur; sed sal Euāgelicæ sapiētie
 & lux Euāgelicæ doctrinæ. Hæc velut eximia designauit
 articulus, vt sunt, si cōferantur ad salē ac lucē vulgare. De-
 inde quod cum totus sermo qui præcessit ibidem, summā
 celestis philosophiæ, ceu salem ac lucem proposuisset, lo-
 que lateq; dissidētē a tenebris, stulticiaq; philosophiæ mū-
 danæ, mox adhortans apostolos, vt hanc lucem circumfer-
 rent per vniuersum orbem, subiecit, vos estis sal terre, vos
 estis lux mundi. Vos exhibetis orbi salem ac lucem huius
 doctrinæ, quam vobis impartio.

Eodem.

AD LXXIX.

ANnotaram in his verbis Euangelistæ, qui post ve-
 nit, ante me factus est, participiū ἐρχόμενος cū sit an-
 ceptus ad utrūq; tps, posse tñ reddi p̄ verbū p̄teriti tps, prop-
 terea, qd' adhereat verbo p̄teriti tps γέγονε. Nā participia
 græca p̄sentis tps, hac occasione fiūt aliquādo p̄teriti tps.
 Præterea qd' factus est, pro eo dictū est, qd' erat ceptus esse
 prior, hoc est celebrior, q̄a prior me erat, cepit em̄ id videri
 hoibus, qd' et ante fuit, licet hoibus adhuc incognitus. Hu-
 ius interpretatiōis cū Cyrillū citē autorē, addo Chrysostrōmū
 altiora quēdā maluisse sectari. Hic primū Leus in hoc a me
 dissidet, qd' ex Chrysostrōmo colligat, illum legisse p̄ verbū
 futuri tps. Mihi cōtra videt, aut Chrysostrōmo nihil refer-
 re utrū legat verbū p̄ntis tps an futuri, aut ἐρχόμενος acce-
 pisse in significatiōe p̄ntis tps. Qd' palā est ex his v̄bis. Nā
 si de gnatione dixisset, nō p̄nti sed p̄terito vsus eēt tpe. Na-
 tus nāq; erat Christus, cū ita loquutus est loēs. Neq; ei est
 alia

alia ratio ubi ^{κρυπτον} q̄ vsus est Matthæus, & participij ^{χρ̄}
^{κρυπτον} q̄ hic vsus est Ioēs. Atq; in v̄bis sane Matthæi, non p̄t
 intelligi Christ⁹ serius q̄ Ioēs natus, at hic nihil vetat, Eriā
 si hoc vt ingenuè dicā, nō multū ad huius loci sensū attinet
 Porro qd̄ adiecerā Chrysostomū maluisse sublimiora secta
 ri, cū ad eūdē modū interpretē ad quē nos interpretamur, sus-
 picor illud in causa fuisse, qd̄ quædā admiscet, vt mihi vide-
 tur aduersus arrianos, philosophās in illo v̄bo ^{κρυπτον}, qd̄
 vtrūq; significat græcis, fuit, siue factus est, q̄ tñ ita reddita
 s̄ ab interpretē Chrysostomi, vt aut deprauata videri possint
 ascribis, aut nō fuisse itellecta, ab eo q̄ vertit. Et tñ hic nihil
 erat piculi, cū hæc ascripserim etiā in priore editione. Atq;
 hæc qd̄ ita velim accipiat lector, velut ab admonēte dicta

AD LXXX. (Nō tñ a dogmatis autore.

Admonuerā, qd̄ interpret male latine reddidit, q̄ nō
 sū ego Christus hifariā potuisse verti latine, nec tñ
 insector interpretē, Atq; hic tñ Leus mecū delitigat, qd̄ si faci-
 et q̄ries muto sermonē interpretis, nulq̄ deerit occasio litigādi
 Susceperā hoc, vt q̄ad fieri posset, redderē nouū testamē-
 tū latinū, incolumi tñ simplicitate sermōis Ap̄lici, & indig-
 nat⁹ mihi Leus si citra suggillationē interpretis muto manife-
 stum solocismū.

Eodem;

AD LXXXI.

Ioā. secūdo

q̄ Vod interpret reddidit iuxta græci sermōis idioma.
 Quid mihi & tibi, demōstro latine dicēdū, qd̄ mihi
 tectū: Id cū faciā citra suggillationē interpretis, tñ hic q̄q; de-
 stomachat in me Leus. Bella inqt cōditio interpretis, si lati-
 ne interpretat accusat nō explicasse græca, si græce reddidit, hoc
 vitio dat⁹, nō satiffecisse latinis aurib⁹. Aegor est in interpretē
 Hieronym⁹. Hacten⁹ Leus. Imo bella cōditio Erasmi, si cō-
 uicijs incessit, sicubi monet lectore, interpretē nō satis expli-
 cuisse, qd̄ exprimit sermo græc⁹, aut si cōmōstrat sermōis vi-
 ciū, quō corrigi potuerit, vbi int̄pres parē latine reddidit.
 Si vtrūq; recte facio, cur obiurgor? Sin secus, qn̄ magis re-
 fellor? Q̄ equus sit Hieronym⁹ in int̄pretē, ml̄tis argumē-
 (tis doceri p̄t, q̄ v̄sionē hui⁹ nō

nō raro taxat, & aliquoties latinam simplicitatem appellat.
Et tamē ego sum ipso etiā Hieronymo æquior in hūc, qui
nihil demutē ex eius trāslatione. Postremo cur exigit a me
Leus ne qd faciā preter exēplū Hieronymi, cū nō sit vtri-
usq; simile institutū, Ille correxit, quod legeretur in tēplis,
apud Idiotas, ego scribo quod priuatim legatur in cubicu-
lis a doctis.

Ad. LXXXII.

Eodem,

Quod ipse nosset omnes, quæ admodum nobiscum
legit Augustinus admonerā in græcis codici-
bushabeti, τὰ πάντα id est oīa, Cum Leus in exem-
plari meo reperiat πάντα Hinc quid aliud colligi potest,
q̄ in posterioribus exēplaribus repperisse me πάντα
atq; id maluisse sequi, qd cū nostra lectione congrueret.

AD. LXXXIII.

Ioan. iij.

Annotaram duobus verbis, quod nos vulgo legim⁹
Nisi quis renatus fuerit, apud græcos cōstanter esse
γεννηθῆν hoc est natus, ac græce lectioni suffragari vetu-
stissimos & optime fidei codices latinos. At hic obiicit mi-
hi Chrysostomū latine loquentem. Q̄ q̄ ex huius interpre-
tatione plane liquet Chrysostomū græce legisse quemad-
modum nos legendū esse monemus. Cum enim Homilia
xxiiij. docuisset ἀνωθεν bifariam exponi, e cælo, aut,
literum Homilia proxima prosequitur modū generationis
Cœlestis. Nec me mouet quod interpres latinus constan-
ter habet renasci, & renatus, pro natus & nasci. Qd si maxi-
me Chrysostomus græce legisset renasci, quid aliud intel-
ligi posset, q̄ illum ex superiore loco, repetisse ἀνωθεν

AD. LXXXIII.

Eodem,

Quod est apud Ioannem, filius hoīs, qui est in cælo
subindico græcū participium ὄν quoniam adhe-
ret participio & verbo preteriti tēporis, verti potuisse per
verbū preteriti imperfecti tēporis. Nec tamē muro quicq;
ex vulgata lectione etiā in æditione vtraq;. Et hic quoq;
Leus

Leus velut in re periculosa mecum delitigat. Et postquam descendit inquit, iam versatus in terra, nunquid tum etiam erat in caelo: Quasi ego hoc aut senseri aut dixerim. Qui dicit filium dei descendisse de caelo num continuo negat illum esse in caelo: Deinde docet nos ex autoritate Chrysostomi, quod filius hominis dicitur esse in caelo, cum corpore tum versaretur in terris, id licere propter communionem idiomatum quae admodum ex aduerso, filius dei dicitur passus aut mortuus. Quasi vero quicquam istud nesciat, quod vel limen sit ingressus Theologiae.

AD. LXXXV.

In priore voluminis editione, submonueram in codice Eodem. quo primum sum usus scriptum fuisse *MANET* id est manebit. Et tamen in contextu, post aliud exemplar nactus, in quo repperi *MANET* id est manet, id malui sequi quod cum nostra lectione congrueret, praesertim cum ad sensum nihil referret. Et tamen in posteriore editione, non dissimulauimus duplicem lectionem, & utramque magis probaremus indicauimus adiecimus enim quod quod accentu mutato erit manet, atque ita legitur in nonnullis exemplaribus, ac mea quidem sententia rectius. Fides aufert peccatum infidelitas relinquit peccatum, manet autem quod non tollitur. Et tamen Leus hunc locum recenset in catalogo manentium. Sic enim visum est illi inscribere. Si contextus & versio in utraque editione bene habebat, & si in annotatione posterioris editionis nihil est quod reprehendatur, quod nec in prioris editionis cometaryolo quicquam erat quid est quod hic volebat mutatum Leus.

AD. LXXXVI.

Cum instituissem nouum testamentum, quatenus liceret a soloecismis purgare, ostendo quod interpretum *ουγγαυτου* venit coutitur, non satis latine redditum esse. Quis inquam vnquam dixit couti, aut quis intellecturus sit, couti esse commercium & mutua vitae consuetudinem. Nam & latinis usus familiaritatem significat, & utimur his cum quibus habemus consuetudinem. Cum autem rogo, quis vnquam dixit couti, nimirum de his sentiensque latine

Ioan. iij.

latine loquuntur. Leus mihi in os obijci Chrysoſtomū lati-
ne loquentē aliena lingua, & Hieronymū abutentē vulga-
ta a ditiōe. At quis iſtū nesciebat: Quoties ipſe dixi con-
tū recitans hoc euangeliū: O preclaras annotationes, plane
q̄ dignas q̄ numerent. Et tñ hanc quoq̄ Leus notat inter
eas, quashomo impudēs nō veritus ſim relinquere.

AD. LXXXVII.

Ioan. v.

In hoc quod legitur apud Ioānem q̄ prior descendisset
in piscinā, admonueram nec apud græcos, nec in vetu-
stis latinorū codicibus reperi, in piscinā, quod tamen paulo
ante preceſſerat, cum narrat angelū descendere solitū in piſ-
cinam. Hic duplici nomine mecum iurgatur Leus. Primū,
quod per obliuionē relicta sint latina vulgatę lectiōnis, q̄
superſunt a græcis, deinde quod ſuſpicari non oportuerit
interpretē additū fuisse in piscinā, nisi codex quō tum
utebatur sic scriptū habuisset, cū ego nō id ſuſpicar de inter-
prete tam religioso, quin potius aio, mihi videri hoc eſſe ad-
ditum ab alio quopiā, qui voluerit repetito quod preceſſe-
rat rem explanatiōē facere. Verū hic placatus eſt Leus,
quod in poſteriore editione ſuſtulerim in piscinā videlicet
ab illo monit⁹, q̄ ſi nō idē meli⁹ potuisset admonere famul⁹
græci sermonis aliquāto doctior q̄ nunc etiā eſt Leus, Ce-
terum poſſem hic viciffim de Leo q̄ri, qui ſecus adduxerit
locum quē carpit, q̄ a me poſitus fuerit. Nam ille citat deſ-
cendit in piscinam, quę prior eſt pars de angelo loquens,
vbi nō nego addendā piscinam, cum ego ſcripſerim deſcē-
diſſet, poſteriore partem notans.

AD. LXXXVIII.

Ioan. vii.

Quod eſt apud Ioānem ἐν παρρησίᾳ, & interpretē red-
didit in palā, admonēo iuxta proprietatē græce vo-
cis, magis ſonare, in libertate eē, hoc eſt libere & audacter
loqui. Atq̄ hæc duob⁹ v̄bis dūtaxat admonēo in cōmēta-
riolis annotationū, in cōtextu lego, palā eſſe, qd̄ viderē in-
terpretē ſenſum bene reddidiſſe, licet a græca voce deſlexe-
ru

rit. Nāq̄ palā loquit̄, sibi fidit & audacter intrepideq; loq̄-
tur, nec veref̄ hoim iudiciū, sibi bene conscius. Hic cū nihil
ame sit admissum, nisi qd̄ indicat̄ greca vocis proprietatē
Nec enim aliud sonat παρρησία q̄ periculosam loquendi li-
bertatē, nec aliud παρρησία εἰς q̄ libere loqui, tñ Leus mihi
rixam mouet, negans cōsistere quod annoto. Quae inquit
sermonis consequētia. Nemo in occulto quid facit & que-
rit libere loqui: Volebant apostoli vt fama de eos spargere
tur. Videant inquit discipuli tui opera tua. Et consequen-
ter. Postq̄ dixerunt nemo in occulto quid facit, & querit
in palam esse, manifesta inquit te ipsum mundo. Ita vole-
bant eum palam esse, vt mundo manifestaretur. Quare
Chrysofostomus dicit hęc verba in palam esse, vane glorie
suspicionem habere hactenus Leus. An non manifestat se
mundo, qui libere palamq; loquitur: An qui ad id hortan-
tur, earent vanę glorię suspitione: An non qui occulto fa-
ciat aliquid, pugnat cum eo, qui cupit palam ac libere loqui.
Nam mettere videtur qui clam facit aut loquitur. Audet,
qui palam loquitur, nec famę iudicium metuit. Atq; in in-
dice suo partim mihi placatus est Leus, partim adhuc
indignatur. Placat⁹ est, quod in editione posteriore fateor
mihi videri, Chrysofostomum sic accipere ἐν παρρησίᾳ εἶναι
quasi diceret celebrem esse, nondum tamē ignoscit quod
maneat eadem interpretatio. Atqui vt dictum est in conte-
xtu non interpretor, libere loqui. In annotatione recte do-
cui grece vocis proprietatē etiam si fatear & alibi aposto-
los. hac voce greca, semel atq; iterum abusos. Sed iisdē cō-
pluribus in locis, apte proprieq; vtuntur. An mihi non lice-
bit proprietatem indicare in scholijs, sicubi secus vsurpāt
apostolis: Atq; in hoc ipso capite semel atq; iterum repeti-
tur ἐν παρρησίᾳ pulchre congruens ad nostram annotatio-
nem.

AD, LXXXIX

Adiecerā

Eodem,

A Diecerā in posteriore additione, qd̄ legif. Nō ei vo-
lebat in Iudeā ire, cōfentiētib⁹ gr̄corū exēplarib⁹
apd̄ vnū Chryſoſtomū repiri diuerſam lectionē, ex
vni⁹ gr̄aci vbi mutatiōe, q̄ p̄ *ἰδὲ* legiſſe videat̄. Hu-
ius rei cur meminerit Leus nō video, niſi forte videri vult
hoc ipſius monitu factū eſſe. Atqui ſi id eſſet factum haud
quaſi diſſimulaſſet, homo tam glorie ſue parcus, q̄ vix fuit
rei Plautinus Euclio.

Eodem,

AD XC.

Q Voniā gr̄aca lingua multis in rebus felicior eſt no-
ſtra, optarā, vt que admodū gr̄aci recte dicūt, *ἡμεῖς*,
cuius dimidiū eſt peractū, ſiue quod eſt in medio curſu, ita
nobis quoq̄ liceret dicere, mediare. Id quoniā aures latine
nō patiūtur, oſtēdo, quomodo quod gr̄aca vox ſentit, lati-
ni ſermonis periphrasi poſſit exprimi, nihil etiā inceſſens in-
terpretē. Atq̄ hic quoq̄ Leus mihi iurgiū mouet. Si red-
didiffet inquit latine, iam patuiſſet alteri calūnia, latine red-
didit, at nō reddidit gr̄ace. Quid faciā iſti iurgatori tā mo-
roſo? Quādo vnq̄ carpiſimus interpretē, quod vocē gr̄a-
cam, que latine reddi nō poterat vnica voce, periphrasi ex-
preſſerit. Certe aliquonies laudo. Mox adijcit Leus. Inter-
pres Chryſoſtomi legit, mediāte. Quid hoc mea refert?
quaſi nō eodem modo legat Auguſtinus. An mihi nō lice-
bit in libro q̄ priuatim doctis legitur tollere ſolœciſmū, ſi
q̄s alius maluit vt̄i vetere forma, in ſolēni publicaq̄ lectio-
ne, quod & ipſi facimus? Et hūc locū recēſet Leus inter ea
quæ homo perfricte frōtis auſuſ ſim, vt erat, relinquere cū
magno fidei Chriſtiane periculo.

Eodem,

AD XCI.

P Ro eo, qd̄ nos legimus Iōānis cap. vii. Nondum erat
ſpiritus datus, quia Ieſus nondū erat gloriſicatus, ad-
monui in gr̄acis codicibus conſtanter haberi, Nondū em̄
erat ſpiritus ſanctus, quia Ieſus nondū erat gloriſicatus, &
adhunc modū Theophylactū Bulgariēſem epiſcopū, nō
legere

legere solū, verū etiā interpretari, exponit eī, nondū erat,
id est nondū datus erat. Præcedit enim. Hoc autē dixit de
spiritu quē accepturi erāt credētes. Et perinde quasi rogaf
set aliquis, cur dicis accepturi? Respōdet, adhuc carēt illo
spiritu, quē post accepturi sunt. Nō erat igitur spiritus, nō
quod simpliciter nō esset, sed quod in credētibus nōdum
esset. Hic Leus obiicit mihi Origenem verbum latine, quā
ex hoc testimonio quod adducit, nō cōvincit Origenē, aut
quisq; fuit alius, eius operis autor, legisse spiritū datū. Ait
eni hūc in modū. Neq; enī venerat super aliquē ipsorū cre
dentū in Iesum spiritus sanctus, sicut testatur Ioannes. Vi
des, quod pro datus posterit, sanctus, nec dati vlla mētio.
Hic in indice Le^o ascribit, me fateri sic haberi apud Chry
sostomū, vt ipse citat. Imo cōtra dictū est, ex interpretatiōe
Chrysostomi non liquere quid legerit, imo potius colli
gilegisse eū, quē admodū græci legūt. Illud fateor, ab in
te cōstanter additum esse datus. Atq; idē fateor esse scri
ptū in antiquis latinorū codicibus. Nec mirum est, cum i
dē valeat, nondū erat spiritus, quod nondum erat datus, si
nostri maluerunt dilucidius loqui.

AD XCII.

TAndem redimus ad principiū, de quo Leus mecum
sine fine litigat. Cū mihi nō satisfaceret, quod in hūc Ioann. viij.
loctū adducit Augustinū quasi Christus rogatus quis es
set, respondisset se esse principiū, præsertim cum hanc sen
sum non attingat Chrysostomus, vir & græcus & ad pri
me doctus, inter cæteras coniecturas & hanc adduxeram
in æditiōe priore, quod in CHRISTVM non compe
tat absoluta principij appellatio, cum proprietates filij sit es
se ab alio. Hic Leus vt putat mediū tenet Erasmmum. Pri
mum deridet crassissimam incitiā meam, qui scripserim
proprium esse filij, esse ab alio, cum hoc sit illi comune cū
spiritu sancto. Quid ego audio? An ideo risibile nondice

tur proprium Ioanni, quod sit illi cum Petro commune.
Atqui quum dicimus risibilem esse, proprium est Ioan-
ni, non secernimus illum a cæteris hominibus, sed a cæte-
ris animantibus. Sed vt Ioanni quatenus est homo,
proprium est esse risibilem, Ita filio quatenus est filius,
proprium est esse ab alio, non quod spiritus sanctus non
sit ab alio, sed quod illi non commune sit hoc cum patre,
ad quem illum confero. Quid huc adducam Porphy-
rium autorem, qui nos doceat varijs rationibus aliquid di-
ci proprium? Et hoc maxime proprium esse, quod ita
conuenit alicui, vt in neminem alterum competat. Sed
præstat opinor, quando de rebus sacris agimus, sacrorum
vni testimonijs. Cyrillus in libro, cui titulus est Thesau-
rus, scribit hunc in modum. Omnia quæ patris sunt pro-
pria, naturaliter sunt propria & filij. Ea Cyrilli verba
diuus Thomas enarrans in libro quem scripsit aduersus
errores Græcorum, patet inquit ex præmissis a Cyrillo
quod loquitur de essentialibus attributis. Hæc autem
dicuntur esse propria patri, non in respectu ad filium, ne-
que filio in respectu ad patrem, sed vtrique in respectu ad
creaturam, quia proprium hic dicitur, non quod conue-
nit vni soli, sed quod proprie & vere alicui secundum se
conuenit. Vides lector quam nihil sit, quod hic arguta-
batur Leas, qui tam indigne fert, esse Louanij, qui pol-
liceantur se doctores illi futuros in re dialectica. At iam
opera præcium est audire, quibus argumentis oppug-
net, quod negauerim absolutam principij appellationem
competere in filium. Si damus inquit filium non esse ab-
solute principium, sequetur quod est omnium absurdissi-
mum

muti, non esse absolute deum. Cum sit deus de deo,
quod si sit deus de deo, & nihilo minus absolute deus,
cur non sit similiter principium de principio, & tamen
absolute hoc est simpliciter principium. Ac mox obji-
cit mihi, quod in familiari colloquio fortasse respondi,
non eandem esse rationem huius vocis, dei, & principij,
quod altera sit absoluta, altera relatiua. Id refellit his mo-
dis. Si accipias inquit absolute, vt significet simpliciter,
vis relatiua nihil impedit, vt dicatur absolute principium,
id est simpliciter, cum nec in alijs relationibus impediatur,
quin dicantur de deo simpliciter. Non negabis puto
verbum esse simpliciter dominum, ac creatorem. Sin
absolute capias, vt distinguatur contra relatiue, sic nec pa-
ter est principium absolute. Sic etiam nihil dixeris ad
hunc locum. Proinde reliquum fuerit, vt negaueris
verbum simpliciter esse principium, itaq; consequenter
simpliciter esse deum. Id qd' parum abest, vt dicas alio lo-
co, vt postea indicabimus. Si sic gradus ponemus, vt pa-
ter sit simpliciter deus, & principium, quia a nullo, filius
simpliciter, quia ab alio, id est a patre, iam spiritus san-
ctus plus aberit adhuc vt simpliciter sit deus, aut princi-
pium quia a duobus est, hoc est a patre & filio, sicque nel-
cio, quantum absumus ab hæresi Arriana. Audiuius
argumentationis virulentiam, nunc audiamus stolidita-
tem. Leus colligit nos minimum abesse ab heresi Ariana,
at ego vereor, ne multo minus absumus, a stulticia Co-
rcebi. Quam enim hæc nihil habeant affinitatis cum
Arrianorum dogmate, res ipsa mox docebit.
Si filius non est inquit absolute principium, non erit
absolute

absolute deus, Quid hoc aliud est, q̄ si dicas. Ioānes nō est absolute doctus, cū sit ignarus iuris Cæsarei, igitur non est absolute homo, quandoquidē Ioānes de quo loq̄mur, idē est homo. Aut petrus nō est absolute perfectus cū ipse sub sit alijs perfectis, igitur nō est absolute homo. Aut non est absolute victor qui cū aliquor vicerit, ab alijs tamen sit victus, igitur nō est absolute homo. Nō est absolute homo qui in sua tantū classe primus sit, igitur nō est absolute homo. Aut nō est absolute albus, cū aliqua parte sit ater, igitur nō est absolute homo. Sed quēadmodū consequitur, Ioānes habet priorē se, igitur non est absolute primus, ita consequitur, verbū est ab alio principio, igitur nō ē absolute principium. Sed docet. Deus nō obstare vim relatiuā, argumētans a simili multū dissimili. Dominus & creator, noia sunt ad aliquid, quēadmodū principiū, & tamen filius dicitur absolute dominus & creator. Neq̄ enim dixim⁹ quāuis vim relatiuā obstare. Sed hanc peculiarē, quæ est in voce principij. Nam principij ratio sic refertur ad eū qui est ab alio, vt reciproca relatio tollatur. Quēadmodū prim⁹ dicitur, respectu sequentiū, ita sequētes ad hunc primū dici non possunt. Quod si talibus relatiuis, addas, aduerbium absolute, quisquis absolute primus erit, sol⁹ erit primus, vt quisquis absolute princeps est, solus dicitur hoc modo princeps. Atq̄ hæc peculiaris vis relatiui nominis non obstat, quo minus fili⁹ dicatur absolute dominus aut creator, cū hoc respectu non inter se conferantur persone, sed tantū ad res conditas. Nam filius & spiritus sanctus, qd̄ vterq̄ dicitur dominus aut creator, in hoc prorsus ex æquo cōicant cū patre, nisi forte illud interest quod vt filius, aut spiritus sanctus dicitur dominus aut creator, hoc ipsū habent a patre. Nec ideo tamen nō est absolute dominus aut creator. Cum tota ratio huius appellationis simpliciter congruat his quē admodum patri. At in ratione principij duplex est collatio altera qua persone simul referuntur ad res conditas, altera qua

qua inter se cōferuntur. A tribus pariter sunt omnia creata
sed persona rursus est a persona. Vnde fit, vt non possit ab-
solute dici principium nisi quæ sic producit alias, vt ipsa a nul-
la sit. Nec ideo filius dici potest absolute principium quod sit
conditor oim rerū conditarum, cū supersit aliqua ratio prin-
cipij, qua nō possit dici principium. Iam quod colligit leus ve-
lut abominandum fore vt ad hanc rationē, spiritus sanctus
multo longius absit ab hoc, vt dicatur absolute principium
quis nō videt esse verū. Nā cum spiritus sanctus nō habe-
at nisi vnicā principij rationē qua refertur ad res conditas,
filius etiā spiritus sancti principium sit, nimirū bis abest a sum-
ma illa & perfectissima ratione principij, quæ patri soli cō-
petit. Nec ideo tamē plus abest, vt sit simpliciter deus. Nec
interim video, quorum attinebat, vt Leus alterū illud cor-
nu, suo assueret syllogismo, Si absolute inquit, vocas prin-
cipium, quod citra respectum dicitur principium. Quis
enim tā infan⁹, vt qd per se relatiuū est, dicat esse sine respectu
His ad hunc modū dissertis pergunt Leus, Aliam inquit fidē
inuenio apud sanctos. Chrysostomus cap. i. in Ioannem.
Cum dicit inquit euangelista hoc erat in principio apud
deum, suadet vt filiū sine principio intelligas. Hæc Chryso-
stomus. Nunc attende lector, vt perspicias acumen leicum
Vide quid ex his Chrysostomi verbis ratiocinetur acutu-
lus iste, quē pleriq; fautores iactitant esse mirū Scotistam,
atq; hac in parte longe vincime, licet eloquentia superio-
rem. Si sit inquit principium sine principio, certe est abso-
lute principium. Hic quid senserit Leus nescio. Certe ser-
mo prorsus heresim sapit. Cum enim hic tota hac disputa-
tione agamus de principio originis, impium sit dicere filiū
esse principium, sine principio. Si hereticum est negare, qd
filius sit a patre, deus de deo, hereticum sit oportet eundem
dicere principium absq; principio. Sin intelligit de princi-
pio durationis quod vocant, vt sensus sit verbum dei, non
coepisse esse in tempore, quid hæc faciant ad presentem
dispu.

disputationem: An ideo filius non habet principium ori-
ginis, quia non habet principium temporis: Et an ideo di-
cetur absolute principium, quia caret vna eaq; aliena ab
hoc sermone ratione principij, æque peruersè interpreta-
tur Leus, quod scripsit Hieronymus in psalmū centesimū
nonū, Pater principium, Sed filius principium, Principi-
um enim non habet principium, Si enim habuerit princi-
pium iam ipsum desinit esse principium. Quicquid ergo
patri damus, damus & filio. Si enim pater in filio, & filius
in patre, & oīa patris filij sunt, & oīa filij patris sunt, & prin-
cipiū patris, principiū filij est. Hæc si Leus intelligit, vt ad-
uersum me faciāt, prorsus hereticum sensum sequitur. Sin-
accipit in eū sensum, in quē scripsit Hieronymus, Non ma-
gis contra me faciunt, quam si quis dicat regem Carolum
hoc anno non esse natum. Nunc eligat Leus vtrum ma-
lit hæreseos, an stulticiæ condemnari. Agit illic Hie-
ronymus de rebus ex tempore conditis, Sed si is per quem
condita sunt omnia, iam erat antequam conderentur, se-
quitur æternum fuisse. Nam si is vnde originem habet
ipsum tempus, cœpisset esse in tempore, non posset esse
principium, hoc est conditor, sed esset creatura. Ad-
eum sensum accipiendum quod adiicit principium pa-
tris, principium filij est. Quomodo dicitur principium
patris qui a nullo est, & quomodo hic tribuit filio princi-
pium, quem mox negarit habere principium. Nisi quod
illic agebat de principio durationis siue passiuo, quantum
ad res creatas hic de principio actiuo, quando verbis scho-
lasticis vtendum est, siue maui de principio æternitatis
Sensit illic non posse creatorem esse, qui creatus sit, hic
sensit creationem fuisse filio cum patre communem, qui
cum habet & æternitatem eandem. Addit Leus idem
Augusti-

Augustinus contra Maximinum haereticum. Quaeso quid
ibi dicit Augustinus? An idem quod modo nobis inter-
pretatus est Leus, filium esse principium sine principio, &
ideo absolute principium? Nunquam sic insaniit Augu-
stinus. Cur autem Leus, non ascribit locum? Nam is
nifallor est apud Augustinum libro tertio capitulo deci-
mo septimo. Quid est inquit in principio erat verbum,
nisi in patre erat filius. Et ipse filius interrogatus a Iudae-
is, quis esset, respondit, principium, qui & loquor vobis
pater ergo principium non de principio, filius princi-
pium de principio. An ex his verbis ratiocinatur Le-
us filium esse absolute principium? Imo cum Augusti-
nus dicit filium principium de principio, palam fatetur
eum non esse absolute principium, sed id cognominis
tantum congruere patri, qui sit principium sine principio.
Pergit Leus. Et Origenes in principio commentario-
rum in Genesim. Quaeso quid illic dicit Origenes, fili-
um esse principium absq; principio originis, aut filium
esse absolute principium. Vide lector, quos fumos hic of-
fundit nobis, si tam stupidi simus, quam ille putat Orige-
nis verba subscribam, quae ille suppressit ne deprahende-
retur. Quod est omnium principium nisi dominus no-
ster & saluator omnium Christus Iesus, primogenitus
omnis creaturæ. In hoc ergo principio, hoc est in verbo
suo, Deus coelum & terram fecit Ac paulo post. Non
ergo hic temporale aliquod principium dicit, Sed in prin-
cipio id est in saluatore factum esse dicit coelum & ter-
ram? Non excutio nunc, an probem quod Orige-
nes fortassis ex ambiguitate vocis hebraicæ, In prin-
cipio interpretetur in filio, Certe palam
ostendit se loqui de ratione principij, respicientis
res conditas,

res cōditas, cū addit primogenitus oīscreatūre, sic filius est
principiū oīm, Sed idem principium cum patre & spirito
sancto. An hinc sequit̄ quod intēdit Leus. Filius est prin-
cipiū, oīm rerum creatarū, igitur est absolute principiū: p
fecto nō magis, q̄ si dicas. Hic ē summus pōtifex Britāniæ
est igitur absolute summus pōtifex. Aut est Imperator ger-
mania, igit̄ absolute Imperator. Atq; hæc oīa, cum prorat,
sine mēte dicta sint Leo, vide tamē, q̄ magnifice perorat,
quasi re preclare gesta. Et cur inquit facimus tam insignē
iniuriam verbo, vt nihil sit absolute, quia oīa habet a patre:
cū in creatoris verbī nō tollatur absolute appellatio nature
qua participant, cū filius q̄ pater, nihilo min⁹ sit absolute
homo. Quid loquit̄ os impudēs? Quis vnq̄ negauit filiū:
quicq̄ dici absolute, quod quicq̄ haberet, haberet a patre:
Bella vere collatio de patre & filio, quorū vterq; ex equo
dicatur homo. At Abel nō opinor absolute dixeris princi-
pium humani generis, quēadmodū Adam a quo sic propa-
gati sunt oēs hoies vt ipse a nullo sit homine. Sed Leus p
sequitur argumētationē suā ad hūc modū. Et verbū si non
sit absolute aeternum, non est aeternum. Quod si sit absolu-
te aeternum, erit absolute principium. Quis hoc conce-
dat Leo, quod assumit, videlicet nixus illi fundamēto, qd̄
ipse sibi substrauit, nō esse absolute, quicq̄ est ab alio. Cū
Romanus pōtifex sit absolute summus pōtifex, & tamen
vt summus sit, habet ab alio, nimirū a Christo. Quis igit̄ fa-
cit hāc iniuriā v̄bo, nisi Lei interpretatio. Et nō pudet talib⁹
cōuicijs impetere proximum in negotio, qd̄ nō intelligit̄:
Iam qd̄ addit Le⁹, nō video, quorsum ptineat. Insufurrabit
ingt, forte aliq̄s, patrē esse principiū deitatis Esto Sic dicit
Augustinus. Sed qd̄ dicit sane intelligit, etiā si Chrysosto-
mus & Hieronymus egre hāc loquutionē admitant, ne
hāc ansam vt cūq; prebeāt Arianis. Sed satis sanū est, si sane
intelligas. Cæterū caue credas, filio quicq̄ esse cōmune, cū
appellatione huius principij, Nā plane filius hoc modo
principij nec simpliciter nec nō simpliciter. p̄tia
Sic Augustin⁹ dixit

dixit solum patrē esse principium totius deitatis, vtrū hoc pro me facit an contra me? Deinde quam ansam hinc arripere possint Ariani? An vt dicāt ideo filiū esse minorem patre, quod sit ab illo? At istud orthodoxorum nemo negat. An quod hinc consequit patrē esse sibi principium? Et hoc si recte accipiat verum est. Nam haecenus sibi principium est, quod ex sese sit, & nō ab alio. Sed quid hoc vel ad me, vel ad Ariam? Ad hęc, quid sibi vult quod ait Leus, satis sanū est, si sane intelligas. Nam mihi hęc loquitur. An vsq; hęc secus interpretatus sum, q̄ sensit Augustinus? preterea quorsum illa spectāt: caue credas filio quicq; esse cōmune cum appellatione huius principij. An vnq; filio tribui principij rationē maxime propriam maximeq; perfectam, & absolutam, quæ soli patri conuenit? Iam quod sequitur, eget commodo interprete: quod asseuerat filium neq; simpliciter, neq; non simpliciter esse principium diuinitatis. An filius non est principium deitatis spiritui sancto? Sed addere debebat Leus, quod additur ab Augustino totius deitatis. Atq; hoc modo solus pater dicitur principium. Sed hęc cum fatetur Leus, nonne pedibus discedit in meam sententiam: quam haecenus tot verbis & tam odiosis impugnavit? Si pater aliqua ratione principium est, qua filius & spiritus sanctus nō est, & si filius nulla ratione principium dicitur, qua non dicat & pater, nimirum fatetur solum patrem absolute dici principium. Sed huius disputationis coronidem, non dubito quin adiecerit Leus admonitusa quodam rei Theologicae peritiore: qua tacite recātat quod ante perperam scripserat, rectius facturum, si spongia totum locum emendasset iam eodem afflatus spiritu, quod hic attigit tractat aliquanto explanatius in indice, q̄ recenset ea quæ moderatus sum in posteriore editione: commemorans quo sensu dixerim solum patrē absolute principium, cum filius non dicatur principium nisi cum additione. Pater absolute modis omnibus dicit principium, qua-

tenuſ principij ratio applicatur ꝑſonis diuinis. Id cū Leo
coram frequēter explicuiſſem, quid opus erat hac diſputa
tione, cū fateatur ſe mecū ſentire. In quo ingens, nec noſ re
pugnamus, & tamē adijcit. Sed an ſatis ſit, vt cōcludas ver
bum nō eſſe absolute principij, viderit doctus lector. Si cō
cedit absolute dici principij, in quē omnis principij ratio
cōpetit, ſi fateſ, hoc nō cōpetere niſi ſoli patri, cur dubitat,
an euicerim, filiū non dici principij absolute. Poſt hæc de
ducit me in ſcholā, ac docet, qđ illi ſuggeſſit monitoriū,
quē admodum ꝑſone tres ſint vnū principij rerū cōditarū
ex tēpore, quomodo pater & filius ſint vnū principij ſpi
ritus ſancti ab æterno; quomodo pater ſolus ſit hac ratione
principij, qđ cū ab eo ſint oia, ipſe tamen a nullo ſit. At qui
hoc eſt, qđ appellabā absolute principij verū hæc licebat
abūde diſcere ex libri Theologicarū ſententiarū primi diſ.
xxix. Si rudis eſſem aliorū autorū, vt nihil opus fuerit hac
de cauſa cū Leo deſcēdere in ſcholā. Sed quid faciūt hæc,
aduerſus meam annotationē? Verū audiamus Leum hæc
accōmodantem ad rem ſi verbū inquit negas eſſe absolute
principij illud, quod patris proprietatē dicit, id eſt ſi verbū
negas nō habere a quo ſit, cū ab eo ſint omnia, ne tu mecū
ſentis. Sed q̄ nō cōſequatur propterea nō eſſe absolute pri
cipium, male dialecticus eſt, qui nō videt, cū præter hanc
rationē principij ſuperſit adhuc & ea, quæ filij proprietatē
cōſequitur, & ea quæ trinitati cōuenit. Aut ego inſigniter
ſtupidus ſum; aut Deus nō intelligit quid dicā absolute pri
cipij. An vt filius dicatur absolute principij, ſatis eſt vt ſu
perſit aliqua ratio, quæ dicatur principij? An vt absolute
doctus vocer, ſatis eſt ſi norim grāmaticam latinā? Imo hoc
ipſum obſtat, quominus filius dicatur absolute principij,
quod pater ſit aliqua ratione principij, qua filius nō eſt prin
cipij. Sed pergit, oſtēdere mea verba ſecū pugnare; quod
principij illud quod patri tribuo absolute ac ſimpliciter,
tribuam & filio, perfecte quidem illi, ſed non absolute: cū
eara

ea ratio principij nullo modo competat in filium. Imo cum
patri tribuo maxime propriam & absolutam principij ra-
tionem, non sentio de certa quapiam ratione principij, sed
in genere de ratione principij, quæ rationes omnes com-
plectitur. Hanc nunq̄ tribuo filio, Neq; pugnat filium di-
ci perfecte principium, nec tñ absolute, Non magis q̄ pug-
nat Petrū perfecte doctum esse in grammatica, nec tñ ab-
solute doctum esse. Hic obiter mihi taxat, quod ea verba
quæ sunt apud Augustinum, tribuam vulgo recentium
Theologorum. Ego quod reperio citatum a Petro Lom-
bardo, tractatum a Thoma, scoto & alijs horum similibus
cur non tribuam vulgo Theologorum. Certe illic legerā,
nec potui illic legere, nisi scirẽ esse apud Augustinũ, cuius
illic citatur nomẽ. Sunt multa apud veteres, a quibus vulgus
recentiū Theologorū abstinet. Hominẽ adeo permixtum
in Christo, dixit Augustinus, & tamẽ nõ sic loquitur vul-
gus Theologorum recentiū. At ne videar præter Theolo-
gorum exemplũ primus negasse filiũ absolute dici princi-
pium, adducã cõmentarium Alberti magni in primũ caput
Ioãnis, Augustinus, inq̄t, dicit cũ dicit in principio erat ver-
bū principiū supponit patrẽ, siue paternũ intellectũ. Questio
aut̄ surgit hic scdm̄ hãc expositionẽ, quæ sit ratio, qd̄ princi-
piũ supponit patrẽ, cũ principiū sit in multis intẽtionibus,
sicut dicit in. v. primæ philosophiæ. Augustinus etiã dicit,
quod & pater est principiū, & filius est principiū, & spiri-
tus sanctus est principiū, & simul hi tres, non tria, sed vnum
principiū sed ad hoc dicendũ est, qd̄ absoluta & prima ra-
tio principij activi nõ est nisi in patre cum enĩ duo sunt pro-
cessus, prim⁹ scilicet quo p̄sona procedit a p̄sona, & secun-
dus quo creatura p̄cedit a creatore, prim⁹ p̄cessus est causa
secundi, vt dicit Augustin⁹ principiū totius processus pri-
mi nõ est nisi in patre, quia licet sp̄s sanct⁹ procedit a filio,
tamẽ hoc filius habet a patre. Pater autẽ est principiū non
de principio, & ideo prima autoritas principij & prima ra-
tio.

42.
tio est in patre, & ideo dicit Augustin⁹ qd' in patre est prin-
cipium totius diuinitatis & hac ratione autonomatice prin-
cipium supponit patrē. Hactenus Albertus. Quid autē di-
ci potuit explanatus, per principium absolute positū intelli-
gi patrem. Nec abhorret ab his quod scribit sanct⁹ Bona-
uentura in lib. Sentē. i. distin. xxix. Intētio inquit principij
propriissime recipitur in deo, maxime q̄tū ad p̄sonā patris.
Sed adhuc vrget Leus, vt tibi donemus inquit, filiū nō di-
ci absolute principium quid istuc obstat interpretationi di-
ui Augustini. Cū satis sit Angustino qd' filius principium sit
creaturarū cū patre. Verū dicit, si cōstarethic filiū dici princi-
piū, Sed hoc ipsum est qd' vocat in dubiū. Nā qd' obijci po-
test quosdā interpretari, In principio creauit deus cœlū &
terram id est in filio, vt recipiamus interpretationem q̄ mi-
hi videtur extorta, non absolute ponitur principij vocabu-
lum. Sed mox sequitur creauit &c. At in euangelio Ioan-
nis quoniā absolute positū est principij vocabulū de patre
interpretatur & ij quibus Leus tribuit plurimū. Qz q̄ autē
olim nō solebant in disputando vrgerē testimonijs apoca-
lypsos, tamen illic capi. iij. Christus nō simpliciter dicitur
principium, sed principium creature dei, Nec in aliū sensum ac-
cipiendū arbitror, qd' scriptū est capi. i. Ego sum alpha & o
principium & finis, ac post, primus ac nouissimus. Siquidē
ipse sermonis tenor declarat illum loqui de Christo, & ec-
clesia, cuius principium fuit, cū assumpto corpore humano,
reconciliauit eā sibi. Cuius finis erit, Cū altero aduentu per-
ficiet illius felicitatē, Rursus capite. xxij, cū his verbis vtiq̄,
loquitur de aduentu Christi, primus fuit, quia initium salu-
tis nostre vltimus erit, quia post eum aduentū non erit am-
plius hæc ecclesia, Deniqz Leus ita discedit ab hac disputa-
tione vt dicat se quidem in hoc a me dissentire quod negē
filiū absolute dici principium. Sed tamen videre, quo pacto
possit compingi hic locus, iuxta græcam lectionem, sec⁹
q̄ nostra interpretatio habet, quæ ingenue fateor, nec mihi
satis

fatis probatur Quid faciam Leo, si nullis autoribus nullis
argumentis illi persuaderi potest, in solū patrem cōpetere
absolutam principij rationē. Atqui dñs Ioannes Atenſis,
quo nō aliū habebat hæc Academia doctiorē in re Theo-
logica, nihil arbitrabatur esse periculi, si quis dixisset in so-
lum patrē competere absolutā principij rationē, in filium
non cōpetere. Ita retulit tū mihi dñs Martinus Dorpius q̄
illum mea causā cōsoluerat super hac re. Nec hodie sat scio
inficiabitur me verū dicere. Vtri vero par erat me potius
credere Atenſi an Leo. Qd̄ si mihi fas ē ἵπτες τὰ ἑσονται μὲν
καὶ ἄλλω cur intantū abhorremus ab hoc, vt principij voca-
bulum peculiariter cōpetat in patrem, cū Hilarius æterni
cognomē illi ceu proprium tribuat. Cum Chrysoſtomus
non vereatur cū Paulo dicere patrē solum deū, non ob ali-
ud, nisi quod solus pater sit ceteris personis fons æternita-
tis, ac deitatis. Sed cur non indicat nobis istam nouam ra-
tionem explicandi huius loci. Nam quod fatetur sibi non
probari, hanc nostrā interpretationem. Si de interprete sen-
tit, vbi est, quod dixit huius interpretationē esse profectā
a spiritu sancto. Sī de Augustini interpretatione, miror il-
lum a tanto autore desciscere, & in meā sententiam discede-
re pedibus. Sed magis etiam placet, quod existimat hūc
locum sarciri posse e libris græcorū. At vbi interim quod
toties inculcauit, græcorum libris non esse fidendum. Ve-
rum huius de principio nimīū proluxæ concertationis tan-
dem finis esto, si prius illud addidero, mirum videri, quo
consilio Leus hunc eundē locum bis recensuerit, primum
in indice quo notat quæ sim moderatus, ac rursus in indice
quo notat quæ non correxerim.

AD. XCIII.

Cum admonuissem in hoc sermone Ioānis, principium
qui & loquor vobis, principium non esse nomen sed Eodem
aduerbium, ac perinde valere, quasi dicas principio siue
primo loco, male habet Leū, quod dissentiat ab Augustino
cui

cui vult admodum addictus videri. Hæc autem sunt mea verba
 quibus offendit. Deus bone, quot verbis hic agit Augu-
 stinus dum persuadere conatur, principium sic accipiendum, qua-
 si dixisset, credite me esse principium. Hic Leus hæc tenus sub-
 leuat Augustinum, ut ostendat Hieronymum in eodem fuisse er-
 rore, qui psalmum enarrans, xxxix. scribit, quod Christus interro-
 gatus quod esset, responderit esse principium. Primum admonuit com-
 mentarios hos, mihi nec integros videri, non vnus esse hois.
 Sed de his hoc esse scriptum Hieronymo, in transcursu, atque
 aliud agenti, non ideo vereri debent annotare, grecum sermonem
 hunc sensum non recipere. Is eodem in loco interpretatur, in principio
 creauit Deus coelum & terram, id est, in filio creauit, sane quod coacte
 Deinde accommodat locum ex Euangelio Iohannis. In principio
 erat verbum. Cum hic principium non pertineat ad verbum, sed ad patrem
 Si tamen ad personam pertinet. Et in indice miratur Leus adhuc persiste-
 re me in sententia, cum fatear & Ambrosium, eiusdem esse senten-
 tiam cum Augustino. Atque cum Leus ipse fateatur sibi non probari, quod
 interpretatur Augustinus, cur me vult mutare sententiam?

AD. XCIII.

Eodem.

Hanc annotationem Lei, non potui fateor absque risu lege-
 re. Ridebis & ipse lector, ubi rem cognor. Cum primum
 egerem nouum testamentum Basilee, veterumque esset ad locum de adul-
 tera de pharsa, consului commentarios Augustini, non interpreta-
 retur hoc argumentum, & nescio quo casu siue quod parum esse
 attentus, siue quod in codice fuerit alius ordo, persuaseram mihi, lo-
 cum hunc ab Augustino preteritum esse. Reuersus in Brabantiam,
 cum per ocium opus recognoscerem, cooperi secus habere que-
 ritam, ac mutata scriptura, testatus sum esse apud Augusti-
 num in commentarijs, & citari nonnunquam ab eodem, sed ita ut ni-
 hilo secus testetur, hanc historiam in multis & grecorum & la-
 tinorum codicibus non haberi, idque libro aduersus pelagianos
 secundo, ubi vehementer illius referebat, grauisimum esse
 pondus huic Euangelij loco. His ita gestis, incidit postea, ut
 in familiari colloquio Leus vltro narraret mihi, locum hunc
 ab.

ab Augustino nō enarrari, Rogauī, nū ita res haberet, asse-
uerauit. Tū ego aridēs. In eodē inq̄ errore fui Basileæ in q̄
tenūc esse video, Sed antēius euolue cōmentarios Augu-
stini, & cōperies te falsū esse, Simulq; ostēdi locū in ānota-
tionibus meis expūctū, Hæc dissimulās Leus. Nō est verū
inqt, velut obiurgās me; videlicet q̄ gloriolā hāc in se trāsfe-
rat. Siquidē in indice quo recēset ea, q̄ videri vult ip̄o mo-
nitore mihi fuisse correctā scribit hūc in modū. Fateē Augu-
stinū mētione facere historiæ de adultera inpingit mihi ex-
rorē meū, velut ab ip̄o correctū dissimulās qd̄ nī monitus
fuisset a nobis, fortassis adhuc idē error haberet ip̄m. Hoc si
inficiabif Leus, nō appellabo mēdacē, nō impudēre, qbus
vocalibus subinde nos ornat, sed pessime memorē eē deie-
rabo. Deide docet ex Eusebio, qd̄ Papias hāc historiā aditū
xerit Euāgelio Ioānis, ex apocrypho Nazareorū Euāgelio
Nō dāno qd̄ indicat Leus. Sed tñ possē hoiem suis vrgere
telis. Posteaq; ille tot locis exaggerat Christianę religiois
piculū, qd̄ admonerā clarificare græcis esse *Josephus*, aut qd̄
p̄fœnatorē verterī creditorē, videlicet ob hoies nouarū
reꝝ audios, cur ip̄e nō verē hoc, p̄dere, libro p̄ orbē vi ip̄e
putat volituro, qd̄ in tēplis noīe Ioānis legit ecclia, ex apo-
cryphis libris assutum esse. Cur hic non trepidat, ne totius
scripturæ diuinæ, labascat autoritas? Quid erit idubitatę fi-
dei, si pars Euāgelij nō exigua, ab ijs libris credat assuta, q-
bus ecclia verat haberi fidē. Sed nō vacat cauillari. Vides
tñ lector qbus modis hic illū tractare possē si vacaret, aut
etiā luberet. Illc̄, p̄p̄modū me p̄terierat, qd̄ tñ nō ignoratū
oportuit lectori, Leū hic adducere librū Augustini titulo
de vera ac falsa poenitētia, cū in eius libri cap. xvij. noīatim
citetur Augustinus. Hinc cōjcere licet, q̄ diligēter Leus
versatus sit in libris Augustini: cuius patrociniū suscepit.

AD XCV.

PRo eo qd̄ nos scriptū habemus, audiētes autem hæc **Eodem.**
vnus post vnum exhibant, admoneo in græcis codici-
bus

bus secus haberi. Nā additis aliquot verbis apud illos legi
οὐ ἰσχυροῦσιν, καὶ ὑπὸ σιωπῆς ἰσχυρῶς ἐλεγχόμενοι ἐμὲ χεντοῦ ἐς καθ' ἑ
 id est At illi cum audissent & a conscientia redargueren-
 tur, exierunt singulatim. Hic notat Leus, quod in mea
 æditione nō habeatur quæ testor mihi repta, in græcis vo-
 luminib⁹. Quid autē mirū, si in ædēdo hoc sequi⁹ sum, qd'
 mihi magis probaret, p̄sertim suffragātibus alijs exēplari-
 bus? Nā qd' illic erat additū nec scriptū est, in æditione Al-
 dina, Nec video qd' sibi velit qd' in indice suo Leus asseri-
 bit. Hic addit, q̄q̄ aliter legit Valla. Quasi nō idem adiece-
 rim in priore æditione, testās variā esse græcis lectionem.

AD XCVI.

Eodem.

E Adē opera respōsum est ad hāc q̄q̄ annotationē, Ad-
 monui in quibsdā codicibus addi ἕως τῆς ἐσχάτης id est
 usq̄ ad postremos. Ea verba quoniā nō repperi in alijs exē-
 plaribus, quæ postea nactus sum cū nec in Aldina sint ædi-
 tione, malui sequi quod cum nostra cōgruit lectione.

AD XCVII.

Eodem.

Quod nos legimus, q̄a patrē eius dicebat deū, ostē-
 do ex fide græcorū voluminū, pro eius legendum
 eis, nec addēdū esse deū. Deinde submoneo ὄτι accipi pos-
 se p̄ti, ut sit sensus, nō intellexisse ludæos, qd' esset, qd' vo-
 caret patrē suū de q̄ toties tā magnifice p̄dicabat. Nā Ioseph
 quem huius patrē arbitrabatur esse, nouerāt, humilē, & in-
 quē illa magnifica nō cōpeterēt. Nec hūc sensum asseuero
 sed dubitās propono, his verbis ingressus. Sēsus autē vide-
 tur & c̄. Hic Leus cū autoritate iubet restitui locū in cōtex-
 tu, & vice, qd' Erasimici, restitui, qd' qd' ad eū modū inter-
 pretetur Chrysostomus. Id me non fugiebat, sed quoniā is-
 sensus mihi nō videbat ad amissimū q̄drare idcirco repperi-
 mus alterū. Nā qd' Chrysostomus interpretatur, illos nō intel-
 lexisse, qd' de patre suo loqueret, qui me misit, verax est,
 nō videt admodū probabile, cū paulo superius multa no-
 minatim de suo patre loquutus esset. Sed ego & q̄ me mi-
 sit pater,

sit pater, rursum & testimoniū phibet, q̄ me misit pater. Di-
 cebāt ergo ei, ubi est pater tu⁹? Respōdit Iesus, neq; me sci-
 tis neq; patrē meū, si me sciretis, forsitā & patrē meū sciretis
 Hęc cū p̄cesserint in eodē sermone, quō nūc oblitū subito
 nō intelligūt illū de patre suo loq; Proinde, pbabile ē, loā-
 nem hic repetisse sub sua p̄sona, qđ modo dixerat sub p̄so-
 na Iesu. Neq; patrē meū scitis. Vides lector me nō temere
 fuisse cōmotū, vt q̄rerē aliud interp̄tamētū, a vulgari dixer-
 sum. Qđ si nobis esset gr̄ci Chrysostomi copia, fortassis
 esset, cuius autoritate refelleremūs, qđ Leus asseuerat. Iam
 illud demiror, cur Leus hūc locū recēseat inter ea q̄ a nobis
 in aeditiōe posteriore mutata nō sūt, cū in cōtextu sic verte-
 rim. Et nō cognouerūt, qđ de patre eis loquit⁹ esset, & in
 a notatiōibus hūc sensū p̄feram, cur⁹ me nūc p̄p̄modū p̄ce-
 nitet. An nō turpe ē, rēphēdere, nec īspicere, qđ rēphēdas?

AD XCVIII.

A Nnotarā p̄ eo qđ habet nostra translatio in honora-
 stis, in gr̄cis codicibus esse ἀτιμώετε ὕβο π̄ντις τ̄- Eodem.
 poris. At cū in alijs codicib⁹ repperissem ἰτιμώσατε hoc ma-
 gis libuit seq, qđ cōgrueret cū nostra lectione: p̄sertim cum
 vtriusq; lectionis idē sit sensus. Porro lectionē ἀτιμώετε non
 esse somniatā a nobis, vel illud arguit, qđ in p̄uetustis exē-
 plaribus nostris scriptū cōperi in honoratis, verbo π̄ντις τ̄-
 poris. Et hoc q̄q; Leus recēset inter ea q̄ mihi relicta sint,
 cū in posteriore aeditione, lectorē admoneā geminē lectio-
 nis. Quid? an ne hoc quidē licebit per Leum?

AD XCIX.

Peccatores deus non audit.

Hęc annotatio quoniam pr̄ter inutilem rixam, ni loan. lx.
 hil habet non est cur respondeam, qui scis inquit, an
 interpres εἰσοκούει, vel κατακούει. Quasi meum sit hoc diuina
 te. Deinde negat hoc esse seriū, sentiēs nihil interesse, inter
 audio & exaudio. At vulgus plurimū putat interesse.

AD C.

Quod in priore editione, siue mea, siue operar; incu Eodem.
 ria fuerat omīssum, sicut dixi vobis, in posteriore fu-
 R i itad

it adiectū. Hoc laudis sibi vindicat **L**eus cū illi nihil debeat. Alioquin si nihil adiecissem in posteriore editione, quorsum opus erat tantū operæ sumere? Vt nihil aliud, vel famulis adiutoribus poterat hoc deprehendi.

AD. CI.

Ioan. x.

Sillos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & nō potest solui scriptura, quē pater sanctificauit & misit in mūdum, vos dicitis quā blasphemias, quā dixi, filius dei sum. Hic ordo sermonis quoniā nō coheret iuxta grāmaticā rationē id quod sua spē vides lector, quē bā hoc incōmodū effugere distinctione. Vt legamus ad hunc modū. Si illos vocauit deos, ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura. Hic interposita per cōtatione. Sequatur reliqua quē pater sanctificauit & c. Hęc distinctionē nō probat **L**eus, & adducit interpretationē Chrysostomi qui locū hūc enarrat his verbis, Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, quō vos dicitis quā blasphemio, quia dixi filius dei sum? Adducit & Augustinū sic enarrantē, si sermo factus est ad hoīes, ut diceretur dī, ipm verbū quod est apud deū, quō non est deus? Quaso te lector, quid hęc ad anotionē meā? De sententiā loci nulla est nobis ambiguitas, tantū de sermonis ordine loquabar. Et **L**eus nobis interpretat sensum, Nihil incōmodi video, in sermone Chrysostomi, nihil i verbis Augustini. Sed in Euāgelistā verbis est ordo parū coherens, cui studebam mederi, & tamen quod indicaram in annotatione non sum sequentus in contextu. Quid? an non licebat huius incōmodi lectorē admonere. Et tamen sic admonet **L**eus, quasi fecerim iniuriā ecclesiasticæ lectioni.

AD. CII.

Ioan. xij.

Pro eo quod nos legimus, oīa traham ad meipm, admonueram in gręcis codicibus constanter haberi, *πάντων*, id est omnes. Hic **L**eus obiicit mihi Hieronymū, qui in cōmentarijs, quibus explicat Osee, legerat, omnia. At fieri potest, ut id a scriba mutatum sit. Sed demus ita scriptū ab Hieronymo ne hoc dissimulo secus haberi scriptū apud latinos, sed tamen verito, quod sic est in gręcis codicibus

bus, vt mihi nullum exemplar suffragetur, ad diuersam le-
ctionem. Quin & in editione quam nuper nobis officina
Aldi, sic habet, quemadmodum indicaui.

AD. CIII.

IN his verbis quodcumq; petieritis patrem in nomine Ioan. xiiij.
meo, subindicaram, patrem non addi, nec in grecis, nec
in vetustis latinorum exemplaribus, que mihi quidem vi-
deri contigit. In posteriore editione addo, nec apud Au-
gustinum hunc locum enarrantem addi patrem. Hic Leus
mecum agit gemino telo, primum autoritate Chrystosto-
mi me premit, qui legat patrem meum. Fateor, sic legit in-
terpres, an Chrystostomus legerit incertum. Deinde ratio-
cinatur non coherere quod sequitur, vt glorificetur pater
in filio, nisi precesserit. Quicquid petieritis patrem. Haud
equidem nego subaudiendum esse patrem, in priore par-
te. Nam vnde peterent, in nomine filij, nisi a patre a quo do-
cti sunt & ante petere, si quid opus esset. Pater noster qui
es in caelis. Offendit & illud Leum, Si in priore parte non
addatur pater sed legatur, quicquid petieritis patrem in no-
mine meo, cum mox sequatur, Si quid petieritis in nomine
meo, hoc faciam, videbitur eandem sententiam bis dixisse.
Quasi vero hoc nouum sit huic Euangelista cum idem li-
ceat in hoc ipso capite deprehendere. Quod in nonnullis ve-
tustis codicibus posterior pars ita legit. Si quid petieritis
me in nomine meo hoc faciam, Quasi possit aliquid a Christo
peti, quod non petatur in nomine ipsius. Et hunc locum
notat Leus, inter ea, quae non mutauerim. Quid? An oportet
refragantibus omnibus graecorum codicibus, quos
non paucos consului, refragante Augustino, refragante ve-
terum exemplariorum fide, de meo addere patrem? Quid
autem refert vtrum subaudiatur, an explicetur.

AD. CIII.

ET aliū paracletū dabit vobis. Fateor esse leuiculū quod Eodem
annotatā in hūc locū. Quoniā apud latinos paracleti
vocabur;

vocabulū, ita receptū est, vt existimet a plerisque, propriū esse nomen spūs sancti, duob⁹ verbis indicaui dilucidius fuisse futurū, si gręcā vocē vertisset in latinā, & pro paraclēto, potuisset cōsolatorē. Nā qđ hic loq̄batur Christus, cōsolandi gratia loq̄batur. Proinde ne se putarēt illius abitu fore desolatos, ait non relinq̄ā vos orphanos sed pater meo rogatu, dabit vobis aliū, q̄ me absente vos consoletur. Hęc incōmoditas, quoniam apud gręcos nō est, quid rettulit nobis Chrystostomū gręcū obijcere: Præterea paraclētū hic epistethō esse generale, declarat qđ sequit̄, sp̄ritū veritatis. Porro extremo qđ annotarā, quoniā leuiculū esse videbā, nō rettuli in cōtextu, in priore dūtaxat editione. Et si rettulisset, qđ erat periculi:

AD. CV.

Quod gręcę scripsit Ioānes ἰπάρχω καὶ ἐπὶ χαίρειν, ostēdo potuisse verti, A beo & vērurus sum, ppter participiū ancipitis tēporis. Et tñ nō muto lectiōnē receptā, nimirū intelligens, & verbū p̄sentis tēporis aptum esse ad declarandum celerem reditum.

AD. CVI.

Ioan. xv.

Quod nos legimus, mittetur & arescet, admonuerat gręcis esse ἐσθλὸν καὶ ἐκζητάειν, id est eiectus ē, & exaruit. Si dubitat de fide mea, cōsulat Leus gręcorū codices vel Aldinæ æditionis exēplar. Porro quęadmodum superius per verbum p̄sentis tēporis explicari voluit, qđ maxime esset futurū. Ita hic multo etiā vsitatius expressum est verbo p̄teriti tēporis, quod protinus esset futurū. Porro cū agitur de proprietate gręcī sermonis nō multū refert ad ducere Chrystostomū latine loquentem. Potest enim fieri, vt is idē legens in cōtextu, qđ nos legimus, sententiā redderit interpretādo, non verba.

AD. CVII.

Ioan. xvi.

Pro eo quod nos legimus, docebit vos omnē veritatē submonui gręcis nō esse διδάσκαλος, sed δὲ μαθητῆρας id est nō docebit, sed ducet in omnē veritatē id an verū sit, vel Aldinum exēplar docere poterit. Porro cū sensus sit idē, cur ver

reat

re id seq, qd vt pbabilius ē, ita cōstater habebat in græcis
exēplarib°. Rursus obijcit mihi Chrysofostomū latinū, p̄fer-
tim cū ex illi⁹ interpretatione, nullū argumētū colligi possit
qd legerit Chrysofostom°.

AD. CVIII.

Clarifica me tu pater, apud temetip̄m claritate. Hic ad
moneo lectorē, qd̄ interpret̄s subinde vertit, Clarifica Ioan. xvij.
re & claritatē græcis esse *δοξάζειν* id est glorificare, &
δοξάζειν id est gloriā, atq; hoc monuisse cōtent°, non muto tñ
clarificādi verbū. Hic obijcit mihi Hieronymū, q̄ in episto-
la ad Suniā, & Fretelā admoneat idē qd̄ ego admoneo, &
tñ subiecerit. Noluim° mutare, qd̄ ab antiqs legebat, quia
idē sensus erat. Quælo in quo hic rephēdor? An qd̄ admo-
nuerim *δοξάζειν* græcis sonare glorificare? Idē fecit Hierony-
mus. An qd̄ mutarim vocē receptā? Imo reliq. Proinde hæc
annotatio Lei, nihil ad hūc locū pertinet. Quid aut̄ si mu-
tassē hic, qd̄ alibi nō veret̄ interpret̄s facere, Gloria in ex-
cellis deo, Da gloriā deo. Cur nō vertit, claritatē? Et apud
Paulū *δοξάζω εἰς εὐαγγελίου μου*, cur nō vertit, vt clarificē. Po-
stre mo qd̄ nō ē ausus Hieronymus in *δοξάζω*, hoc nos nus-
q̄ sumus ausi. Nihil eni vnq̄ mutauimus, ex publica & ec-
clesiastica lect̄ione, imo ne e scholastica qd̄. Nos eni in cu-
bicularis lectorē allogmur.

AD. CIX.

ADirgat, q̄ p̄ eo q̄ vulgata lect̄io habet, priusq̄ mū-
dus fieret, vterim priusq̄ mūdus esset, apd̄ te. Idēq;
ait fecisse me iuxta græcū meū, sentiēs opinor, librū
a me deprauatū, q̄ legā, *πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παραίσοι*.
Quid si idē legatur in plurimis græcorū libris, atq; adeo in
æd̄itione Aldina, nū meū græcū dicet̄? At Hieronymus le-
git fieret. Quid hinc aliud colligi pōt, q̄ illū, p̄ *εἶναι* legisse
γινέσθαι, quo simul & esse sonat & fieri. An volebat me
Leus vertere fieret, cū græce esset *εἶναι*? Erat aut̄ operap̄-
cium & hunc locū annotare inter ea quæ nō castigarim.

AD. CX.

AScēdo ad patrē meū &c. Obijcit mihi, cū añ docue- Ioan. xx.
rim articulū apponi quoties significat aliqs certus,
hic me iugulat meo gladio. Cū sit apd̄ Ioānē *καὶ θρόνος, καὶ
θρόνον ἰσχυρ,*

θεὸν ἰμῶν, nō appposito articulo, cū negati nō possit, qn̄ de pa-
 tre loquat̄. At hāc cauillationē iā ante dilui. Præcessit em̄ ar-
 tculus seruiēs & his q̄ sequunt̄. ἀναθεὶς πρὸς τὸν πατέρα μου,
 ἢ πατέρα ἰμῶν, ἢ θεὸν μου, ἢ θεὸν ἰμῶν. Alioq̄ cur nō addit in
 posteriore πατέρα articulū, nisi qd̄ p̄cedens, ad oēs voces p̄-
 tinet. Perinde em̄ est ac si dicas. Ascendo ad eū, q̄ est pater
 meus, & pater vester deus meus & deus vester. Et tñ hūc
 locū recēset, inter ea q̄ reliq̄rim incastigata. Quid autē me
 volebathic mutare, nū addere græcū articulū, cū in libris
 græcis nō esset. Si loēs ita scripsit, an meū erat mutare. Præ-
 sentim cū qd̄ scripsit nō pugnet cū annotatiōe mea. Præ-
 sentim est, si mutet̄ addito, qd̄ Leus vult, articulo, periclitet̄
 sentētia. Et tñ si dixisset πρὸς τὸν πατέρα μου, ἢ τὸν πατέρα ἰμῶν,
 visus fuisset indicare duos patres, quorū alter esset ipsius, al-
 ter discipulorū. Nūc omisso articulo, nihil aliud potes acci-
 pere, q̄ vnū quēdam, qui sit pater Christi, sed idē illi cū dis-
 cipulis cōmunis. Nō ferebat olim Apelles futurē audētem
 aliqd̄ vltra crepidā. At qs̄ ferat hūc, tāto cū supcilio, tātis cō-
 uicijs & carpentē, & docentē quod nō intelligit.

AD CXI.
 Ioan. xxi.

Dominus meus & deus meus. Hic rursus impingit
 mihi meā regulā, græce inquit addit articulus ὁ κύριος
 μου, ἢ ὁ θεός μου cū de Christo loquat̄ nō de patre, qd̄ tū po-
 steat. Quis vnq̄ dixit, nō licere addere græcū articulū, deo
 nisi cū de patre fit mētio. At alicubi dixi, ideo apponi, qd̄
 de patre fieret mētio. Verū id exēpli gratia dixi, velati si di-
 cerē ὁ ἀνθρώπος, cū articulo efferret, quod de Petro fiat sermo
 si forte de Petro fieret, an ideo cōsequeretur, nō posse addi
 si sermo fiat de Paulo. Obsecro te lector, quod hoc est no-
 uum acumē in eo, qui me stupidū vocat, cuiusmodi sunt
 istæ annotationes, quibus hactenus traditor, applauden-

AD CXII.
 Eodem.

Et illa nocte nihil p̄diderūt, ac mox adferte de pisci-
 bus quos p̄didistis, admoneo, quod græcis est, ἐπι-
 σκεῖτε & ἐπίσκατε bifariā esse redditū in latinis codicibus in
 alijs esse, p̄diderūt & p̄didistis in alijs rursum, cœperūt &

& coepistis. Hic qd' ascribit Leus, profus nō intelligo. As
scribit em̄ hęc. Hic opus erat addi p̄diderūt & p̄didit
suis, ne q̄s putet in̄pretē male reddidisse, id qd' p̄clue erit,
nesciēti gr̄ce. Quid ego audio, cū p̄dēre & capere, idē
declarēt; nū ideo suspicabit, aliq̄s in̄pretē male reddidisse
gr̄cā vocē, si moneat p̄dēre idē esse qd' capere, & in li
bris vtrūq; verbū reperiri. Et hūc locū Leus recēset inter
ea, q̄ non mutarim, nec video, qd' voluerit mutari, cū ego
vulgatā lectiōnē reliquerim. AD C. XII. Eodem.

^e X hoc loco mihi graūē suscitare conatus est inuidiā
Leus, nā in seditioso illo indice, q̄ primū lectoris ani
mū occupat, taxat me, qd' Augustinū mordeam, in scheda
quā p̄ditor ille, vt ipse vocat, mihi cōmunicauit, vnā, impin
git, qd' falsā etiā in Augustinū cōgerā qd' illi inscitā expo
brē. Hic cū aliq̄to mirius loquat in q̄to id faciat acerbius,
q̄ pre, imo q̄ nulla de causa id faciat, mox aperiā, ac primū
ascribā mea verba, q̄ Leus recēset ex ḡditione priore, quo
magis res p̄opta sit lectori. Inter vetustiores inq̄, solus le
gisse videt Augustinus, (sic eū volo manere) Vir ille qdē
(qd' negari nō p̄) sanctus, integer, acuto p̄ditus, ingenio, ve
rum imp̄se credulus. Ad hęc destitutus p̄sidio linguarū,
sine q̄bus, hęc vt par est, tractari nō queūt is cum iuuenis
ascitus eēt, ad munus episcopale, ac pene Neophytus, id
qd' fieri vetuit Paulus, ne licuit qdem quicq̄ nescire, docto
ris locū occupāti. Proinde docēdo didicit qd' doceret, & scri
bēdo didicit, qd' scriberet. Profecit tamē p̄sertim vbi se ex
pit ad Hieronymi cōferre emulationē. Nec est insectāndus
vir tā pius, sic ubi nō affegitur qd' affectat, sed tolerāndus ma
gis, at e diuerso, nō sūt audiēdi, q̄ illū nemini nō anteponūt
ipsi etiā Hieronymo. Quo sacrarū litterarū sciētia, tāto fuit
inferior, vt ipudētissimū sit, alterū cū altero cōferre. Hactē
nus bona fide, mea v̄ba recēsiui, nūcaudiam⁹ qd' in his offē
dat Leū. Qui scis inq̄t Erasme, an cōsulerit Augustinus
gr̄cos codices, ac sic nō si inuenerit. Quādo dubiū nō est
diuersa etiā Augustini aetate, fuisse exēplaria, & hodie vlt
q; adeo diuersa, vt sepe sit legere apud Hieronymū, Orige
nem, & Chrysostomū, q̄ in nullis gr̄corū exēplarib⁹ habeā
(tur, qd' vt vnū locū citē. In

In bone voluntatis luce. i. tu ipse confiteris, Primū qd est in-
pudētius q̄ dicere Augustino in græcis exēplaribus cōp-
tum fuisse, si nō sic, in tāto græcorū voluminū cōsensu, atq̄
etiā suffragātibz vetustis latinis. Præsertim cū sentētie te-
nor refragēt huic lectioni, etem si sequi hoc loco, est ad ex-
emplum Christi mori, & si manere est non mori, qui con-
stat, quod paulo post sequitur, & non dixit Iesus, non mo-
ri, sed, si eum volo, manere hoc est, ita moderatus est ser-
monem, vt ostenderet illorum nihil referre, quid de Ioan-
ne censuisset Christus. Deinde qd opus erat hæc arguari,
cū in posteriori æditione demonstrē Augustinū si, legisse
nō sic, idq̄ ex ipsius interpretatione. Porro qd ait me fate-
bitur rem secus habere, si q̄s nostrā in hūc locū responsionē le-
gat. Addit Leus, nec puto, te hoc de Augustino sentire,
qd̄ penitus ignorauerit græce, atq̄ hic multis argumētis p-
bat Augustinū vtcūq̄ degustasse græca. Si non putat me
hoc sentire, cur supuacaneis verbis refellit. Et si putaret, in-
pudēter faceret, cū tot locis tester idē, qd̄ Leus asseuerat, il-
li puero vtcūq̄ degustatas græcas litteras, ad quas iā epis-
copus atq̄ etiā senex redierit, Illud mihi quidē hæctenus in-
auditū, qd̄ Augustinus Aristotelis *κατηγορία*, e græco ser-
mone nobis verterit in latinū, cū ipso libro confessionū. iiii.
tester eū librū haud dubiū ab alijs factū latinū, quosdā ma-
gnos plus minus viginti lectū, citra interpretis operā sic in-
tellexerit, vt post cōgressus cū illis, cōpererit illos nihil ad-
ducere, qd̄ ipse nō p̄spexisset. Hoc demiror nō meminisse
Leū, cū velit intantū videri deditus Augustino, vt in huius
gratiā pene cōtumelia afficiat Hieronymū. Iā de Chryso-
stimi versibus græcis ab illo versis vnde hauserit nescio sed
demus Augustinū belle nouisse græcas litteras, qd hoc ad-
refellendū id qd̄ scripserā, Augustinū cū Hieronymo cōse-
rens, illū fuisse destitutum p̄sidio linguarū, q̄bus instructus
erat Hieronymus. An Hebraice nouit Augustinus, an
Chaldaice, an Syriace. Neq̄ enim agebā illic p̄prie de ser-
mo

mone græco, alioqui, cur nō eadē opera obiecit Leus, qđ
Augustinus nō fuerit destitutus p̄sidio Romanæ linguæ.
Sed his fortiter vt putat, enictis, arrodit illud qđ scripserim
Augustinū imp̄se credulū, atq; ita respōdit, quasi dixerit,
Augustinū imp̄se ptinacē, sibiq; nīmiū fidentē. Mirū ve
ro inquit, cur dicas tā impense credulū. Quo vno quē aliū
inuenias, qđ libētius ingenio cesserit. Qui prope solus, qđ
probe tueri potuisset, ne qđ offendiculū daret veritati Ca
tholicæ, sp̄ote sua recātauit. Qui neminē dedignatus est p̄
ceptorē, a qđ quicq; discere potuisset, Hieronymū quē illi tā
to interuallo anteponis cōsuluit, nec dignus est habitus re
spōsione &c. Quorsum hec spectāt obsecro? An ideo nō
fuit credulus Augustinus, quia cupidus erat discēdi? quia
retractauit lapsus suos? qđ cōsuluit Hieronymū? Imo hoc
magis erat credulus, qđ ab oibus cuperet doceri. An mor
deo sanctissimū virū, qđ illū dicā imp̄se credulū. At Pau
lus illud inter charitatis elogia refert, qđ credat oia. Vt qđ
q; minime malus est, ita maxime credit, ita minime diffidit
Demiror autē Leū aut dissimulare, aut nō intelligere, qua
re dixerim Augustinū credulū. Hieronymus vbiq; diffi
sus latinorū exemplaribus, græca cōsulit, diffusus græcis, cō
sulit Hebraica, aut Chaldaica, neq; statim cōmouetur fabu
la, q̄uis celebri, neq; prius assentit, huius aut illius sentē
tiæ, nisi prius excussē. Augustinus autoritatē interpretū sep
tuaginta, volebat haberi sacrosanctā, nō ob aliud, nisi quia
fuerat recepta. Hieronymus nihil cōmotus populari iudi
cio, reijcit eā ex ipsa re. Augustinus qđ vulgo tum iactatū
erat de septuaginta cellulis credebat. Hieronymus vt fabu
lam confictā irridet. Augustinus quicqđ voluminū erat re
ceptū vsu ecclesiastico, alba qđ aiūt, amussi cōprobat, Hie
ronymus quædā plane reijcit & obeliscis iugulat vt fabu
losa, quædā semouet ab his qbus vult esse grauissimā auto
ritatē. Ob hāc credulitatē Augustini fieri poterat, vt quod
forte legit in codice latino, crediderit esse rectū. Neq; em̄
sequitur, si deprehēdit in Euāgelio Ioānis, *τις δε χρις* esse ca
sus accusatiui. Illū cætera quoq; cōtulisse, qđ si fecisset, nō
S i lapsus

lapsus esset in locis quibusdam. Ego magis arbitror de ^{cap. 23. xij.}
illū ab alio quāpiam fuisse submonitū, & hoc opus illi fuisse
scriptū, antequā cōferret ad græcos codices exēplaria latina.
Ad quod faciendū videt incitatus, nona versione diui Hiero-
nymi. Atque hac quæ parte pulchre depugnata, Leus nescio
quā pacto subito proripuit sese ad collationē Hieronymi cū
Augustino, cū instituisset refellere, quod huic tribuisset cre-
dulitatē. Facilis inquit est cōiectura, cur Hieronymus siluit.
Nō iuidebat illi eruditionē, sed plane vidit, nihil potuisse
accuratius dici de hīs rebus, de quibus cōsultus est, quæ scrip-
sisset ille, qui consulebat. Opinor Leum sentire de questio-
ne, quam Augustinus Hieronymo proponit de origine
animarum. Nam ad hanc nusquam respondit Hieronymus,
non quod deesset illi quod responderet, sed vel quia non
vacabat vel quia suspicabatur, eam subornatā ab alijs per
Augustinum, explorantibus ecquid haberet Origenicū
Hieronymus, nam hoc nomine multis suspectū fuisse con-
stat. Pergit Leus, nam ne conferā alterū cum altero, quod
tu studio magis quā iudicio facere videris, quātus esset Au-
gustinus, facile agnoscūt, qui disputationes eius cum Hie-
ronymo expēdunt, in quibus sinō superior, certe nihilo ē
inferior. Hactenus Leus. Negat se velle alterū cum altero
cōferre, quid igitur, an hoc non est conferre? Porro quod
negat Augustinū fuisse Hieronymo in ea cōsultatione,
de sententiā epistolæ ad Galatas inferiorē, vt largiamur inte-
rim esse verū, etiāsi diuersum sensit, præter alios cōplures.
R. D. Adrianus Cardinalis Dertonsensis, nō ideo protinus
erit Hieronymo doctior, quod ab illo steterit victoria in
vnicā cōsultatione, imo fit aliquoties vt qui vincitur, appa-
reat eruditior. Mihi vero nō est animus in præsentia cōten-
dere, vter nostrū de Augustino rectius sentiat, abūde nisus
lor, super hac re respōdimus Ioanni Eccio in epistola ad eū
scripta, cuius argumēta demiror, cur nō refellat Leus, si vi-
sum erat hac de re mecū digladiari. Nā priusquā egeret has su-
as annotationes iā legeret epistolā. Sed pergit Leus, Neque
vero in vnius Erasmi iudicio res ita est, vt suas vel Hiero-
nymo

nymo, quē omnes probe colunt, vel Augustino quē ne-
mo sanus cōtemnit, tribuatur locus. Quid his verbis sibi
vult deniq; an a me non colitur Hieronymus, quē omnes
probi colunt? An a me contemnitur Augustinus, quē soli
contēnunt infani? Et si non pēdet autoritas horū a mea cē-
sura, idcirco nō licebit indicare quid mihi videatur. Sic an-
tepono Hieronymū, vt tamē Augustinū q̄ honoratissimū
esse velim. Subiicit Leus. Sed quod dicis scribēdo, ac do-
cendo didicisse quod scriberet, ac doceret, hoc ego neutiq;
illi vitio tribuendū puto. Quod si viciū sit, cōmune est illi
cum cæteris. Nam quotus quisq; est omnium qui id nō facit.
Hieronymus, nū scribēdo ac docēdo didicit? quod scribe-
ret ac doceret? Hactenus Leus. Si vitio verti non debet,
ne ego suggillo Augustinū, sed potius excuso, ac defen-
do, qd̄ igitur qd̄ mecū litigat Leus? Raptus est protinus
ad honorē presbyterij, raptus est vt assideret episcopo suo
atq; eius vice doceret populū. Et verū est, qd̄ scripsit Hie-
ronymus, arduū esse, plixiq; negocij parare solidā cogniti-
onē sacrarū scripturarū. Id facere nō vacabat Augustino.
Illud nimirū est quod querit in epistola quadā ad valeria-
num, per oia sacra obtestās, vt daret ipsi spacium discēdi, qd̄
doceret poplū, se sibi notū esse, nec ignorare quāti piculi
res esset. An mihi nō licebit hoc p̄dicare de Augu. qd̄ ipse
de se scripsit: Laurēt^o hoc loco paulo acri^o incessit Augu-
stinū. Ego cōtra lapsū illi^o, si tñ hic lapsus ē, excuso atq; ele-
uo. An hoc male habet Leū: Quoeso nū videt expendere
quid scribat qui scribit huiusmodi? neq; terram, quod
aiunt, attingentia, neq; cœlū. Nec his contentus pergīt.
nisi forte tibi placeat, q̄rūdā hoīm p̄cocitas, q̄ docēt, & scri-
bant, qd̄ nec docēdo nec scribēdo didicerūt Augustinum
ab hac nota eximo. Eximo et Hieronymū. Quid aut̄ erat
piculi, si Leus illos nō exemisset? Nihil em̄ me mouet, qd̄
existimat hoc dictū ad me pertinere, sed vereor ne q̄ legerit
annōtionū illius libellū, potius in ipm̄ retorqueāt. Pergīt.
Nec pudet cōfiteri Augustinū, (qd̄ tu scribis,) profecisse,
postq̄ ad Hieronymi emulationem se cœpit cōferre, non
quod

quod ab Hieronymo quicquid didicerit, sed quod illa scribendi
exercitatione, semper euaserit doctior. Cur autem in opere
metuit Leus, ne quod videat ab Hieronymo didicisse? Nam
id vehementer abominatur in scheda quam intercepti. Sed atro-
cius est, quod mox impingit. Hoc vero inquit quod ob hoc, iu-
uenem ascitum ad munus episcopale, ac neophytum quod Pau-
lus verat, ob hoc & Ambrosio adhuc Catechumeno ad eam
dignitatem euecto, quod prope causam tuebit suam, quod prope paratus
& instructus quod prius hoc fecerit contra Vercellenses. Ni-
mihi decretum esset ab affectibus temperare, nonne hic optimo
iure debaccharer in Leum? Patrocinator Augustino, presertim
in his quae scripsit iuuenis, quod statim raptus sit ad functionem
episcopalem. Ac Leus mihi dicam scribit, quod in simul Augustinum
ambitus, qui contra Pauli doctrinam adhuc pene neophytus
arripuerit episcopi dignitatem, atque hic scilicet locum habe-
bat Ambrosius ante designatus episcopus quam baptizatus. Si
hanc appellarem calumniam Leus ageret mecum iniuriarum
Doceat igitur me lector, quid sit calumnia, si haec non esse
erat inquit audeo dicere, in utroque canicies fidei, digna episcopi
copatu. O miram libertatem, si hoc audeat dicere Leus, quod
nemo negat. At num ideo non multa nesciebat Augusti-
nus in sacris litteris, num ideo non fuit inferior Hieronymo
quod perditus esset canicie fidei? Sed non dum finis. Addit Leus.
Dicis non insectandum, sed tolerandum, licet ubi non assequitur quod as-
sectat. An hoc dictum meum improbat Leus, an postulet ut
laudemus Augustinum, etiam cum aberrat a vero? An non sat
est, si lapsus moteremus, nec insectemur, quae admodum sa-
cit Valla. Nam lapsus esse, nec id admodum raro, nec in negat
qui plurimum tribuit Augustino. Quod tamen illi cum cate-
ris commune est. Sed tu tamen inquit Leus insectaris, & ita in
sectaris, ut minoris facias, quam vlla hominum opinione hactenus
habitus est, ita ingenium tribuis, ut eruditionem adimas, ita
sanctitatem perdicas, ut ambitus prope accuses, quod neophytus
susceperit episcopatum. Hactenus ille. Quid ego audio. Nullus
vnum fuit mortalium ante me, qui in sacra doctrina potiores tribu-
erit Hieronymo. At possem referre insignium theologorum de
Augusti-

Augustino suffragia, quæ noli hic recedere. An indoctus est, quis ignorat aliquid: aut quæ sit alius doctior: An accusat ambitus, qui excusat, quod non ea prestitit, quæ voluit, propterea quod statim inuolutus sit curis episcopalibus: An ambitus incusat, qui scribit ascitum: Sed hic ex admonitu meo Leus addidit prope, videlicet moderans quod acerbius dictum videbatur. Quod quod ad rem facit illud prope, cum ego multis parasægis absu ab eo, ut insimul Augustinum ambitus. Et tamen illud prope, non erat in primis schedis, in quibus preter alia (nam ad manum non est scheda) palam mihi impingit, quod odio quodam peruerso falsa etiam illi impingatur. Sed admonitus delet. at interim quoties ista descripta sunt, a qua multis lecta, priusquam hæc deleret. Si dicto tantum laxisset famam meam, erat innocentia Christiana facere, quod erat illatum noxæ. Nunc cuiusmodi est hæc libris illi describenda curare, spargere per regiones, atque hæc qui facit, negat se unquam secus de me locutum, quæ honorifice, negavit proximo colloquio, cum hic liber esset in manibus typographi, nihil inesse contumeliæ, tamen si quædam essent libere dicta. Sed pergit Leus. Non assecutum inuis quod affectabat in re litteraria. Ut donec non assecutum quod affectabat, num satis est assecutum esse, quantum nemo pene alius: Quid hic ratiocinatur Leus: an ideo non est tolerandus Augustinus in his quæ scripsit iuuenis, si tantum in literis est tandem assequutus, quantum vix alius quisquam. Neque enim hic disputo, an tantum sit assecutus quantum hic tribuit. Subiicit Leus. Sed quantum ipse assequutus es (Veniam tua loquor, ut censor agas tantum viri cuius tantum sanctitatem, tantum eruditionem totius orbis Christianus, multis iam seculis admiratus est, veneratus est, & prope adorauit: Quid an orbis erat desit id facere, nisi Leus hæc scripsisset: Cur autem rursus adiecit prope: an non plane veneramur, & adoramus Augustinum: Quod si sensit de cultu qui peculiariter soli debetur deo, cum ad hunc nullus mortalium accedat non in tempore addidit prope: An Augustinum excusare est censorem in illum agere: An qui inferior est, non potest effari quid de Augustino sentiat. Si istud mihi de Augustino non permittit Leus, qua fronte sibi per-

mittit

mittit cēsuram in Hieronymum: Nam de me nihil dicam:
quem adeo contempsit, vt estimaret nihil tam oscitanter in
me scribi posse, quod non satis esset ad obtruendum Eras-
mum. His argumētis postea q̄ me satis refellit, perorat ad-
modum se uere, iterum atq; iterum optans vt hac aetate na-
tu grandior factus grandeuum illum imiter Augustinum.
Obsecro inquit per Christi charitatem, relegas diligenter,
ac iuste expendas quæ scripsisti, & sicubi more hominum
te lapsum inueneris, non pudeat te ad exemplum beatissi-
mi, atq; ad miraculum vsq; eruditissimi patris recantare, vbi
male cecinisti, Itaq; videbis, quantum ipse egeas censore,
potius quam tanti præsertim patris, censorem agas.
Quis hæc absque risu legat, qui rem norit? At qui sit ig-
narus, quis non credat esse grauem, ac seriam admonitionē
grandeuī cuiuspiam & autoritate præpollentis episcopi?
Cum ipse tot locis hallucinetur, cum toties reprehendat ea
quæ non intelligit, cum toties agat argumentis, adeo con-
tra me nihil facientibus, vt in ipsum recidant, cum toties a
me bene dicta, detorqueat ad calūniam, cum toties ciret au-
tores sacros in sensum diuersissimum, cum toties sic odio fe-
ratur in proximum, e culus certe libris, multa didicit iuue-
nis cum toties, (Sed malo finem facere q̄ toties enumerare
quoties ille peccat insigniter) quin ipse sibi cationem hanc
canit, quam nūc canit mihi: Cur nō auscultauit fidis ac do-
ctis amicis, qui magno meo malo suadebant Leo, vt opus
suum premeret, vtpote dedecori futurū, non auctori modo,
Verum etiam toti Britannia. Cur nō auscultauit, D. Arenti
qui noluit rem agi per contentionem, cur non saltem meū
admisit consilium, qui toties admonui, videret etiam atq;
etiam, quid scriberet adendum neq; speraret protinus om-
nibus arrisurum, quicquid ipsi scribenti arrisisset, malletq;
stilum suum attemperare, ad grauium, ac doctorum homi-
num iudiciū, q̄ ad quorūdam applaudentiū assentationem,
vt argumentis rem ageret, non conuicij. Hæc quoties ad-
monui, etiam parum vt ipsi videbatur amicus, sed tamē ami-
cius consulens, q̄ illi, q̄s ille pro summis ducit amicis, aut
q̄ ipse

quod ipse consuluit sibi fortasse plus satis amicus. Vides lector
quod hic nihil sit dignum palinodia. Nunc quum in postero-
re editione quadam adiecerim, quae verarent, ne quis pos-
sit ad eundem modum calūniari. Quorsum attinebat haec
tam multa, tam odiosa, tam rixosa in vulgus aedere? Iam hoc
res est magis ridicula, quod sic obiurgat, sic admonet. Iam
absolutis posterioris editionis voluminibus. Nam schedam
eam, ut dictum est in Apologia non ante nactus sum, quam al-
tero volumine perfecto redissem Louanium. Et tamen si
haec exissent me mortuo, quod ego non dubito, quin fue-
rit Lei consiliū, credidisset lector, his verbis me fuisse mo-
nitum priusquam ad recognitionem operis accingerer. Huius-
modi nugis, neque meum ocium, neque tuum studium occu-
parem optime lector, nisi Leus tam capitaliter nos impetis-
set, & nisi rumor huius libri, iam opera quorundam bonam
orbis partem occupasset, priusquam in lucem prodiret.
Sed huius voluminis secūdi modus esto. Quod
superest tercio volumine conficietur. Ex hoc
interim conijcito lector, quod non optimum
triumphum sit relaturus hic qui tanto
tumultu rem aggressus est.

FINIS SECVNDI.

Apud inclytam Brabantiae Antuerpiam in aedibus
Michaelis Hillenij Anno ab orbe redem-
pto. M. D. XX. Mense Aprilij.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

FINIS SECVNDI

Faint text at the bottom of the page, possibly a signature or date.